

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Διπλωματική Εργασία

*Η Οικουμενική Δικαιοδοσία ως Μορφή
Καταστολής των Διεθνών Εγκλημάτων*

Επιβλέπων Καθηγητής: Στέλιος Περράκης

Επιμέλεια: Φυλακτάκη Όλγα

A.M. 1204 M 009

Μάιος 2007

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	2
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Η ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑΣ	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α' : Εννοιολογικοί προσδιορισμοί και διακριβώσεις	11
I. Εισαγωγή	11
II. Η έννοια της οικουμενικής δικαιοδοσίας σε αντιδιαστολή με άλλες μορφές δικαιοδοσίας.....	13
1. Μορφές δικαιοδοσίας	13
1.1. Αρχή της εδαφικότητας (territorial principle, principe de la territorialité, judex loci)	13
1.2. Αρχή της ενεργητικής προσωπικότητας ή της εθνικότητας (active personality principle/ nationality principle, principe de la personnalité active).....	15
1.3. Αρχή της παθητικής προσωπικότητας (passive personality principle).	15
1.4. Αρχή της προστασίας του εθνικού συμφέροντος (protective principle, principe de la protection)	16
1.5. Αρχή της αντιπροσώπευσης (representation principle ή vicarious administration of justice, principe de la compétence deleguee)	16
1.6. Αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας	17
1.6.1. Φιλοσοφική θεώρηση της αρχής.....	17
1.6.2. Η αρχή aut dedere aut judicare	19
1.6.3. Μορφές οικουμενικής δικαιοδοσίας.....	21
III. Ιστορική εμφάνιση και εξέλιξη της αρχής.....	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β' : Το ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής της αρχής και η νομική της αποτύπωση.....	29
I. Η θεμελίωση –ή μη- της οικουμενικής δικαιοδοσίας μέσα από τις πηγές του διεθνούς δικαίου -	29
II. Το πεδίο ratione materiae: Εγκλήματα υπαγόμενα στην αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας.....	31
1. Πειρατεία	32
2. Δουλεία και δουλεμπόριο	34
3. Εγκλήματα Πολέμου.....	35
4. Εγκλήματα κατά της Ανθρωπότητας.....	39
5. Βασανιστήρια.....	41
6. Εξαφανίσεις	42
7. Γενοκτονία	43
III. Συμβάσεις που θεμελιώνουν την αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας πριν τον Β' Π.Π.	46
1. Διεθνής Σύμβαση για τη Δίωξη Πλαστών Νομισμάτων	46
2. Σύμβαση για την Δίωξη της Παράνομης Διακίνησης Ναρκωτικών Ουσιών.	47
IV. Παρατηρήσεις	48

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄: Η οικουμενική δικαιοδοσία ως τμήμα του διεθνούς ποινικού δικαίου- Σχέση της αρχής με τα διεθνή ποινικά δικαστήρια.	49
I. Εισαγωγή	49
II. Η εξέλιξη της ατομικής ποινικής ευθύνης μετά το Β΄ ΠΠ	50
III. Ίδρυση των ad hoc δικαστηρίων και σχέση τους με την αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας.	51
IV. Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο και η σχέση του με την αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας.	52
1. Βασικά σημεία της λειτουργίας του ΔΠΔ	53
2. Η οικουμενική δικαιοδοσία υπό την αρχή της συμπληρωματικότητας του ΔΠΔ.	54
3. Εκτίμηση των υποθέσεων για υπαγωγή τους στο ΔΠΔ ή σε εθνικά δικαστήρια.....	57
4. Συμπεράσματα	60
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄: ΟΙ ΑΣΥΛΙΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΜΝΗΣΤΙΕΣ ΩΣ ΛΟΓΟΙ ΑΜΥΝΑΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ.....	62
I. Εισαγωγή	62
II. Το ζήτημα των ασυλιών για τους εν θητεία Αρχηγούς Κρατών και Υπ. Εξωτερικών.....	64
III. Το ζήτημα των ασυλιών για πρώην Αρχηγούς Κρατών και Υπ. Εξωτερικών.	68
IV. Οι αμνηστίες ως λόγος εξάλειψης του αξιοποίνου.	69
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑΣ	72
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄: Ανάλυση νομικών συστημάτων χωρών που έχουν υιοθετήσει στην εσωτερική τους νομοθεσία την οικουμενική δικαιοδοσία.....	72
I. Εισαγωγή	72
II. Ενδεικτικά παραδείγματα χωρών.	72
1. Ελλάδα	72
1.1. Εσωτερικό δίκαιο.....	72
2. Βέλγιο	74
2.1. Εσωτερικό Δίκαιο	74
2.2. Υπόθεση Yerodia.....	75
2.3. Υπόθεση Butare Four.....	77
3. Ισπανία.....	78
3.1. Εσωτερικό Δίκαιο	78
3.2. Υπόθεση Rios Montt.....	81
3.3. Υπόθεση Jiang Zemin.....	83
3.4. Υπόθεση Scilingo	83
3.5. Υπόθεση Roberto Cavallo	84
4. Ηνωμένο Βασίλειο.....	85
4.1. Εσωτερικό Δίκαιο	85
4.2. Υπόθεση Zardad Khan.....	86
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄: Αντιπροσωπευτικές υποθέσεις εφαρμογής της αρχής της οικουμενική δικαιοδοσίας.....	87
I. Υπόθεση Pinochet.....	87

II. Υπόθεση Habré.....	89
III. Υπόθεση Eichmann.....	92
IV. Υπόθεση Demjanjuk.....	94
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄: Κριτική της εφαρμογής της αρχής της οικουμενική δικαιοδοσίας μέσα από τη νομοθετική και δικαστηριακή πρακτική.....	96
ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.....	101
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	106
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	112

« Όταν κάποιος σκοτώσει έναν άνθρωπο, τον βάζουν φυλακή. Όταν κάποιος σκοτώσει είκοσι ανθρώπους, χαρακτηρίζεται διανοητικά διαταραγμένος. Κι όταν κάποιος σκοτώσει 20.000 ανθρώπους, καλείται στη Γενεύη για διαπραγματεύσεις ειρήνης.»¹

¹ G. Robertson, Crimes against humanity: The struggle for global justice, New Press, 2000.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας ως μορφή καταστολής των διεθνών εγκλημάτων αποτελεί ένα ιδιαίτερα αμφιλεγόμενο ζήτημα.² Διεθνολόγοι, νομικοί επιστήμονες εθνικά και διεθνή δικαστήρια έχουν προσεγγίσει το ζήτημα αυτό με επιχειρήματα νομικά, πολιτικά, ηθικά και φιλοσοφικά με σκοπό να καθορίσουν τη σημασία και την αξία του με θετικό ή και αρνητικό πρόσημο. Η ουσία και παράλληλα και η σημασία της παραπάνω αρχής -τουλάχιστον για τους υποστηρικτές της- αφορά στη παύση της ατιμωρησίας προσώπων που έχουν παραβιάσει κατάφορα τους κανόνες του γραπτού και εθιμικού διεθνούς δικαίου μέσω της διαμόρφωσης ενός κόσμου χωρίς «safe heavens». Το θέμα προσέκλυσε την κοινή γνώμη παγκοσμίως και προκάλεσε έντονες συζητήσεις το 1998, μετά τη δραματική σύλληψη στο Λονδίνο του πρώην δικτάτορα της Χιλής, *Augusto Pinochet*, βάσει κατηγοριών για βασανιστήρια. Η περίπτωση της οικουμενικής δικαιοδοσίας με ευαισθητοποίησε ιδιαίτερος ενόψει των συνεχών προσαγωγών ή αιτημάτων προσαγωγής στη δικαιοσύνη προσώπων όπως ο *Pinochet*, ο *Habré*, ο *Scilingo*, αλλά και ο *Sharon*, ο *Mengistu*, ο *Bush*.

Κύριο μέλημα της προσέγγισής μου είναι να δοθεί κατά το δυνατό μια συνολική εικόνα επί της αρχής. Για το λόγο αυτό, η παρακάτω μελέτη διακρίνεται σε δύο μέρη: στο πρώτο η προσέγγιση γίνεται σε θεωρητικό επίπεδο και περιλαμβάνει αρχικά ανάλυση του εννοιολογικού περιεχομένου της αρχής σε αντιδιαστολή τόσο με την παραδοσιακή αρχή της εδαφικότητας όσο και με άλλες μορφές εξωεδαφικής δικαιοδοσίας και στη συνέχεια μια αναφορά στις μορφές οικουμενικής δικαιοδοσίας που έχουν καταγραφεί. Έπειτα γίνεται μια προσπάθεια ιστορική προσέγγισης της αρχής βάσει φιλοσοφικών θεωριών, ιστορικών πρακτικών, νομολογίας και αποφάσεων διακυβερνητικών οργάνων και ερευνητικών ινστιτούτων γύρω από την ύπαρξη – ή μη – και τις μορφές που μπορεί να λάβει η οικουμενική δικαιοδοσία βάσει του διεθνούς δικαίου. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει στη συνέχεια μια καταγραφή των εγκλημάτων

² L. N. Sadat, *Redefining Universal Jurisdiction*, 35 New Eng. L. Rev., 2001, σελ.241, 244, όπου αναφέρει πως η οικουμενική δικαιοδοσία “has been under-theorized”, A. Sammons, *The “Under-theorization of Universal Jurisdiction: Implications for Legitimacy on Trials of War Criminals By National Courts*, 21 Berkeley J. Int’l L.,2003, σελ.113-114, όπου κάνει λόγο για μια ελλιπή θεωρητική ανάπτυξη της οικουμενικής δικαιοδοσίας, λόγω του πολυσύνθετου χαρακτήρα της αρχής.

που υπάγονται στην οικουμενική δικαιοδοσία, και διαπιστώνονται τα όρια του ουσιαστικού πεδίου εφαρμογής που το εθιμικό και το συμβατικό διεθνές δίκαιο βάζουν στην υπό μελέτη αρχή. Από μία θεωρητική μελέτη της οικουμενικής δικαιοδοσίας ως μορφής δικαιοδοσίας που αξιώνει μια θέση στο διεθνές ποινικό σύστημα δικαιοσύνης, δε θα μπορούσε να λείπει, επιπλέον, μια εκτενής συγκριτική θεώρηση της αρχής με βασικούς θεσμούς του συστήματος, δηλαδή των *ad hoc* ποινικών δικαστηρίων και του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, εφόσον η παράλληλη λειτουργία τους και –ίσως- η αλληλοκάλυψή τους δημιουργεί καίρια ερωτήματα σχετικά με τη βιωσιμότητα της συνύπαρξής τους. Τέλος, το πρώτο, θεωρητικό τμήμα ολοκληρώνεται με την εξέταση δύο ζητημάτων με τα οποία η διεθνής βιβλιογραφία έχει ασχοληθεί εκτενώς, χωρίς, ωστόσο, τα εκάστοτε συμπεράσματα να συναντούν γενική αποδοχή. Πρόκειται για τα ζητήματα της ασυλίας και της αμνηστίας, ο ρόλος των οποίων επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την εφαρμογή της οικουμενικής δικαιοδοσίας.

Το δεύτερο τμήμα της μελέτης εξετάζει την αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας σε επίπεδο πρακτικής εφαρμογής και δυνατοτήτων εφαρμογής της μέσα από ενδεικτική αναφορά στο νομικό σύστημα ορισμένων χωρών που υιοθέτησαν την αρχή. Η επιλογή των χωρών δεν έγινε τυχαία. Η καινοτόμος βέλγικη νομοθεσία και η εξίσου ενδιαφέρουσα ισπανική νομοθεσία, καθώς και το εύλογο ενδιαφέρον για την νομική αντιμετώπιση του ζητήματος από τη χώρα μας αποτέλεσαν τα στοιχεία-οδηγό μου. Παράλληλα και για μια ολοκληρωμένη εικόνα της αρχής, θεώρησα απαραίτητη την εξέταση ορισμένων αντιπροσωπευτικών υποθέσεων εργασίας, όπου διαφαίνονται σαφώς όλες οι πτυχές και οι δυσκολίες της εφαρμογής της αρχής, όπως αυτές αναπτύσσονται στο πρώτο τμήμα. Η μελέτη κλείνει με κρίσεις και επικρίσεις επί της αρχής, όπως έχουν διατυπωθεί από διεθνολόγους της εποχής, και με ορισμένα προσωπικά συμπεράσματα και σκέψεις σχετικά με το μέλλον της οικουμενικής δικαιοδοσίας, όπως προδιαγράφεται βάσει των σημερινών δεδομένων.

Προτού ολοκληρώσω τον παρών πρόλογο, θα ήθελα εκ των προτέρων να σημειώσω ότι η παρακάτω ανάλυση δεν αξιώνει να αποτελέσει μια ολοκληρωμένη μελέτη επί του θέματος, ούτε και να δώσει μια τελική απάντηση στα πολυάριθμα ερωτήματα που έχουν τεθεί κατά καιρούς. Ευελπιστεί, όμως, να αποδώσει όσο το δυνατόν με σαφήνεια τις βασικές προβληματικές, χωρίς ωστόσο να κρύβει μια κλίση

προς την άποψη ότι η αποδοχή της αρχής είναι, ίσως, λιγότερη από αυτή που διακηρύσσουν οι υποστηρικτές της, αλλά πολύ μεγαλύτερη από αυτήν που ισχυρίζονται οι επικριτές της...

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σε μια εποχή που η διεθνής κοινότητα μπορεί να επιδείξει μια σειρά από διεθνή ποινικά δικαστήρια, όπως το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Γιουγκοσλαβία (ΔΠΔΓ) και αυτό για τη Ρουάντα (ΔΠΔΡ), και το σπουδαιότερο, ένα Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (ΔΠΔ), τα οποία όλα εφαρμόζουν το διεθνές δίκαιο και αποδίδουν δικαιοσύνη για τις σοβαρότερες παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου, ποιος είναι άραγε ο ρόλος των εθνικών δικαστηρίων στο θέμα αυτό; Η απάντηση που αποκλείει κάποιο ρόλο είναι μάλλον αφελής καθώς παρατηρείται αρκετή δραστηριότητα και μια σειρά εθνικών νομολογιών διόλου ευκαταφρόνητη. Αυτό συμβαίνει καθώς, παρά την πληθώρα διεθνών συμβάσεων που κωδικοποιούν πολλές από τις σοβαρότερες παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου, πολλές από αυτές, όπως τα εγκλήματα κατά τα ανθρωπότητα, εξακολουθούν να εμπíπτουν στο πεδίο του διεθνούς εθνικού δικαίου, ενώ η αρμοδιότητα των *ad hoc* ποινικών δικαστηρίων διέπεται από τοπικούς και χρονικούς περιορισμούς και το ΔΠΔ λειτουργεί βάσει της αρχής της συμπληρωματικότητας. Όλοι οι παραπάνω λόγοι σε συνδυασμό με ένα ευρύ φάσμα ατιμωρησίας που διαπιστώνεται να υπάρχει, κάνουν τη εφαρμογή της οικουμενικής δικαιοδοσίας να φαίνεται ιδιαίτερος ελκυστική ως μέσο απονομής δικαιοσύνης,

Οι υποψήφιοι για την εφαρμογή της δεν είναι δύσκολο να βρεθούν. Η φυγή δικτατόρων που ζητούν καταφύγιο σε άλλες χώρες λόγω πραξικοπημάτων, πολέμων, η λαϊκών εξεγέρσεων αποτελούν πλέον παράδοση. Ο πρώην Πρόεδρος της Αϊτής *Jean-Claude Duvalie* αποσύρθηκε στη νότια Γαλλία. Ο κάποτε δικτάτορας της Ουγκάντα, *Idi Amin*, διεφυγε στη Σαουδική Αραβία, και ο Αιθίοπας δικτάτορας *Mengistu Haile Mariam* κατέληξε στη Ζιμπάμπουε μετά την ανατροπή του. Το πρόβλημα τις περισσότερες φορές είναι η έλλειψη πολιτικής βούλησης των κρατών να ακολουθήσουν το προηγούμενο του *Pinochet*. Όταν, για παράδειγμα, ζήτησαν από τη Σαουδική Αραβία να δικάσει τον *Idi Amin*, αυτήν επικαλέστηκε τη «φιλοξενία των Βεδουίνων», ενώ η Ν. Αφρική εσκεμμένα έχασε την ευκαιρία να συλλάβει τον *Mengistu* στη διάρκεια ενός ταξιδιού του στη χώρα για ιατρική θεραπεία.³

³ D. L. Bosco, *Dictators in the Dock*, The American Prospect, τομ.11, Iss.18, 14.8.2000.

Παρατηρούμε συνεπώς ότι από την εποχή που τα άτομα δεν θεωρούνταν καν υποκείμενα του διεθνούς δικαίου, σήμερα οι κυβερνήσεις έχουν αναλάβει πολλές υποχρεώσεις απέναντί τους, εντός και εκτός της επικράτειάς τους, κατά τη διάρκεια τόσο της ειρήνης όσο και του πολέμου. Και η σημασία αυτών των υποχρεώσεων έχει οδηγήσει στο να εμπεριέχει η παραβίαση ορισμένων από αυτές την ατομική ποινική ευθύνη των παραβατών.⁴

⁴ St. R. Ratner-J.S. Abrams, *Accountability for Human Rights Atrocities in International Law*, 2nd ed, Oxford University Press, 2001, σελ.9.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Η ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄ : ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΚΡΙΒΩΣΕΙΣ.

I. Εισαγωγή

Το κύριο θέμα της παρούσας μελέτης είναι η εξέταση μιας μορφής εξωεδαφικής δικαιοδοσίας, της οικουμενική δικαιοδοσίας. Προτού όμως μελετήσουμε την έννοια και την ουσία της *παγκοσμιότητας* είναι ορθό να ορίσουμε τον όρο *δικαιοδοσία*. Ο όρος δικαιοδοσία είτε αναφέρεται σε αστικά είτε σε ποινικά ζητήματα, αφορά στην εξουσία των κρατών να νομοθετούν, να εκδικάζουν νομικές διαφορές και να εφαρμόζουν τις αποφάσεις των δικαστηρίων τους, αφορά, με άλλα λόγια, στο σύνολο των κρατικών αρμοδιοτήτων που αντλούνται ευθέως από την κυριαρχία των Κρατών.⁵ Παράλληλα, ο όρος *δικαιοδοσία* αναφέρεται και στην καθ' ύλη αρμοδιότητα και την κατά τόπο δωσιδικία των δικαστηρίων να εκδικάζουν υποθέσεις και να λαμβάνουν αποφάσεις επί αυτών.⁶

Περνώντας, στη συνέχεια, στην έννοια της *οικουμενικής δικαιοδοσίας*, ένας πρώτος γενικός ορισμός είναι ο ακόλουθος: η οικουμενική δικαιοδοσία αναφέρεται στη δικαιοδοσία των εθνικών δικαστηρίων κάθε κράτους να ερευνούν και να προσάγουν ενώπιόν τους υπόπτους για τη διάπραξη ενός ή περισσότερων σοβαρών παραβιάσεων του διεθνούς δικαίου ανεξαρτήτως από την εθνικότητα του κατηγορουμένου ή του θύματος, του τόπου διάπραξης του εγκλήματος και την ανάγκη προστασίας οποιουδήποτε συμφέροντος του κράτους του *forum* σε σχέση με το έγκλημα.⁷ Βέβαια, ο

⁵ C.L. Blakesley, *United States Jurisdiction over Extraterritorial Crime*, 73 J Crim. L. & Criminology, 1982, σελ.1109, Third Restatement of Foreign Relations Law of the United States, 1987, τομ.1, σελ.230. Harvard Research, 29 A.S.I.L., 1935, σελ.467.

⁶ Osborn's Concise Law Dictionary, Sweet & Maxwell, London, 1983, 7th ed., σελ.191, Black's Law Dictionary, St. Paul, Minnesota, 5th ed., σελ.776.

⁷ Doug Cassel, *Symposium: Universal Jurisdiction: Myths, Realities and Prospects: Empowering United States Courts to Hear Crimes within the Jurisdiction of the International Criminal Court*, 35 New Eng. L. Rev., 2001, σελ.421,428, όπου αναφέρει πως "universal jurisdiction is exercised when a state prosecutes crimes committed outside its borders, without regard to the nationality of the perpetrator or victim, the location of the crime or other specific link to the prosecuting state", L. Reydams, *Universal Jurisdiction: International and Municipal Legal Perspectives*, Oxford University Press, 2004, σελ.5, K.C. Randall, *Universal jurisdiction under International Law*, 66 Texas L Rev, 1988, σελ.785-86, *International Law*

παραπάνω ορισμός παρουσιάζει παραλλαγές καθώς έχουν διαμορφωθεί, όπως θα δούμε παρακάτω, διάφορες μορφές οικουμενικής δικαιοδοσίας, με στοιχεία όπως αυτά των συνδέσμων και του ουσιαστικού μέρους του πεδίου εφαρμογής της να διαφοροποιούνται.

Σημειώνουμε ότι η οικουμενική δικαιοδοσία δεν περιορίζεται *per se* στην ποινική δικαιοδοσία και μπορεί να επεκταθεί και στο πεδίο της αστικής ευθύνης, όπως συνέβη για παράδειγμα το 1980 στις Ηνωμένες Πολιτείες με την *Alien Tort Act* και τη γνωστή απόφαση *Filartiga v. Peña-Irala*. Στην παρούσα μελέτη, ωστόσο, θα μας απασχολήσει μόνο η εφαρμογή της οικουμενικής δικαιοδοσίας που συνδέεται με την ατομική ποινική ευθύνη.

Η *rationale* πίσω από την αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας είναι ότι ορισμένα εγκλήματα είναι τόσο ειδικά ώστε όλη η ανθρωπότητα έχει δικαίωμα να φέρει τους υπευθύνους ενώπιον της δικαιοσύνης. Η ιδέα αυτή στοχεύει να διαμορφώσει το πλαίσιο στο οποίο όλα τα κράτη έχουν τη δυνατότητα να διασφαλίσουν την προσαγωγή ενώπιον της δικαιοσύνης των υπευθύνων για τη διάπραξη αυτής της κλίμακας των εγκλημάτων. Αξιώνει συνεπώς να αποτελέσει ένα αποτελεσματικό μέσο κατά της ατιμωρησίας των δραστών που συχνά επιτυγχάνεται βάσει ασυλιών, αμνηστίας ή απλά απραξίας των αρμόδιων διοικητικών αρχών. Στην περίπτωση εφαρμογής της αρχής “the courts of a particular nation act in the interest of the international community or the respective treaty membership, as instruments of the decentralized enforcement of international law.”⁸

Association, Committee on International Human Rights Law and Practice, *Final Report on the Exercise of Universal Jurisdiction in Respect of Gross Human Rights Offences*, 2000, σελ.2.

⁸ R. Wolfram, *The Decentralized Prosecution of International Offences Through National Courts*, 24 *Israel Ybk Human Rights*, 1995, σελ.186.

II. Η έννοια της οικουμενικής δικαιοδοσίας σε αντιδιαστολή με άλλες μορφές δικαιοδοσίας.

1. Μορφές δικαιοδοσίας

Τόσο η θεωρία όσο και η πράξη αποδέχονται γενικά την ύπαρξη δύο κατηγοριών ποινικής αρμοδιότητας: την αρχή της εδαφικότητας και την αρχή της εξωεδαφικότητας, η οποία εμφανίζει, όπως θα δούμε αμέσως παρακάτω περισσότερες μορφές.⁹ Η οικουμενική δικαιοδοσία δεν αποτελεί μία νέα έννοια, αλλά συνιστά μία από τις βάσεις ποινικής εξωεδαφικής δικαιοδοσίας. Διευκρινίζουμε ότι ένα αδίκημα χαρακτηρίζεται διεθνές όταν διαπράττεται σε περισσότερα του ενός Κράτη – πιθανόν και εντός του κράτους που επικαλείται δικαιοδοσία- ενώ όταν κάνουμε λόγο για εξωεδαφικότητα, το έγκλημα έχει διαπραχθεί εξ'ολοκλήρου εκτός του κράτους δικαιοδοσίας.

1.1. Αρχή της εδαφικότητας (*territorial principle, principe de la territorialité, jure loci*)

Την πιο παραδοσιακή μορφή δικαιοδοσίας αποτελεί η εδαφική δικαιοδοσία και καλύπτει εγκλήματα που διαπράχθηκαν στο έδαφος ενός κράτους. Πρόκειται για μια αρχή που είναι αποδεκτή από όλα τα κράτη ανεξαιρέτως καθώς αποτελεί στην ουσία της ένα από τα θεμελιώδη γνωρίσματα της αρχής της κρατικής κυριαρχίας, ότι δηλαδή το κράτος διατηρεί τα μέσα και ασκεί δικαιοδοσία για ό,τι λαμβάνει χώρα στο έδαφός του. Γενώνται όμως δύο ερωτήματα που σχετίζονται το πρώτο με τον τόπο τέλεσης του εγκλήματος και το δεύτερο με τα σύνορα του κράτους. Αν στο τελευταίο η απάντηση δίνεται άμεσα βάσει του διεθνούς και του εθνικού δικαίου, το πρώτο έχει απασχολήσει ιδιαίτερα την ποινική θεωρία. Έχουν αναπτυχθεί διάφορες θεωρίες για τον προσδιορισμό του τόπου τέλεσης ενός εγκλήματος, βάσει του τόπου όπου ο δράστης ενήργησε η σκόπευε να ενεργήσει (υποκειμενική αρχή), ο τόπος όπου παράχθηκε το αποτέλεσμα

⁹ Δύο συλλογικές μελέτες που ξεχωρίζουν για την ανάλυση των κυρίων βάσεων δικαιοδοσίας είναι η έρευνα του πανεπιστημίου του Harvard, στο “Harvard Research in International Law, Jurisdiction with Respect to Crime”, 29 AJIL, 1935 και η έρευνα του Συμβουλίου της Ευρώπης στο “Council of Europe, European Committee on Crime Problems, *Extraterritorial Criminal Jurisdiction*”, 1990.

(αντικειμενική θεωρία) ή και οι δύο τόποι, ενώ το αποτέλεσμα μπορεί να είναι άμεσο επακόλουθο της πράξης ή να υιοθετείται η θεωρία της αιτιώδους συνάφειας¹⁰.

Ορισμένοι υπάγουν και τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν σε πλοίο ή αεροπλάνο ως πλασματικά τελούμενα στην επικράτεια του κράτους της σημαίας του πλοίου ή του αεροπλάνου. Ένα γνωστό σε όλους νομολογιακό παράδειγμα της παραπάνω αρχής αποτελεί η απόφαση του Διαρκούς Δικαστηρίου Διεθνούς Δικαιοσύνης, προκάτοχος του σημερινού Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, στην υπόθεση *Lotus*, την οποία θα εξετάσουμε λίγο παρακάτω¹¹.

Από την πρακτική της σκοπιά, η θεωρία της εδαφικότητας έχει να προσφέρει τόσα πλεονεκτήματα ως προς όλα τα διαδικαστικά και επί της ουσίας ζητήματα κατά τη διεξαγωγή της δίκης, ώστε δικαίως θεωρείται πως τα δικαστήρια του κράτους τέλεσης ενός εγκλήματος έχουν, τις περισσότερες φορές, πρωτεύον λόγο για την υπαγωγή της υπόθεσης σε αυτά. Πιο συγκεκριμένα, η ποινική δίωξη από τα δικαστήρια του τόπου διάπραξης του εγκλήματος, αποτελεί συνήθως τον πιο αποτελεσματικό και εύκολο τρόπο για τη συλλογή αποδεικτικών μέσων, στοιχείων και μαρτυριών. Διευκολύνει τη συμμετοχή των θυμάτων και των μαρτύρων στην ποινική διαδικασία, ενώ από την πλευρά του κατηγορουμένου αποτελεί ίσως την καλύτερη λύση, καθώς ο εκάστοτε ύποπτος διώκεται και δικάζεται βάσει ενός νομικού συστήματος και σε γλώσσα που και ο ίδιος και οι δικηγόροι του γνωρίζουν καλά. Τα μέρη της ποινικής διαδικασίας απολαμβάνουν των παραπάνω πλεονεκτημάτων αναδεικνύοντας την εδαφική δικαιοδοσία σε ιδανική και προτιμητέα μορφή δικαιοδοσίας και από πλευράς αποτελεσματικότητας και απονομής δικαιοσύνης με την προϋπόθεση, όμως, ότι όλα θα λειτουργήσουν σωστά.¹²

¹⁰ Για περαιτέρω ανάλυση βλ. Marc Henzelin, *Le principe de l'universalite en droit pénal international*, Bruylant, Bruxelles, 2001, 22-24.

¹¹ ¹¹ Lotus Case, PCIJ, 7.9.1927, Séries A, No.10, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: <http://www.icj-cij.org>, όπου αναφέρεται ότι “[...]ce qui se passe à bord d’un navire en haut mer doit être regardé comme s’étant passé dans le territoire de l’Etat dont le navire porte le pavillon. Si donc un acte délictueux commis sur un navire en haut mer produit ses effets sur un navire portant un autre pavillon, il y a lieu d’appliquer les mêmes principes que s’il s’agissait de deux territoires d’Etats différents [...]”. Βλ. όμως και M. Henzelin, ο.π., όπου κάνει λόγο για διάκριση της αρχής της σημαίας ως ξεχωριστής βάσης δικαιοδοσίας όπου παραθέτει και σχετική βιβλιογραφία.

¹² Amnesty International, *The duty of States to enact and enforce legislation*, Chapter 1, στην ιστοσελίδα: http://web.amnesty.org/pages/legal_memorandum.

1.2. Αρχή της ενεργητικής προσωπικότητας ή της εθνικότητας (*active personality principle/ nationality principle, principe de la personnalité active*)

Η αρχή αυτή παρέχει δικαιοδοσία στα δικαστήρια ενός κράτους για εγκλήματα που διαπράχθηκαν εκτός του εδάφους αυτού του κράτους με βάση την εθνικότητα του δράστη. Τα δικαστήρια, δηλαδή, αποκτούν δικαιοδοσία όταν ο δράστης είναι υπήκοος ή κάτοικος του κράτους (*judex ή forum domicile*) όπου τελέστηκε το έγκλημα, αποτελεί βάση δικαιοδοσίας σε πολλές διεθνείς συνθήκες σχετικές με την καταστολή διεθνών εγκλημάτων¹³ και έχει υιοθετηθεί και από πολλά εθνικά νομικά συστήματα βασιζόμενα στο ηπειρωτικό Ευρωπαϊκό μοντέλο, ενώ η σημασία της ως νομικού συνδέσμου μεταξύ του προσώπου και του κράτους και ως δικαιοδοτικής βάσης για την άσκηση δικαιοδοσίας τονίστηκε ιδιαίτερα από το ΔΔ στην υπόθεση *Nottebohm (1995)*.

1.3. Αρχή της παθητικής προσωπικότητας (*passive personality principle*)

Αντιστοίχως με την προηγούμενη αρχή, η αρχή της παθητικής δικαιοδοσίας ή της προστασίας των υπηκόων επιτρέπει σε ένα κράτος να διώξει και να δικάσει ένα αδίκημα που διαπράχθηκε εκτός του εδάφους ενός κράτους βάσει της υπηκοότητας του θύματος. Η εν λόγω αρχή έχει αμφισβητηθεί αρκετά ως βάση για την επίκληση δικαιοδοσίας στο διεθνές δίκαιο και χώρες όπως το Ην. Βασίλειο και οι Ην. Πολιτείες (όχι πλέον) είχαν εκφράσει σθεναρά την αντίδραση τους για τη χρήση της, αν και ένας αριθμός κρατών την εφαρμόζει. Σε επίπεδο διεθνών συνθηκών, η αρχή εμπεριέχεται σε ορισμένες συνθήκες, όπως πχ. Στη Σύμβαση κατά της Ομηρίας Προσώπων,¹⁴ ενώ γενικά θεωρείται κατάλληλη σε σχέση με εγκλήματα τρομοκρατίας.¹⁵ Μία υπόθεση στην οποία το Δικαστήριο αποδέχθηκε την δυνατότητα εφαρμογής και της οικουμενικής δικαιοδοσίας και της αρχής της παθητικής προσωπικότητας, και αναγνώρισε την νομιμότητά της, είναι η υπόθεση *US v. Yunis (No2)*, που αφορούσε στη σύλληψη ενός Λιβανέζου πολίτη σε διεθνή ύδατα και την προσαγωγή του ενώπιον αμερικανικού δικαστηρίου για την αεροπειρατεία ιορδανικού αεροσκάφους.

¹³ Βλ. για παράδειγμα τη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων (Convention against Torture and Other Cruel, Inhumane or Degrading Treatment or Punishment), 10 Δεκεμβρίου 1984 (σε ισχύ από 26 Ιουνίου 1987) αρ.5(b) και τη Διεθνή Σύμβαση κατά της Αρπαγής Ομήρων, International Convention against the Taking of Hostages), 17 Δεκεμβρίου 1979 (σε ισχύ από 3 Ιουνίου 1983), αρ.5(b).

¹⁴ Convention Against the Taking of Hostages, αρ.9.

¹⁵ Third Restatement, ο.π., τομ.Ι, παρ.402.

1.4. Αρχή της προστασίας του εθνικού συμφέροντος (*protective principle, principe de la protection*)

Η αρχή της προστασίας προβλέπει την αρμοδιότητα ενός κράτους όταν ένα από τα ζωτικά του συμφέροντα, όπως για παράδειγμα αυτό της κρατικής κυριαρχίας, της εθνικής του ασφάλειας ή σημαντικών κυβερνητικών του λειτουργιών καταστρατηγείται ή βλάπτεται. Πρόκειται για μια νόμιμη άμυνα του κράτους το οποίο δικαιούται να προστατέψει το έδαφος και τους υπηκόους του έναντι εξωτερικών κινδύνων και να ζητήσει αποζημίωση από ένα άλλο κράτος σε περίπτωση βλαπτικών ενεργειών σε βάρος αυτού ή των υπηκόων του.

1.5. Αρχή της αντιπροσώπευσης (*representation principle ή vicarious administration of justice, principe de la compétence deleguee*)

Σύμφωνα με αυτή βάση δικαιοδοσίας, ένα κράτος μπορεί να επικαλεστεί αρμοδιότητα στο όνομα και για λογαριασμό ενός άλλου κράτους το οποίο είναι αρχικά αρμόδιο. Το γεγονός ότι δεν υπάρχει κάποιος σύνδεσμος κράτος-αδικήματος μας οδηγεί συνειρμικά στην περίπτωση της οικουμενικής δικαιοδοσίας. Παρά όμως την αρχική ομοιότητα υπάρχει μία σημαντική διαφορά: ενώ η άσκηση της οικουμενικής δικαιοδοσίας αποτελεί μονομερή ενέργεια ενός κράτους, στην περίπτωση της αντιπροσώπευσης τίθενται ορισμένες προϋποθέσεις.¹⁶ Συγκεκριμένα, οι προϋποθέσεις αυτές συνοψίζονται στην υποβολή αίτησης από το κράτος που έχει αρμοδιότητα προς ένα άλλο κράτος ώστε το τελευταίο να αναλάβει τις ποινικές διαδικασίες χωρίς όμως αυτό να έχει ζητήσει την παραχώρηση, είτε γιατί το αρμόδιο κράτος θεωρεί ότι το άλλο κράτος έχει μεγαλύτερο συμφέρον να εκδικάσει την υπόθεση, είτε γιατί επιθυμεί να στείλει τον δράστη στην χώρα καταγωγής του όπου η διαδικασία θα είναι πιο εύκολη (και για την υπεράσπιση του δράστη), είτε ως αποτέλεσμα μιας άρνησης για έκδοση του δράστη που βρίσκεται στο έδαφος του αρμόδιου κράτους.¹⁷

¹⁶ Βλ. και Amnesty International, ο.π., όπου η αρχή της αντιπροσώπευσης αποτελεί μορφή της οικουμενικής δικαιοδοσίας και όχι ξεχωριστή δικαιοδοτική βάση.

¹⁷ L. Reydams, ο.π. σελ.22, M. Henzelin, ο.π. 30-32, Βλ. επίσης A. Puttler, *Extraterritorial Application of Criminal Law: Jurisdiction to Prosecute Drug Trafficking Conducted by Aliens Abroad*, στο "Extraterritorial Jurisdiction in Theory and Practice", London-Boston, 1996, σελ.110-115, όπου υποστηρίζει ότι σε περιπτώσεις όπου η οικουμενική δικαιοδοσία δεν προβλέπεται στο διεθνές δίκαιο (εθιμικό και συμβατικό), όπως για παράδειγμα στην περίπτωση της παράνομης εμπορίας μαλακών ναρκωτικών, είναι πολλές φορές δυνατή η εφαρμογή της αρχής της αντιπροσώπευσης. (representative administration of criminal justice).

1.6. Αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας

1.6.1. Φιλοσοφική θεώρηση της αρχής

Η ως άνω αρχή αποτελεί ουσιαστικά την πρακτική αποτύπωση μιας άποψης που αν και διατυπώθηκε αναφορικά με την ίδρυση του ΔΠΔ, είναι ιδιαίτερος ταιριαστή και στο σημείο αυτό: ότι, δηλαδή, το δικαίωμα καταστολή των διεθνών εγκλημάτων είναι ένα δικαίωμα με πολλούς αποδέκτες.¹⁸ Η οικουμενική δικαιοδοσία στηρίζεται στην ιδέα ότι ένα κράτος μπορεί να επικαλεστεί δικαιοδοσία του επί μιας υπόθεσης ακόμα και εάν εκλείπει οποιοσδήποτε σύνδεσμος με το διαπραχθέν αδίκημα. Η υποχρέωση παρουσίας του φερόμενου ως δράστη στο έδαφός του διαφέρει ανάλογα με τη μορφή οικουμενικής δικαιοδοσίας που εξετάζουμε κάθε φορά. Για παράδειγμα στην περίπτωση της επικουρικής οικουμενικής δικαιοδοσίας (*subsidiary universality principle*, *principe de l'universalite conditionnelle*)¹⁹, τίθεται ως προϋπόθεση η παρουσία ή η σύλληψη του φερόμενου ως δράστη στη χώρα. Άλλη μορφή οικουμενικής δικαιοδοσίας είναι η απόλυτη οικουμενική δικαιοδοσία, που αποτελεί την πιο ακραία θεωρία, χωρίς καμία προϋπόθεση, και η *deleguée*, που εφαρμόζεται μεταξύ κρατών-μελών σε μια συνθήκη ή σύμβαση.

Η αρχή αυτή, αν και δεν αποτελεί μία καινούργια αρχή στον τομέα της εξωεδαφικής εφαρμογής του δικαίου, δεν ήταν –όπως και εξακολουθεί να μην είναι– μια γενικά αποδεκτή αρχή.²⁰ Υπάρχουν θεωρητικά και ιστορικά μοντέλα που απορρίπτουν είτε αδιαφορούν για τη δίωξη εγκλημάτων τα οποία δεν συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με την εκάστοτε κοινωνία. Για παράδειγμα, στις αρχαϊκές κοινωνίες εγκλήματα που τελούνταν μεταξύ «ξένων» δεν επέσυραν κανένα ενδιαφέρον δίωξης, ενώ παρόμοια ήταν και η αντιμετώπιση τέτοιων περιστατικών στις θρησκευτικές και μουσουλμανικές κοινωνίες, αναφορικά με αδικήματα και εγκλήματα μεταξύ «απίστων», ήταν όμως ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένοι σε σχέση με πράξεις που προσέβαλαν τις αξίες τους, όπου κι αν αυτές τελούνταν. Στη διάρκεια της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, τα εγκλήματα που

¹⁸ B. F. Macpherson, *Building an International Criminal Court for the 21st century*, 13 Connecticut J. Int'l L., 1998, σελ.1επ.

¹⁹ A.R. Carnegie, *Jurisdiction over Violations of the Laws and Customs of War*, 39 BYIL, 1963, σελ. 405, A. Cassesse, *When May Senior State Officials be Tried for International Crimes?*, 13 E.J.I.L., 2002, σελ.853,856, βλ. επίσης, M. N. Shaw, *International Law*, 5th ed., Cambridge University Press, 2003, όπου αναφέρεται στην μορφή αυτή δικαιοδοσίας ως “quasi-universal jurisdiction”, σελ.557-558.

²⁰ M. Akehurst, *Jurisdiction in International Law*, 46 BYIL, 1972-1973, σελ.163.

τελούνταν εντός της επικράτειάς της τιμωρούνταν ανεξαρτήτως της υπηκοότητας του δράστη ή του θύματος, αυτό όμως σχετίζονταν με τη διατήρηση της δημόσιας τάξης και επουδενί με άσκηση οικουμενικής δικαιοδοσίας, η οποία δεν αναγνωρίζονταν ως βάση δικαιοδοσίας. Γενικά η οικουμενική δικαιοδοσία έρχεται σε αντίθεση και με το κλασικό διεθνές δίκαιο που διέπεται από την αρχή της απόλυτης ασυλίας των αρχηγών των κρατών, όπου η ατομική ποινική ευθύνη είναι άγνωστη και η αρχή της κρατικής κυριαρχίας μεσουρανάει.²¹

Η οικουμενική δικαιοδοσία, ωστόσο, στην απόλυτη μορφή της, όπου απουσιάζει κάθε σύνδεσμος με το έγκλημα, βρήκε υποστήριξη βάσει πολλών νομικών θεωριών, όπως αρχικά, αυτή του φυσικού δικαίου, εκπροσωπούμενη από τους σοφιστές, όπου το δίκαιο ορίζεται ως μια προϋπάρχουσα των κρατών και αντικειμενικά προσδιοριζόμενη δικαιοσύνη ανεξάρτητα από κάθε υποκειμενικό κριτήριο, και κάθε παραβίαση του δικαίου είναι ενάντια στο παγκόσμιο φυσικό δίκαιο. Από τον Κικέρωνα που μίλησε για πολίτες μιας *societas humana* υποκειμένου σε ένα παγκόσμιο δίκαιο, έως την *respublica christiana* του Αυγουστίνου που καταδικάζει κάθε έγκλημα ως εκδήλωση αμαρτίας, και το *ius gentium* του Francisco de Vittoria ο οποίος υποστήριξε την εξουσία των Πριγκίπων να εμποδίζουν και να καταδικάζουν τις πράξεις που αντιτίθενται στο φυσικό δίκαιο, η έννοια μιας παγκόσμιας δικαιοσύνης είναι διάχυτη.²²

Σημαντική για την καθιέρωση δικαιοδοσίας βάσει της αρχής της οικουμενικής δικαιοδοσίας είναι η συμβολή του *Grotius*. Υποστηρίζοντας την ανάγκη καταστολής των εγκλημάτων ανεξάρτητα του τόπου τέλεσης τους, όταν προκαλούν ζημιά όχι μόνο στην έννομη τάξη του *loci delicti commissi*, αλλά και στην διεθνή κοινότητα-την οποία αποδίδει ως *societas generis humanis*, ανώτερη των κυρίαρχων κρατών²³ - σημειώνει:

“It is proper also to observe that kings and those who are possessed of sovereign power have a right to exact punishment not only for injuries affecting immediately themselves or their own subjects, but for gross violations of the law of nature and of nations, done to other states and subjects.”²⁴

²¹ M.Henzelin, ο.π., σελ.33-63.

²² Ibid, σελ.81-91.

²³ Hugo Grotius, *De iure belli ac pacis*, Βιβλίο II, Κεφ. XX, παρ.XLIV, 4 και XL, 1, σε αγγλική μετάφραση από τον A.C. Cambell, Λονδίνο 1814, στην ιστοσελίδα www.constitution.org/gro/djbp.htm.

²⁴ Ibid, παρ.XL, 1.

Όλες οι προαναφερθείσες μορφές δικαιοδοσίας θεμελιώνονται στην ύπαρξη μιας ρητής και σαφώς προσδιορισμένης σχέσης μεταξύ του κράτους και του φερόμενου κάθε φορά ως δράστη.

1.6.2. Η αρχή *aut dedere aut judicare*

Στις περιπτώσεις που το διεθνές δίκαιο αναγνωρίζει τη μορφή της οικουμενικής δικαιοδοσίας, τα κράτη γνωρίζουν ότι οποιοδήποτε άλλο κράτος μπορεί η υποχρεούται να ερευνήσει ή να διώξει ένα έγκλημα, ανεξαρτήτως ύπαρξης συνδέσμου με αυτό. Μεταξύ του «μπορεί» και του «υποχρεούται» βρίσκεται και η ανάγκη διαχωρισμού δύο διαφορετικών μορφών δικαιοδοσίας. Αν και συνήθως δε γίνεται διάκριση μεταξύ τους, ο όρος οικουμενική δικαιοσύνη περιλαμβάνει και την επιτρεπτική και τη υποχρεωτική δικαιοσύνη. Οι δύο παραπάνω όροι βρίσκουν μια αναλογικά εφαρμογή στη διαφορά ανάμεσα στο εθιμικό και το συμβατικό διεθνές δίκαιο. Οι διεθνείς συνθήκες που προβλέπουν ένα καθεστώς οικουμενικής δικαιοδοσίας, εγκαθιδρύουν για τα κράτη μέλη υποχρέωση για άσκηση ποινικής δίωξης ή έκδοση του φερόμενου ως δράστη στο αρμόδιο κράτος. Υιοθετούν δηλαδή την αρχή *aut dedere aut judicare*, η οποία έχει διαζευκτικό χαρακτήρα. Το κράτος στο έδαφος του οποίου βρίσκεται ο φερόμενος ως δράστης μπορεί να προχωρήσει στη δίωξη του ακόμα και χωρίς να εξετάσει τη δυνατότητα έκδοσης. Σε περίπτωση, όμως, αίτησης έκδοσης από ένα άλλο κράτος, το πρώτο υποχρεούται να εξετάσει εάν η έκδοση αποτελεί βιώσιμη επιλογή. Εάν δεν είναι, τότε υποχρεούται να ξεκινήσει ποινική διαδικασία εναντίον του κατηγορουμένου.

Στην αρχή αυτή, που στην ουσία της αποτελεί μια περιορισμένη μορφή οικουμενικής δικαιοδοσίας, είχε αναφερθεί και ο Grotius –κατατάσσοντάς την σε αρχή του φυσικού δικαίου- όταν έγραφε ότι επειδή δε συνηθίζεται η προσφυγή στη χρήση των όπλων από ένα κράτος με τη δικαιολογία επιβολής τιμωρίας σε έναν εγκληματία, “...*it is necessary that the power, in whose kingdom an offender resides, should -upon the complaint of the aggrieved party, either punish him itself, or deliver him up to the discretion of that party.*”²⁵ Πολύ αργότερα, το 1996, η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου υιοθέτησε ένα Σχέδιο Κώδικα Εγκλημάτων κατά της Ειρήνης και της Ασφάλειας της Ανθρωπότητας σε συνέχεια ενός προηγούμενου σχεδίου του 1954 που απορρίφθηκε από

²⁵ Ibid, Βιβλίο II, Κεφ. XXI, παρ. IV, 1.

τη Γενική Συνέλευση λόγω ασυμφωνίας στον ορισμό της επίθεσης.²⁶ Το άρ.8 προβλέπει ότι κάθε κράτος μέλος θα λαμβάνει όλα τα κατάλληλα μέτρα για στοιχειοθέτηση δικαιοδοσίας επί των εγκλημάτων που ορίζονται στον Κώδικα ενώ σύμφωνα με το αρ.9 τα κράτη στην επικράτεια των οποίων βρίσκεται ο φερόμενος ως δράστης οφείλει (shall) να τον εκδώσει ή τον διώξει.

Τέτοιο καθεστώς καθιερώνουν οι Συμβάσεις της Γενεύης, η Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων²⁷ και οι σχετικές με την τρομοκρατία συμβάσεις του '60 και του '70, δηλαδή η Σύμβαση της Χάγης για την Καταστολή της Παράνομης Κατάληψης Αεροσκάφους, η Σύμβαση του Μόντρεαλ για την Καταστολή Παράνομων Πράξεων κατά της Ασφάλειας Προσωπικού, η Διεθνής Σύμβαση κατά της Ομηρίας Προσώπων, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Καταστολή της Τρομοκρατίας και το Πρωτόκολλο του 2003 που την τροποποιεί, η Διεθνής Σύμβαση για την Καταστολή της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας, η Διεθνής Σύμβαση για την καταστολή των Πράξεων Πυρηνικής Τρομοκρατίας, η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη της τρομοκρατίας, και η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Νομιμοποίηση, την Έρευνα, τη Δέσμευση και την Κατάσχεση Εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και για τη Χρηματοδότηση της Τρομοκρατίας.²⁸

Υπάρχουν ωστόσο και αυτοί που υποστηρίζουν ότι η συγκεκριμένη μορφή δικαιοδοσίας δεν είναι απολύτως «οικουμενική», καθώς στην ουσία το καθεστώς που δημιουργείται δημιουργεί υποχρεώσεις και δικαιώματα μόνο μεταξύ των κρατών που εισχωρούν σε αυτή (*inter partes*). Αντιθέτως, στο εθνικό δίκαιο μπορεί η οικουμενική δικαιοδοσία που αναγνωρίζεται για κάποιες άδικες πράξεις, όπως για παράδειγμα η

²⁶ Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind, International Law Commission, 1996, σχολιασμένο κείμενο στην: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/7_4_1996.pdf

²⁷ UN Torture Convention, αρ.5.

²⁸ Βλ. C. Ward, *Universal Jurisdiction and the Prosecution of the War on Terror: International and Domestic Law Intersect*, National Security Law Symposium, Sydney, 12 March 2005, όπου αναφέρεται σε διεθνείς συμβάσεις περί τρομοκρατίας που υιοθετούν την οικουμενική δικαιοδοσία: Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircraft, 16.12.1970, αρ.7, Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Civil Aviation, 23.09.1971, αρ.7, International Convention against the Taking of Hostages, 17.12.1979, αρ.8, European Convention on the Suppression of Terrorism, 27.01.1977, αρ.7, Protocol amending the European Convention on the Suppression of Terrorism, 15.05.2003, International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism, 9.12.1999, International Convention for the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism, 15.5.2003, Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism, 16.5.2003, Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism, 16.5.2005.

πειρατεία ή τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, να αποτελεί προνόμιο και όχι υποχρέωση των κρατών, αντανακλά, όμως, παράλληλα κανόνες που ισχύουν για όλους.²⁹

1.6.3. Μορφές οικουμενικής δικαιοδοσίας

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω διακρίσεις που έχουν γίνει και παρακολουθώντας την πορεία της αρχής της οικουμενικής δικαιοδοσίας, διαπιστώνουμε ότι αυτή παρουσιάζει εξελικτική πορεία στο χρόνο. Σήμερα μπορούμε να διαπιστώσουμε τρεις διακριτές μορφές οικουμενικής δικαιοδοσίας:

α) Τη *γενική συνεργατική αρχή της οικουμενικότητας* (cooperative general universality principle) η οποία περιλαμβάνει όλα τα σοβαρά αδικήματα χωρίς διάκριση μεταξύ διεθνών και κοινών ποινικών αδικημάτων. Πρόκειται για δικαιοδοσία που ουσιαστικά διασφαλίζει τη δίωξη ενός παραβάτη καθώς παρέχει το δικαίωμα αυτό στον *judex loci deprehensionis* (δηλ. στο δικαστή του τόπου της σύλληψης), δημιουργώντας μια μορφή συνεργασίας μεταξύ των κρατών σε ποινικές υποθέσεις. Η δικαιοδοσία του *judex deprehensionis* έρχεται να καλύψει κυρίως τις περιπτώσεις αδυναμίας έκδοσης του κατηγορουμένου βάσει άλλης μορφής δικαιοδοσίας ώστε να αποκλειστεί το ατιμώρητο του δράστη.

β) Την *περιορισμένη συνεργατική αρχή της οικουμενικότητας* (cooperative limited universality principle). Η αρχή αυτή ομοιάζει στα περισσότερα σημεία της με την πρώτη, με τη διαφορά ότι περιλαμβάνει μόνο τα σοβαρά αδικήματα που αποτελούν διεθνή εγκλήματα. Αποκλείει δηλαδή τα κοινά εγκλήματα, ακόμη και τα σοβαρά εξ' αυτών. Οι βασικοί εκφραστές της αρχής, Grotius και Vattel υποστηρίζουν τη διπλή δυνατότητα *aut dedere aut judicare* ή τη *judex loci deprehensionis* δικαιοδοσία. Ο Grotius υποστηρίζει ότι η υποχρέωση για έκδοση ενός κατηγορουμένου σε άλλη δικαιοδοσία δε θεμελιώνεται παρά μόνο όταν συντρέχουν δύο προϋποθέσεις. Πρώτον να υπάρχει αίτημα έκδοσης και δεύτερον το άτομο να έχει ήδη βρεθεί ένοχος από τα δικαστήρια του κράτους που του έχει δώσει ασυλία. Ο De Vattel, από την άλλη πλευρά, παραδέχεται την αρχή της εδαφικότητας ως την καταλληλότερη για τη δίωξη των φερόμενων ως δραστών για σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου, υποστηρίζει,

²⁹ B. Broomhall, *Towards the Development of an Effective System of Universal Jurisdiction for Crimes under international Law*, 35 New Eng L Rev, 2000-2001, σελ.401.

ωστόσο, την αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας ως ένα μέσο αποφυγής της ατιμωρησίας των δραστών.

γ) Την **μονομερή περιορισμένη αρχή της οικουμενικότητας** (unilateral limited universality principle) ή καθαρή οικουμενική δικαιοδοσία.³⁰ Η τελευταία αυτή μορφή είναι η πιο διευρυμένη και από τις δύο προηγούμενες, καθώς για την εφαρμογή της δεν προβλέπει την ύπαρξη κανενός κριτηρίου-συνδέσμου με το έγκλημα, ενώ επιτρέπει ακόμα και τη δίωξη του φερόμενου ως δράστη *in absentia*. Η οικουμενική δικαιοδοσία ανάγεται σε ύψιστο μέσο καταστολής και τιμωρίας όχι όλων των εγκλημάτων αλλά μόνο εκείνων που πληρούν σωρευτικά δύο προϋποθέσεις: αναγνωρίζονται ως διεθνή εγκλήματα και παραβιάζουν κανόνες *ius cogens* και υποχρεώσεις *erga omnes*. Στην περίπτωση αυτή τα κράτη επικαλούμενα την οικουμενική δικαιοδοσία ενεργούν πλέον για λογαριασμό της διεθνούς κοινότητας με σκοπό την προστασία του διεθνούς συμφέροντος μέσω της τιμώρησης ορισμένης βαρέως παραβατικής συμπεριφοράς.

³⁰ L. Reydams, ο.π., σελ.22, όπου απαριθμεί και άλλη μια αρχή δικαιοδοσίας, την *αρχή της σημαίας*. Σύμφωνα με αυτήν η δικαιοδοσία ενός κράτους για την εφαρμογή του ποινικού δικαίου που ισχύει στην επικράτειά του εκτείνεται και στα πλοία και αεροσκάφη που φέρουν τη σημαία αυτού του κράτους.

III. Ιστορική εμφάνιση και εξέλιξη της αρχής.

Η θεωρία της οικουμενικής δικαιοδοσίας έρχεται, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, σε πλήρη αντίθεση με την αντίληψη της εθνικής κυριαρχίας. Ουσιαστικά η πρώτη υπερβαίνει την τελευταία και η άσκησή της αντικαθιστά το δικαίωμα του κατηγορουμένου να δικαστεί από τον «φυσικό δικαστή» - θεμελιώδες στοιχείο στην παραδοσιακή άσκηση της εδαφικής δικαιοδοσίας.³¹ Η *rationale* πίσω από την άσκηση της οικουμενικής δικαιοδοσίας είναι ότι α) κανένα άλλο κράτος δε μπορεί να ασκήσει δικαιοδοσία βάσει άλλης δικαιοδοτικής βάσης, β) δεν υπάρχει άμεσο συμφέρον άλλου κράτους και γ) υπάρχει συμφέρον της διεθνούς κοινότητας.

Η σύλληψη της αρχής της οικουμενικής δικαιοδοσίας έχει μακρά ιστορία. Κάποιοι μελετητές του διεθνούς δικαίου υποστηρίζουν ότι στοιχεία της ενυπάρχουν και στον ιουστινιάνειο κώδικα του 6^{ου} αιώνα.³² Η «καταγωγή» πάντως της αρχής της οικουμενικής δικαιοδοσίας βρίσκεται στον 16^ο αι. Στις μεσαιωνικές πόλεις-κράτη της Βόρειας Ιταλίας αναγνωρίζονταν γενικά η δικαιοδοσία των ποινικών δικαστηρίων του *locus delicti* και του τόπου κατοικίας του κατηγορουμένου. Στην περίπτωση, όμως, των ληστοσυμμοριτών³³, ονομαζόμενων επίσης *vagabundi*, δηλαδή προσώπων χωρίς μόνιμη κατοικία, που διέφευγαν της ποινικής εξουσίας των κατά τόπους αρχόντων, μόνο το δικαστήριο του *locus delicti* είχε δικαιοδοσία. Προκειμένου μάλιστα να μην υπάρξει κενό δικαίου δεδομένης και της έλλειψης αποτελεσματικού ελέγχου στις περιοχές που δρούσαν έγινε δεκτή η δικαιοδοσία του *judex loci deprehensionis* θεωρώντας τον τελευταίο πλασματικά ως κατοικία του κατηγορουμένου. Αργότερα η παραπάνω πρακτική επεκτάθηκε και συμπεριέλαβε δολοφόνους (*assassini*), εξόριστους (*banniti*)

³¹ Η έννοια του «φυσικού δικαστή» θεμελιώνεται πχ. Στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 1950, αρ.13 και στην Αμερικανική Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 1969, αρ.25.

³² Henri Donnedieu de Vabres, *Les Principes Modernes du Droit Pénal International* 135, Paris: Librairie du Recueil Sirey, 1928, ο οποίος υποστηρίζει ότι η οικουμενική δικαιοδοσίας έχει τις ρίζες της στον Κώδικα του Ιουστινιανού, C. III, 15, *Ubi de criminibus agi oportet*, 1).

³³ Henri Donnedieu de Vabres, σελ.136. Βλ. επίσης M. Ch. Bassiouni, *Crimes against Humanity in International Law*, The Hague/London/Boston: Kluwer Law International, 2nd ed., 1999, σελ.229 “Brigands have been defined as “men often traveling in quasi-military gangs, often veterans of a particular campaign, who rove the countryside plundering and disrupting the peace and security of the area”, Th. H. Sponsler, *The Universality Principle of Jurisdiction and the Threatened Trials of American Airmen*, 15 Loy. L. Rev., 1968-1969, σελ.43-44.

και ληστές (latrones). Η θεωρία αυτή είχε περιορισμένη εφαρμογή και χαρακτηρίστηκε από κάποιους αυθαίρετη.³⁴

Ο όρος δικαιοδοσία περιλαμβάνει την εξουσία της θέσπισης κανονισμών, της εκδίκασης των παραβιάσεων τους και της επιβολής κυρώσεων. Στο μετά-Βεσταφαλιανό κρατο-κεντρικό σύστημα του διεθνούς δικαίου, διαμορφωμένο βάσει της αρχής της κρατικής κυριαρχίας, όλες οι παραπάνω εξουσίες είχαν χορηγηθεί στα κράτη. Συνεπώς και η άσκηση της ποινικής δικαιοδοσίας ιστορικά συνδέεται –ή μάλλον περιορίζεται– στην επικράτεια ενός κράτους και κατ' επέκταση στο έδαφος υπό τον έλεγχο μιας δεδομένης νομικής εξουσίας που ασκεί *de jure* ή *de facto* κυριαρχικά προνόμια.³⁵ Αυτή η σύνδεση διατηρήθηκε, όπως διαφαίνεται και από την πρακτική των κρατών μέχρι και το 1920³⁶ [αλλά και αργότερα καθώς η κυριαρχική ισότητα μεταξύ των κρατών αποτελεί θεμελιώδες δομικό στοιχείο της διεθνούς κοινότητας, όπως ρητώς δηλώνεται στο αρ. 1 του Χάρτη ΗΕ.] Προοδευτικά, και βάσει αυτής της αρχής, αναπτύχθηκαν και οι βάσεις δικαιοδοσίας που σε γενικές γραμμές απαιτούν την ύπαρξη ενός λογικού συνδέσμου για κάθε κρατική δράση. Η εδαφικότητα όπως και η εθνικότητα, η οποία επιτρέπει σε ένα κράτος τη λήψη μέτρων που στοχεύουν σε υπηκόους της για πράξεις που αυτοί τέλεσαν και τα αποτελέσματα των πράξεών τους επήλθαν εκτός του εδάφους του, αποτελούν λογικούς συνδέσμους. Σε ένα τέτοιο σύστημα, η αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας αποτελεί ρήγμα αυτής της λογικής και παράλληλα λογικό επακόλουθο καθώς, να μεν εμπεριέχει ένα λογικό σύνδεσμο, δηλαδή το κοινό συμφέρον όλης της ανθρωπότητας για

³⁴ Βλ. L. Reydams, ο.π., σελ. 29 όπου αναφέρεται πως ο Ισπανός συγγραφέας και φιλόσοφος Corrauurgias στο σύγγραμμά του *Practicorum Quaestionum*, κεφ.11, αρ.7 βασιζόμενος στο φυσικό δίκαιο που είναι κοινό σε όλα τα κράτη, υποστήριξε πως ο *judex deprehensionis* οφείλει είτε να τιμωρήσει είτε να εκδώσει όλους τους επικίνδυνους εγκληματίες. (ο Guillaume θεωρεί πως ο ο Corrauurgias και όχι ο Grotius είναι ο πατέρας της αρχής *aut dedere aut judicare*).

³⁵ M. Ch. Bassiouni, *Universal Jurisdiction for International Crimes: Historical Perspectives and Contemporary Practice*, 42 Va. J. Int'l L., 81 2001-2002, σελ.89-90.

³⁶ Βλ. και dissenting opinion του δικαστή του ΔΔΔΔ Altamira, στην υπόθεση *Lotus* : “ It is certain that among the most widely recognized principles of international law are the principles that the jurisdiction of a state is territorial in character and that in respect of its nationals a state has preferential, if not sole jurisdiction.... I should have much difficulty in recognizing as well founded an attempt for instance on the part of a court, on the basis of a municipal law to exercise jurisdiction over a foreigner, who resided on board a vessel flying the flag of his own country did not land with the intention of remaining ashore, and that for an alleged offence committed outside the territory of the country which claimed to exercise jurisdiction over him. Such an extension of the exceptions hitherto accepted in respect of the principle of territorial and national jurisdiction appears to me to be altogether unwarranted.”

την προστασία των θεμελιωδών αρχών, ο σύνδεσμος, όμως, αυτός απέχει πολύ από όλα τα άλλα κριτήρια που δικαιολογούν την εξωεδαφική δράση ενός κράτους.³⁷

Πέραν όμως των θεωρητικών προσεγγίσεων της οικουμενικής δικαιοδοσίας, η υπό μελέτη αρχή αναπτύχθηκε και μέσω της πρακτικής. Σε μια ιστορική προσέγγιση της οικουμενικής δικαιοδοσίας δε μπορεί να παραλειφθεί η αναφορά σε μία χαρακτηριστική και πάντα μνημονεύομενη απόφαση του ΔΔΔΔ, ως παράδειγμα εφαρμογής εξωεδαφικής δικαιοδοσίας, η οποία επέσυρε, ωστόσο, έντονες αντιπαραθέσεις. Πρόκειται για την απόφαση του ΔΔΔΔ το 1927 επί τη υπόθεσης *Lotus*, η οποία αφορά στη σύγκρουση του γαλλικού ατμόπλοιου *Lotus* με το τουρκικό ατμόπλοιο *Boz-Kourt* στην ανοιχτή θάλασσα, με αποτέλεσμα να σκοτωθούν πολλά από τα μέλη του πληρώματος και επιβάτες του τουρκικού σκάφους. Η υπόθεση έφτασε ενώπιον του Δικαστηρίου όταν μετά την προσάραξη των πλοίων στην Κωνσταντινούπολη, η Τουρκία συνέλαβε και καταδίκασε τον Γάλλο πλοίαρχο για ανθρωποκτονία εξ' αμελείας σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, γεγονός που προκάλεσε έντονη αντίδραση από την πλευρά της Γαλλίας. Η τελευταία αμφισβήτησε το δικαίωμα της Τουρκίας να δικάσει τον Γάλλο υπήκοο, λόγω έλλειψης σχετικής δικαιοδοτικής βάσης-εφόσον το έγκλημα είχε τελεστεί εκτός εδαφικής δικαιοδοσίας κάποιου κράτους- και προσέφυγε ενώπιον του διεθνούς δικαστηρίου κατηγορώντας την Τουρκία για παραβίαση των κανόνων του διεθνούς δίκαιο, επιζητώντας παράλληλα και αποζημίωση από την τουρκική κυβέρνηση.

Το Δικαστήριο αποφάσισε υπέρ της Τουρκίας, επιχειρηματολογώντας επί του δικαιώματος κάθε κυριάρχου κράτους να πράττει ελεύθερα, όπως επιθυμεί, όσο οι πράξεις του δεν παραβιάζουν έναν απαγορευτικό κανόνα του διεθνούς συμβατικού ή εθιμικού δικαίου.³⁸ Εκ του ως άνω συμπεράσματος προκύπτει ότι το Δικαστήριο στην υπόθεση *Lotus* υιοθέτησε την άποψη ότι το διεθνές δίκαιο είναι ρυθμιστικό των δικαιωμάτων των κρατών και όχι συστατικό, στηριζόμενο στη Χεγγελιανή θεωρία περί θεώρησης του κράτους ως δημιουργού του δικαίου.³⁹ Παρά ταύτα, σε καμία περίπτωση η

³⁷ C. Tomuschat, *Universal Jurisdiction in Criminal Matters*, Διάλεξη στο Bard Hall, Νέα Υόρκη, στις 14 Οκτωβρίου 2004, στο πλαίσιο του 7^{ου} Δι-ατλαντικού Διαλόγου.

³⁸ Υπόθεση *Lotus*, ο.π., παρ.17: “[...] Far from laying down a general prohibition to the effect that states may not extend the application of their law and the jurisdiction of their courts to persons, property and acts outside their territory, it leaves them in this respect a wide measure of discretion which is only limited in certain cases by prohibitive rules. As regards other cases, every state remains free to adopt the principles which it regards as best and most suitable.”

³⁹ L. Reydams, ο.π., σελ.13.

απόφαση περί ελευθερίας των κρατών δεν πρέπει να μεταφραστεί στον απόλυτο βαθμό της. Ναι μεν το Δικαστήριο αναγνωρίζει την εξωεδαφική δικαιοδοσία επί αλλοδαπών ως μορφή δικαιοδοσία στο διεθνές δίκαιο, από την άλλη δε, εάν τα κράτη είχαν απόλυτη διακριτική ευχέρεια το Δικαστήριο δε θα προχωρούσε σε καμία περαιτέρω αναφορά περί «ορίων» των κρατών. Τέλος, το Δικαστήριο κάνει λόγο για συντρέχουσα αρμοδιότητα και των δύο κρατών – σύμφωνα με την αρχή του αποτελέσματος⁴⁰.

Όπως αναφέρει και το *Third Restatement of the Foreign Relations Law of the United States* του 1987 επί του θέματος, η απουσία σχετικού κανόνα σε διεθνείς συμβάσεις ή στο έθιμο για απαγόρευση των κρατών να ασκήσουν εξωεδαφική δικαιοδοσία, δε αναγνωρίζει βέβαια το δικαίωμα κάθε κράτους να αναμειγνύεται στις υποθέσεις άλλων κρατών, αντιθέτως, εννοεί πως σε παρόμοιες περιπτώσεις συντρέχουσας δικαιοδοσίας τα κράτη, ως μέλη της διεθνούς κοινότητας οφείλουν να συμβιβάζουν τα αντικρουόμενα συμφέροντά τους και να αποφασίζουν καλή τη πίστει σε κάθε περίπτωση ξεχωριστά, όταν κάθε ένα έχει αρμοδιότητα της δίωξης.⁴¹

Μετά τον Α' Π.Π. Ο 19^{ος} αι. και ο 20^{ος} αι. χαρακτηρίζονται από έντονες κωδικοποιητικές προσπάθειες των εθνικών δικαίων ενώ σε διεθνές επίπεδο αρχίζει να διαμορφώνεται το διεθνές ποινικό δίκαιο μέσω της σύναψης πολυμερών συνθηκών αλλά και του νομοπαραγωγικού έργου διεθνών οργάνων και συνόδων (αποφάσεις, εκθέσεις, προσχέδια) Αξίζει να γίνει αναφορά σε τρεις αποφάσεις του Ινστιτούτου του Διεθνούς Δικαίου το 1883, το 1931 και το 1993 το οποίο σταδιακά υιοθέτησε την οικουμενική δικαιοδοσία ως μέσο δίωξη συγκεκριμένων εγκλημάτων.

Το 1883, στη σύνοδο του Μονάχου, το Ινστιτούτο Διεθνούς Δικαίου υιοθέτησε μια απόφαση που περιλάμβανε την άσκηση οικουμενικής δικαιοδοσίας από το κράτος στο έδαφος του οποίου ο φερόμενος δράστης είναι παρόν, ως συμπληρωματική και επικουρική ως προς τη δικαιοδοσία του κράτους όπου τελέστηκε το έγκλημα και εκείνου της ιθαγένειας του δράστη, υπό δύο προϋποθέσεις: α) να είναι αδιευκρίνιστο το *locus delicti*, β) όταν η έκδοση του κατηγορουμένου σε κανένα άλλο κράτος είτε να μη χορηγείται (*n'est pas admise*), ούτε ακόμα και στη χώρα καταγωγής του-για λόγους που

⁴⁰ Το δόγμα αυτό (the effects doctrine of international law), αναγνωρίζει δικαιοδοσία ενός κράτους για πράξεις που τελέστηκαν εκτός του εδάφους του αλλά οι συνέπειες γίνονται αισθητές εντός των συνόρων του. Δικαιολογείται δηλαδή λόγω του δικαιώματος να προστατέψει τα συμφέροντά του και τα συμφέροντα της κοινωνίας που εκπροσωπεί.

⁴¹ Third Restatement, ο.π., Τμήμα 403(3).

αφορούν το κράτος τέλεσης του εγκλήματος ή το κράτος καταγωγής του-, είτε να θεωρείται επικίνδυνη.⁴² Η απόφαση που καθιέρωσε την αρμοδιότητα του *judex deprehensionis* βασίστηκε κατά άλλους στις ιδέες του φυσικού δικαίου οι οποίες κάνουν λόγο για παγκόσμια δικαιοσύνη και αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών και κατά άλλους στην αρχή της εδαφικότητας, υπό την έννοια ότι κάθε κράτος έχει το δικαίωμα να διαφυλάσσει και να υπερασπίζεται τη δημόσια τάξη στο εσωτερικό του, καθώς και στην ιδέα ότι η πράξη ταξιδεύει μαζί με το θύτη της (*l'action coupable voyage avec le delinquent*).⁴³

Το Ινστιτούτο Διεθνούς Δικαίου υιοθέτησε εκ νέου απόφαση που ενίσχυε την άσκηση της οικουμενικής δικαιοδοσίας, στη σύνοδο του 1931. Σύμφωνα αυτήν, στο άρθρο 5, ένα κράτος έχει το δικαίωμα να διώξει και να τιμωρήσει έναν μη-υπήκοο που βρίσκεται στο έδαφός του, για πράξεις που διέπραξε στο εξωτερικό εφόσον οι πράξεις του παραβιάζουν γενικές αρχές και γενικά συμφέροντα προστατευόμενα από το διεθνές δίκαιο, και υπό δύο διαφορετικές από αυτές του 1883 προϋποθέσεις: α) να μην έχει υποβληθεί αίτημα έκδοσής του κατηγορουμένου ή β) το κράτος τέλεσης του εγκλήματος ή το κράτος της ιθαγένειας του κατηγορουμένου να έχουν απορρίψει προσφορά έκδοσής του από το κράτος του *judex deprehensionis*. Η οικουμενική δικαιοδοσία προβλέπεται ενδεικτικά για το έγκλημα της πειρατείας, του εμπορίου μαύρων και λευκών, της μετάδοσης μεταδοτικών ασθενειών, της δολιοφθοράς διεθνών μέσων επικοινωνίας και υποθαλάσσιων καλωδίων, της παραχάραξης του νομίσματος και των ασφαλειών.⁴⁴

Σε συνέχεια των προηγούμενων, το 1993 το Ινστιτούτο Διεθνούς Δικαίου, στο Προσχέδιο για την Εξωεδαφική Δικαιοδοσία των Κρατών υιοθετεί μια ιδιαιτέρως διευρυμένη έννοια της οικουμενικής δικαιοδοσίας, η οποία δεν προϋποθέτει την ύπαρξη κανενός από τους προαναφερθέντες συνδέσμους συμπεριλαμβανομένου και της παρουσίας του κατηγορουμένου στο κράτος του *forum*, και αναγνωρίζει τη δυνατότητα εφαρμογής της αρχής για τα εγκλήματα της πειρατείας, της αεροπειρατείας, της

⁴² Règles relatives aux conflits des lois pénales en matière de competence, 1883, Institut de Droit International, Session de Munich, 1883, άρ.10, στην ιστοσελίδα: http://www.idi-iil.org/idiF/navig_chron1883.html.

⁴³ L. Reydams, ο.π., σελ.30-31, όπου παρατίθενται και οι σχετικές πηγές.

⁴⁴ Le conflit des lois pénales en matière de competence, Institut de Droit International, Session de Cambridge, 1931, άρ.5, στην ιστοσελίδα http://www.idi-iil.org/idiF/resolutionsF/1931_camb_04_fr.pdf

τρομοκρατίας και του εμπορίου ναρκωτικών.⁴⁵ Ωστόσο, θέτει περιορισμούς στην μορφή αυτή της εξωεδαφικής δικαιοδοσίας σχετικά με τη «λογική» εφαρμογή της και την προσμέτρηση κάθε φορά όλων των παραγόντων ώστε η άσκησή της να μη θεωρηθεί αδικαιολόγητη επέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις ενός άλλου κράτους, αντιθέτως οι κινήσεις του βασίζονται στη νομιμοποιητική βάση ορισμένης δικαιοδοσίας, εν προκειμένω της οικουμενικής δικαιοδοσίας.⁴⁶

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, τέλος, παρουσιάζει και η απόφαση του Ινστιτούτου Διεθνούς Δικαίου, το 2005, στη Σύνοδο της Κρακοβίας για την Οικουμενική Ποινική Δικαιοσύνη, όπου αναγνωρίζει την οικουμενική δικαιοδοσία για το έγκλημα της γενοκτονίας, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και τα εγκλήματα πολέμου. Η συγκεκριμένη απόφαση αποτελεί μια συντηρητική προσέγγιση του Ινστιτούτου σχετικά με τη συγκεκριμένη μορφή δικαιοδοσίας, σε όλη τη μακρά πορεία του. Αναφορικά με το θέμα της *in absentia* δίκης η στάση του είναι αρνητική, ωστόσο δέχεται την τέλεση προανακριτικής έρευνας ακόμα και απουσία του κατηγορουμένου. Διευκρινίζει, ωστόσο ότι το κράτος του *forum* οφείλει να κάνει δεκτό αίτημα έκδοσης από κράτος που έχει κάποιο σύνδεσμο με το έγκλημα και με την προϋπόθεση ότι το κράτος αυτό είναι ικανό και πρόθυμο να διώξει το φερόμενο ως δράστη.⁴⁷

⁴⁵ Draft Resolution on the Extraterritorial Jurisdiction of States, Institut de Droit international, Session de Milan, 1993, αρ.8.

⁴⁶ Ibid, αρ.4, Βλ. και Third Restatement, ο.π., Τμήμα 403(1).

⁴⁷ Institut de Droit international, Resolution on Universal criminal Jurisdiction with regard to the crime of genocide, crimes against humanity and war crimes, Session de Cracovie, 2005, http://www.idi-iiil.org/idiE/resolutionsE/2005_kra_03_en.pdf.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β' : ΤΟ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΚΑΙ Η ΝΟΜΙΚΗ ΤΗΣ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ.

I. Η θεμελίωση –ή μη- της οικουμενικής δικαιοδοσίας μέσα από τις πηγές του διεθνούς δικαίου -

Στις πηγές του ουσιαστικού διεθνούς ποινικού δικαίου συγκαταλέγονται *inter alia*, οι διεθνείς συμβάσεις, το έθιμο, και τα διδάγματα διακεκριμένων διεθνολόγων που ερμηνεύουν τα παραπάνω.⁴⁸ Η επίκληση ενός διεθνούς νομικού κανόνα που να προκύπτει εκ του διεθνούς συμβατικού δικαίου ή του εθίμου είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την άσκηση οικουμενικής δικαιοδοσίας από τα εθνικά συστήματα ποινικής δικαιοσύνης. Το συμβατικό ποινικό δίκαιο ίσως αποτελεί την πιο σταθερή και χειροπιαστή πηγή δικαίου καθώς είναι συνεπές με την αρχή *nullum crimen sine lege* και *nullum poena sine praevia lege poenali*. Η εφαρμογή όμως της αρχής επιτρέπεται είτε όταν τα εθνικά νομικά συστήματα προβλέπουν δίωξη ενός εγκλήματος βάσει της οικουμενικής δικαιοδοσίας (όταν για παράδειγμα μια συνθήκη την προβλέπει ως δικαιοδοτική βάση) είτε, όπως γίνεται στην πράξη, με την ενεργοποίηση νομοθεσίας που να επιτρέπει την εφαρμογή της εν λόγω αρχής είτε με ενσωμάτωση μιας διεθνούς συνθήκης -που περιλαμβάνει την αρχή- στο εσωτερικό δίκαιο της χώρας.⁴⁹

Ένα από τα δυσκολότερα ερωτήματα που τίθενται επί του ζητήματος της οικουμενικής δικαιοδοσίας είναι το εάν το διεθνές εθιμικό δίκαιο καθιερώνει την δυνατότητα άσκησης οικουμενικής δικαιοδοσίας σχετικά με τις σοβαρότερες παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου. Σύμφωνα με τον ενδεικτικό πίνακα που κατάρτισε η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου το 1961, η διαδικασία για την εξακρίβωση ύπαρξης ενός διεθνούς εθιμικού κανόνα περιλαμβάνει, *inter alia*, την πρακτική των κρατών, δηλαδή αποφάσεις εσωτερικών δικαστηρίων και εσωτερική νομοθεσία. Στην υπόθεση του ΔΔ σχετικά με το *Ένταλμα Σύλληψης*, όπου ένα από τα ζητήματα ήταν και η εκδίκαση εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, δηλαδή αφορούσε θέμα διεθνούς εθιμικού δικαίου, το ΔΔ απέφυγε να ασχοληθεί με το πολύπλοκο θέμα της οικουμενικής

⁴⁸ Κατ.ΔΔΧ, αρ.38 παρ.1.

⁴⁹ Για μια στατιστική ανάλυση όλων των κατηγοριών εγκλημάτων που κωδικοποιούνται σε διεθνείς ποινικές συνθήκες και των δικαιοδοτικών βάσεων που καθιερώνουν βλ. M. Ch. Bassiouni, *International Criminal law Conventions and their Penal Provisions*, Ardsley Park, N.Y: Transnational Publishers, 1997.

δικαιοδοσίας και περιορίστηκε στο ζήτημα των κρατικών ασυλιών.⁵⁰ Ο δικαστής Guillaume, ωστόσο, περιόρισε την αναγνώριση οικουμενικής δικαιοδοσίας μόνο στην πειρατεία.⁵¹ Σε αυτήν θα πρέπει να προσθέσουμε και το εμπόριο δούλων, το οποίο όταν γινόταν μέσω θαλάσσης, συνεπώς και στην ανοιχτή θάλασσα, η εφαρμογή της οικουμενικής δικαιοδοσίας θεωρούνταν η πιο κατάλληλη δικαιοδοτική βάση, είτε γιατί ο τόπος του εγκλήματος αποτελούσε *terra nullius* όπου κανένα κράτος δεν μπορούσε να επικαλεστεί δικαιοδοσία, είτε επειδή όλα τα κράτη όφειλαν εκπροσωπώντας τη διεθνή κοινωνία να την προστατέψουν και να τιμωρήσουν ένα τόσο ειδεχθές έγκλημα.

Πάντως, το εθιμικό δίκαιο παραδοσιακά αναγνωρίζει οικουμενική δικαιοδοσία μόνο για ένα σκληρό πυρήνα διεθνών εγκλημάτων, δηλαδή τα εγκλήματα πολέμου, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και τη γενοκτονία.⁵² Στο ως άνω συμπέρασμα κατέληξε και το Ινστιτούτο Διεθνούς Δικαίου, στην απόφαση που έλαβε στην πρόσφατη σύνοδό της Κρακοβίας, το 2005 σχετικά με την οικουμενική δικαιοδοσία. Μία ίσως υπερβολική διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής της αρχής αποτελεί η συμπερίληψη των εγκλημάτων κατά του προσωπικού των Ηνωμένων Εθνών και συναφούς προσωπικού στο πλαίσιο της αντίστοιχης Σύμβασης του 1994, στο Σχέδιο Κώδικα Εγκλημάτων κατά της Ειρήνης και της Ασφάλειας της Ανθρωπότητας.⁵³ Ένα τελευταίο έγκλημα, η εθιμική αναγνώριση του οποίου θα εξεταστεί στο παρών κεφάλαιο είναι αυτό της γενοκτονίας.

Ιδιαίτερα σημαντική για την οριοθέτηση των παραπάνω εγκλημάτων είναι η συμβολή του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Τα άρθρα 6,7 και 8 του Καταστατικού αποδίδουν κατά κοινή ομολογία το εθιμικό περιεχόμενο των παραπάνω εγκλημάτων.

⁵⁰Υπόθεση για το *Ένταλμα Σύλληψης της 11 Απριλίου 2000*, (Case concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000), ICJ, 17 Οκτωβρίου 2000, www.icj-cij.org, παρ.21.

⁵¹ Υπόθεση για το *Ένταλμα Σύλληψης της 11 Απριλίου 2000*, Χωριστή Γνώμη του δικαστή Guillaume, σημ.15, παρ.12, όπου δηλώνει πως: "... international law knows only one true case of universal jurisdiction: piracy".

⁵² Σημειώνουμε τη διαφορά ανάμεσα στην απόλυτη αλλά δυνητική οικουμενική δικαιοδοσία που αναγνωρίζει το εθιμικό δίκαιο στο έγκλημα της γενοκτονίας και την έλλειψη δυνατότητας οικουμενικής δικαιοδοσίας στην Σύμβαση κατά της Γενοκτονίας.

⁵³ Βλ. παραπάνω, σημ.25.

II. Το πεδίο *ratione materiae*: Εγκλήματα υπαγόμενα στην αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας.

Δεν υπάρχει μία γενικά αποδεκτή λίστα με τα εγκλήματα για τα οποία θεωρείται ότι μπορεί να εφαρμοστεί η αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας. Ωστόσο, από τις μέχρι σήμερα καταγραφές περιλαμβάνει τα σοβαρότερα εγκλήματα του διεθνούς δικαίου. Το κριτήριο για την υπαγωγή ενός εγκλήματος στην οικουμενική δικαιοδοσία είναι η φύση του,⁵⁴ αν και η βαρύτητα μιας πράξης από μόνη της δεν είναι ο μοναδικός παράγοντας. Για παράδειγμα, το έγκλημα της πειρατείας, όπως θα δούμε παρακάτω, εμπίπτει στα εγκλήματα όπου εφαρμόζεται η οικουμενική δικαιοδοσία, χωρίς απαραίτητα να είναι πάντα βαρύτερο από το κοινό έγκλημα της ανθρωποκτονίας που συνεπάγεται το θάνατο του θύματος και παρά ταύτα δεν εμπίπτει στην υπό μελέτη αρχή.⁵⁵ Επιπλέον, η άποψη που υποστηρίζει την υπαγωγή όλων των διεθνών εγκλημάτων που παραβιάζουν *ius cogens* κανόνες στην οικουμενική δικαιοδοσία είναι σωστή εν μέρει, όχι, όμως, και απόλυτη.⁵⁶ Μόνο τον τελευταίο αιώνα εκατομμύρια ήταν τα θύματα αυτών των εγκλημάτων αλλά ελάχιστοι οι υπεύθυνοι που τιμωρήθηκαν για την τέλεσή τους. Είναι συνεπώς περισσότερο από επιτακτική η ανάγκη για τη διαμόρφωση ενός αποτελεσματικού νομικού πλαισίου που θα τιμωρήσει τους ενόχους και θα εμποδίσει την επανάληψή τους στο μέλλον. Στη συνέχεια θα προσπαθήσουμε να εξετάσουμε εάν σύμφωνα με τις πηγές του διεθνούς δικαίου προβλέπεται άσκηση οικουμενικής δικαιοδοσίας για ορισμένα από τα σοβαρότερα εγκλήματα του διεθνούς δικαίου,, έχοντας βέβαια υπόψη ότι κατ' αρχήν η απαρίθμηση δεν είναι σε καμιά περίπτωση εξαντλητική και δεύτερον ότι για ορισμένα εγκλήματα μπορεί να υπάρχει αλληλοεπικάλυψη του διεθνούς και του συμβατικού ποινικού δικαίου.

⁵⁴ Βλ., The Princeton Principles on Universal Jurisdiction, Principle 1: “For the purposes of these principles, universal jurisdiction is criminal jurisdiction based solely on the nature of the crime”, στο St. Macedo (ed), *Universal Jurisdiction: National Courts and the Prosecution of Serious Crimes Under International Law*, University of Pennsylvania Press, 2004, σελ.21.

⁵⁵ Geraud de La Pradelle, *La Competence Universelle*, στο “Droit International Penal”, Herve Ascensio et al. (eds), 2000, σελ.905, 907.

⁵⁶ B. S. Brown, *The Evolving Concept of Universal Jurisdiction*, 35 New Eng. L. Rev., 2001, σελ.383, 393.

1. Πειρατεία

Μία από τις πιο ευρέως γνωστές περιπτώσεις εφαρμογής της οικουμενικής δικαιοδοσίας αποτελεί το έγκλημα της **πειρατείας**. Ήδη από το 16^ο αι. τα κράτη ασκούσαν εξωεδαφική δικαιοδοσία στην ανοιχτή θάλασσα για τη δίωξη των πειρατών. Η επιχειρηματολογία για αυτό ποικίλλει. Η αρχική αιτιολογία, που είχε τις ρίζες της στον Αριστοτέλη και τον Κικέρωνα, ήταν η αντίληψη των πειρατών ως *hostis humani generis*, δηλαδή ως εχθρών κατά της ανθρωπότητας και απειλή κατά της διεθνούς έννομης τάξης και ασφάλειας. Κατά συνέπεια και εφόσον επρόκειτο για πρόσωπα εκτός νόμου, κάθε κράτος δικαιούτο να τους συλλάβει και να τους τιμωρήσει ως εκπρόσωπος του διεθνούς συμφέροντος. Μια δεύτερη συλλογιστική βάση, πιο πρακτική και πραγματιστική αναπτύχθηκε από τον *Grotius*. Υπέρμαχος της *mare liberum*, υποστήριξε ότι τα πλοία στην ανοιχτή θάλασσα αποτελούν επέκταση του κράτους της σημαίας τους. Κατά συνέπεια, η καταστολή της πειρατείας αποτελούσε την αναγνώριση του δικαιώματος του κράτους της σημαίας να υπερασπίσει εαυτό έναντι των πειρατών.⁵⁷ Η πειρατεία, λαμβάνουσα χώρα στη ανοιχτή θάλασσα και συνεπώς εκτός της δικαιοδοσίας κάποιου κράτους, επιβάλλει την οικουμενική δικαιοδοσία ως –το μόνο– μέσο δίωξής της, διαφορετικά οδηγεί στην ατιμωρησία των υπευθύνων.

Γενικά, η πειρατεία αποτελεί στο διεθνές εθιμικό δίκαιο το κατ' εξοχήν έγκλημα όπου εφαρμόζεται η αρχή της οικουμενικότητας.⁵⁸ (αν και σε πολλές περιπτώσεις τα κράτη ασκούσαν οικουμενική δικαιοδοσία για την πειρατεία καθώς η τελευταία προκαλούσε διεθνή λόγο ανησυχίας, οριζόμενη όμως διαφορετικά από κάθε κράτος) Και στο συμβατικό όμως δίκαιο, ήδη από τον 19^ο αι. είχαν υπογραφεί στη Αμερική Συμβάσεις που καθιέρωναν την άσκηση οικουμενικής δικαιοδοσίας για το έγκλημα της πειρατείας, όπως η Σύμβαση της Λίμα, το 1958, οι Συμβάσεις του Μοντεβίδεο για το Διεθνές Ποινικό Δίκαιο, το 1889 και το 1940, και ο Κώδικας του Bustamente, το 1928.⁵⁹

⁵⁷ M. Ch. Bassiouni, *The History of Universal Jurisdiction*, στο “*Universal Jurisdiction: National Courts and the Prosecution of Serious Crimes under International Law*”, (ed. St. Macedo), 2003, σελ. 47.

⁵⁸ *Harvard Research in International Law*, ο.π., σελ. 739επ., και K.C. Randall, ο.π., σελ. 785, 792.

⁵⁹ *Treaty to Establish Uniform Rules for Private International Law*, Λίμα, 7 Νοεμβρίου 1878, αρ.34 παρ.3, στον Πέμπτο Τίτλο (*National Jurisdiction over Crimes Committed Abroad*) (αγγλική μετάφραση στο *Harvard Research in International Law*, ο.π., σελ.636, προβλέπει: “*Those who outside of the country commit the crimes of falsifying the national money, bank-notes having legal circulation, public bonds or other national documents, will be tried by the courts of the Republic according to its laws, when they are arrested on its territory or their extradition is obtained. The national courts are likewise competent to try [...] Pirates.*”, *Treaty on International Penal Law*, Μοντεβίδεο, 23 Ιανουαρίου 1889 αρ.13 όπου ορίζεται

Ο πρώτος επίσημος ορισμός της πειρατείας εμφανίζεται ωστόσο μόλις το 1958, στο άρ.15 της Σύμβασης για την Ανοιχτή Θάλασσα⁶⁰ και επαναλαμβάνεται στο άρθρο 101 της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982, κωδικοποιώντας τον ορισμό που είχε διαμορφωθεί στο εθιμικό διεθνές δίκαιο. Η άσκηση της οικουμενικής δικαιοδοσίας επί της πειρατείας προβλέπεται ρητά και με σαφήνεια στα άρθρα 100, 105 και 110 της Σύμβασης του 1982 τα οποία κάνουν λόγο για υποχρέωση συνεργασίας των κρατών με σκοπό την καταστολή της πειρατείας, το δικαίωμα «επίσκεψης» ενός πλοίου από οποιοδήποτε κράτος εάν υπάρχουν βάσιμες υποψίες ότι είναι πειρατικό και τέλος τη κατάσχεση ενός πλοίου ή αεροσκάφους στην ανοιχτή θάλασσα ή σε έδαφος εκτός της δικαιοδοσίας άλλου κράτους, τη σύλληψη όσων επιβαίνουν σε αυτό και το δικαίωμα των δικαστηρίων του να επιβάλλουν ποινές, και να αποφασίσουν περαιτέρω για την κατεσχημένη περιουσία λαμβάνοντας βέβαια υπόψη και δικαιώματα τρίτων – καλής πίστεως- κρατών επί αυτής.

Το γεγονός ότι η ρύθμιση της Σύμβασης του Montego Bay για την πειρατεία εφαρμόζεται μόνο στην ανοιχτή θάλασσα και συνεπώς εκτός της δικαιοδοσίας

ότι: “*Los delitos considerados de piratería por el Derecho Internacional Público, quedarán sujetos a la jurisdicción del Estado bajo cuyo poder caigan los delincuentes*”, και άρ.14 όπου προβλέπεται οικουμενική δικαιοδοσία για την πειρατεία: “*La piratería internacional, el tráfico de estupefacientes, la trata de blancas, la destrucción o deterioro de cables submarinos, quedan sujetos a la jurisdicción y la ley del Estado bajo cuyo poder caigan los delincuentes, cualquiera sea el lugar endonde se cometen dichos delitos, sin perjuicio del derecho de preferencia que compete al Estado en el cual los hechos delictuosos sean consumados, de solicitar, por la vía de extradición, la entrega de los delincuentes.*”, Bustamente Code ως παράρτημα στη Convention on Private International Law, Αβάνα, 20 Φεβρουαρίου 1928, άρ.308 όπου ορίζεται ότι: “*La piratería, la trata de negros y el comercio de esclavos, la trata de blancas, la destrucción o deterioro de cables submarinos y los demás delitos de las misma índole contra el derecho internacional, cometidos en alta mar, en el aire libre o en territorios no organizados aun en Estado, se castigarán por el captor, de acuerdo con sus leyes penale*”, Montevideo Treaty of International Penal Law, Art. 14. That article provided for universal jurisdiction over piracy.⁽¹⁶⁾ The full text of the article provides: “*La piratería internacional, el tráfico de estupefacientes, la trata de blancas, la destrucción o deterioro de cables submarinos, quedan sujetos a la jurisdicción y la ley del Estado bajo cuyo poder caigan los delincuentes, cualquiera sea el lugar endonde se cometen dichos delitos, sin perjuicio del derecho de preferencia que compete al Estado en el cual los hechos delictuosos sean consumados, de solicitar, por la vía de extradición, la entrega de los delincuentes.*”

⁶⁰ Convention on the High Seas, 29 Απριλίου 1958, άρ.15: "Piracy consists of any of the following acts:

- (1) Any illegal acts of violence, detention or any act of depredation, committed for private ends by the crew or the passengers of a private ship or a private aircraft, and directed: (a) On the high seas, against another ship or aircraft, or against persons or property on board such ship or aircraft; (b) Against a ship, aircraft, persons or property in a place outside the jurisdiction of any State;
- (2) Any act of voluntary participation in the operation of a ship or of an aircraft with knowledge of facts making it a pirate ship or aircraft;
- (3) Any act of inciting or of intentionally facilitating an act described in sub-paragraph 1 or sub-paragraph 2 of this article."

οποιοδήποτε κράτους, καθώς και ότι αφορά μόνο πράξεις ιδιωτών από τη μία δικαιολογεί την εφαρμογή οικουμενικής δικαιοδοσίας, από την άλλη όμως δεν επιτρέπει αναλογίες. Παρά ταύτα, στην υπόθεση *Filartiga*⁶¹ ο δράστης βασανιστηρίων γίνεται, όπως ο πειρατής και ο δουλέμπορος παλαιότερα εχθρός όλης της ανθρωπότητας.

Παρά την σχεδόν απόλυτη συμφωνία γύρω από την ένταξη της πειρατείας στα εγκλήματα όπου η αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας βρίσκει εφαρμογή, υποστηρίζεται από μερίδα θεωρητικών και η άποψη ότι η δικαιοδοσία όλων των κρατών να πατάξουν το έγκλημα της πειρατείας στη ανοιχτή θάλασσα δεν είναι οικουμενική αλλά απλώς μη-εδαφική (a-territorial). Νομιμοποιώντας την κατάσχεση πειρατικών και δουλεμπορικών πλοίων μόνο στην ανοιχτή θάλασσα, τα κράτη στην ουσία διατήρησαν την αρχή της εδαφική κυριαρχίας.⁶²

2. Δουλεία και δουλεμπόριο

Πέραν της πειρατείας, περίπτωση εφαρμογής της οικουμενικής δικαιοδοσίας, κατά τον 19ο αι. αν και πολύ πιο περιορισμένη, αποτελεί και το έγκλημα της δουλείας και του δουλεμπορίου. Αν και έχουν υπογραφεί αρκετές συνθήκες για την καταστολή της πειρατείας και παρόμοιων πρακτικών, οι περισσότερες δεν προβλέπουν της δυνατότητα άσκησης οικουμενικής δικαιοδοσίας στην ευρεία μορφή της πειρατείας.⁶³

Ωστόσο, η οικουμενική δικαιοδοσία συμπεριλαμβάνεται στις συμβατικές προβλέψεις για το εμπόριο δούλων στην ανοιχτή θάλασσα, το οποίο εξισωνόταν με την πειρατεία. Το δουλεμπόριο, που βρίσκονταν σε ιδιαίτερη έξαρση εκείνη την περίοδο, αποτελούσε, όπως και η πειρατεία, έγκλημα που διαπράττονταν και στην ανοιχτή θάλασσα, και συνεπώς εκτός της δικαιοδοσίας κάποιου κράτους. Αυτό σε συνδυασμό με τον ειδικό χαρακτήρα του εγκλήματος κατέταξε το δουλεμπόριο στα εγκλήματα που μπορούσαν να διωχθούν από οποιοδήποτε εθνικό δικαστήριο. Σχετικές Συμβάσεις αποτελούν ο Κώδικας του Bustamente, και η Σύμβαση του Μοντεβίδεο του 1040.⁶⁴ Η

⁶¹ *Filartiga v. Pena-Irala*, 1980, Int'l Legal Materials 966, βλ. Και σχετικά N. Norberg, *The US Supreme Court affirms the Filartiga Paradigm*, J. Int'l Crim. Justice, 2005.

⁶² D. Hawkins, *Universal Jurisdiction for Human Rights: from Legal Principle to Limited Reality*, 9 Global Governance, 2003, σελ.351.

⁶³ Βλ, M. Ch. Bassiouni, *The History of Universal jurisdiction*, ο.π., σημ.62, σελ. 279.

⁶⁴ Amnesty International, ο.π., Chapter 2, Bustamente Code, ο.π., αρ.308, "Piracy, trade in Negroes and slave traffic, white slavery, the destruction or injury to submarine cables, and all other offences of a similar

Σύμβαση για την Ανοιχτή Θάλασσα του 1958 κάνει λόγο για την υποχρέωση όλων των κρατών να υιοθετήσουν αποτελεσματικά μέτρα για την τιμωρία και την τιμωρία της μεταφοράς σκλάβων που γίνεται μέσω πλοίων που φέρουν τη σημαία του και για την πρόληψη της χρήσης της σημαίας του για αυτόν τον σκοπό.⁶⁵ Η Σύμβαση του Montego Bay επαναλαμβάνει με την ίδια ακριβώς διατύπωση την παραπάνω πρόβλεψη στο άρ.99.

Τέλος, σημειώνουμε ότι η δουλεία και οι σχετικές πρακτικές όταν διαπράττονται στα πλαίσια μια ένοπλης σύρραξης αποτελούν εγκλήματα πολέμου και υπάγονται στο διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο.

Η ένσταση στην περίπτωση του δουλεμπορίου και της δουλείας σχετικά με την ένταξή τους στα διωκόμενα βάσει της οικουμενικής δικαιοδοσίας εγκλήματα βρίσκεται στο έλλειμμα που παρουσιάζει η ρύθμιση όσον αφορά το εύρος των εγκλημάτων που καλύπτουν οι υπάρχουσες ρυθμίσεις. Η έλλειψη πολιτικής βούλησης είναι εμφανής, καθώς εάν τα κράτη επιθυμούσαν την υπαγωγή όλων μορφών δουλείας στην οικουμενική δικαιοδοσία των κρατών θα είχαν συμπεριλάβει και όλες τις σύγχρονες μορφές δουλείας και δε θα εμμέναν στην υιοθέτηση κανόνων του δεκάτου-ενάτου αιώνα.

3. Εγκλήματα Πολέμου

Τα εγκλήματα πολέμου επιπίπτουν πλέον κατά γενική ομολογία στον κύκλο των υπαγόμενων στην οικουμενική δικαιοδοσίας εγκλημάτων. Πάντα ωστόσο τα ζητήματα που δημιουργούνται σχετικά με αυτά είναι εξαιρετικά ευαίσθητα και έχουν πολιτικές προεκτάσεις.⁶⁶ Τα εγκλήματα πολέμου χωρίζονται σε δύο κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία αφορά στις σοβαρές παραβιάσεις των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης⁶⁷

nature against international law committed on the high sea, in the open air, and on the territory not yet organized into a State, shall be punished by the captor in accordance with the penal laws of the latter.” “Moreover, those persons are subject to the penal laws of the foreign State in which they are apprehended and tried who have committed outside its territory an offence, such as white slavery, which said contracting State has bound itself by an international agreement to repress.”

⁶⁵ Geneva Convention on the Law of the High Seas, 1958, αρ. 13.

⁶⁶ Για τα εγκλήματα πολέμου ως βάση δικαιοδοσίας βλ. ενδεικτικά A. Cowles, *Universality of Jurisdiction over War crimes*, 33 California L Rev, 1945, σελ.177, I. Brownlie, *Principles of Public International Law*, 5th ed., Oxford, 1998, κεφ.14 και 15, M.N. Shaw, *International Law*, 5th ed, Cambridge University Press, 2003, σελ.594-597.

⁶⁷ Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field, Convention for the Amelioration of the Condition on the Wounded, Sick and Shipwrecked Members

και στο Πρόσθετο Πρωτόκολλο I, δηλαδή σε εγκλήματα που διαπράττονται κατά τη διάρκεια διεθνών ενόπλων συρράξεων. Η περίπτωση αυτή είναι αρκετά απλή όσον αφορά την εφαρμογή της οικουμενικής δικαιοδοσίας, εφόσον υπάρχει καθολικά αναγνώριση, εθιμική και συμβατική. Τα κράτη-μέρη στις παραπάνω Συμβάσεις υποχρεούνται να θέσουν σε εφαρμογή νομοθεσία που τους επιτρέπει να δικάσουν πρόσωπα φερόμενα να έχουν διαπράξει σοβαρές παραβιάσεις ανεξάρτητα από την εθνικότητά τους, να ερευνήσουν και να διώξουν τέτοιου είδους παραβάτες και να βοηθήσουν το ένα το άλλο στις ποινικές διαδικασίες σε σχέση με τα παραπάνω εγκλήματα. Η άσκηση αυτής της οικουμενικής μορφής δικαιοδοσίας διατυπώνεται στα νομικά αυτά κείμενα ως εξής:

“Each High Contracting Party shall be *under the obligation* to search for persons alleged to have committed, or to have ordered to be committed, such grave breaches, and shall bring such persons, regardless of their nationality, before its own courts. It may, also, if it prefers, and in accordance with the provisions of its own legislation, hand such persons over for trial to another High Contracting party concerned, provided such High Contracting party has made out a *prima facie* case.”⁶⁸

Παρατηρούμε ότι το *Δίκαιο της Γενεύης* εγκαθιδρύει υποχρέωση για την άσκηση της σχετικής ποινικής δίωξης, όπου και αν βρίσκεται ο κατηγορούμενος.⁶⁹

Τέθηκαν ωστόσο, αρχικά ορισμένα ζητήματα σχετικά με την ερμηνεία αυτής της διατύπωσης. Ένα ερώτημα ήταν εάν το δικαίωμα ποινικής δίωξης προσώπων μη υπηκόων περιοριζόνταν μόνο στα εμπόλεμα κράτη ή εκτεινόταν και σε ουδέτερα κράτη μέρη. Υπήρξε αρχικά μια κλίση προς την άποψη ότι μόνο τα εμπόλεμα κράτη θα μπορούσαν να έχουν αυτό το δικαίωμα.⁷⁰ Μετά ωστόσο από μελέτη των *travaux préparatoires* των Συνθηκών για τις διατάξεις αυτές και βάσει της ευρείας πρακτικής των

of the Armed Forces at Sea, Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War and Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Γενεύη, 12 Αυγούστου 1949.

⁶⁸ Άρθρα 49, 50, 129 και 146 της Πρώτης, Δεύτερης, Τρίτης και Τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης αντίστοιχα και άρθρο 85(1) του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου I.

⁶⁹ Βλ. ωστόσο και M. Ch. Bassiouni, *Universal Jurisdiction for International Crimes*, ο.π., 42 Va J int'l L, 2001-2002, σελ.115-6, όπου αναφέρει ότι οι Συμβάσεις της Γενεύης δεν περιλαμβάνουν καμία συγκεκριμένη αναφορά στην οικουμενική δικαιοδοσία, και μόνο εμμέσως μπορεί να προκύψει δικαίωμα των κρατών για άσκηση οικουμενικής δικαιοδοσίας εκ των άρθρων 1 και 2, τα οποία κάνουν λόγο την υποχρέωση πρόληψης και καταστολής των σοβαρών παραβιάσεων (great breaches).

⁷⁰ Βλ. Luc Reydams, ο.π., σελ. 54 όπου παραπέμπει σε μία έκδοση του 1945, W B Cowles, *Universality of Jurisdiction over War Crimes*, 1945, 33 California Law Revue 177-218.

κρατών να επεκτείνουν τη δικαιοδοσία τους σε περιπτώσεις σοβαρών παραβιάσεων ανεξαρτήτως οποιουδήποτε συνδέσμου (συμπεριλαμβανομένης και της συμμετοχής τους στη σύρραξη) επικράτησε μια πιο ευρεία ερμηνεία των άρθρων.⁷¹ Τα άρθρα, άλλωστε, κάνουν λόγο για «τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη», ενώ εάν ήθελε μια πιο στενή ερμηνεία θα μπορούσε να υπάρχει πιο σαφής διατύπωση, πχ. «τα μέρη της σύρραξης», «τα εμπόλεμα μέρη» κα.

Ένα άλλο ζήτημα ήταν εάν ένα κράτος, πέραν των εμπολέμων, θα μπορούσε βάσει της παραπάνω διατύπωσης να ζητήσει έκδοση του φερόμενου ως δράστη για εκδίκαση του ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων *in absentia*. Η σωστή απάντηση ίσως βρίσκεται στη γαλλική διατύπωση, όπου σχετικά με το θέμα του *dedere* αναφέρεται στο δικαιούχο ως “à une autre Partie Contractante, intéressée à la poursuite” υποδηλώνοντας την ανάγκη ύπαρξης ενός συνδέσμου, ενός συμφέροντος τους κράτους αυτού. Άλλωστε, τα συγκεκριμένα άρθρα των Συμβάσεων αναφέρονται στο Συμβαλλόμενο μέρος, το οποίο έχει στη διάθεσή του τον φερόμενο ως δράση. Αυτό συνάγεται από το κείμενο, καθώς ένα κράτος μπορεί να ψάξει και να φέρει ενώπιον των δικαιοδοτικών του οργάνων ένα πρόσωπο μόνο εντός της επικράτειάς του.

Η δεύτερη κατηγορία εγκλημάτων, η πιο αμφισβητούμενη αναφορικά με τη δυνατότητα εφαρμογής της οικουμενικής δικαιοδοσίας, περιλαμβάνει τις σοβαρές παραβιάσεις του κοινού άρθρου 3 των Συμβάσεων της Γενεύης και του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου II, δηλαδή εγκλήματα τελεσθέντα κατά τη διάρκεια ενόπλων συγκρούσεων μη διεθνούς χαρακτήρα. Παραδοσιακά οι παραβιάσεις αυτές δεν υπάγονταν στην οικουμενική δικαιοδοσία,⁷² υπάρχει όμως μια ολοένα και αυξανόμενη τάση για ανατροπή αυτής της άποψης.⁷³ Η νέα τάση χρησιμοποιεί, για παράδειγμα, ως

⁷¹ A R Carnegie, ο.π., σελ.402 και 408, R van Elst, *Implementing Universal Jurisdiction over Grave Breaches of the Geneva Conventions*, 2000, 13 Leiden J. Int'l L, σελ.815, 821-822.

⁷² Βλ. L. Reydams, ο.π., σελ.56, σημ. 73, D. Hawkings, ο.π., σελ.351-352: “[...] states drafting the convention placed important restrictions on the concept by refusing to apply universal jurisdiction to war crimes committed by states against their own people or to any crimes committed in the course of domestic conflicts.”

⁷³ Για μια εκ βάθους ανάλυση βλ. Th. Graditzky, *Individual Criminal Responsibility for Violations of International Humanitarian Law Committed in Non-International Armed Conflicts*, Int'l Rev. Red Cross, No 322, 1998, σελ 25-56. Βλ. επίσης και τη UN Commission on Human Rights Resolution 1999/1, 6 Απριλίου 1999, όπου στην απόφαση σχετικά με την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη Σιέρα Λεόνε: “Reminds all factions and forces in Sierra Leone that in any armed conflict, including an armed conflict not of an international character[...].all countries are under the obligation to search for persons

επιχείρημα ότι η δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για τη Ρουάντα, το οποίο ασχολήθηκε με σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου στα πλαίσια εσωτερικής σύρραξης θεμελιώνεται στο άρθρο 3 των Συμβάσεων της Γενεύης και του Πρωτοκόλλου Π.⁷⁴ Γίνεται ακόμα λόγος στην απόφαση του ΔΔ επί της υπόθεσης *Στρατιωτικές και Παραστρατιωτικές Δραστηριότητες στην και κατά Νικαράγουα*, όπου το Δικαστήριο υποστήριξε ότι το κοινό άρ.3 εφαρμόζεται *de minimis* σε διεθνείς και εσωτερικές συγκρούσεις και ότι το κοινό αρ.1 μπορεί να εφαρμοστεί και σε μη διεθνείς συγκρούσεις. Άλλο επιχείρημα αποτελεί και η απόφαση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για τη Γιουγκοσλαβία, επί της υπόθεσης *Tadic*. Στην *Tadic*, τόσο στην πρωτοβάθμια διαδικασία⁷⁵ όσο και στο Εφετείο⁷⁶, το Δικαστήριο στοιχειοθέτησε την αρμοδιότητά του για εγκλήματα εσωτερικών συγκρούσεων, ερμηνεύοντας, το Πρωτόδικο Τμήμα, προς αυτήν την κατεύθυνση τα άρ. 2 και 3 του Καταστατικού του.

Το σημαντικότερο, όμως, ρόλο στα παραπάνω επιχειρήματα έπαιξε το Καταστατικό του ΔΠΔ. Το Καταστατικό ορίζει στο άρθρο 8 μια μακρά λίστα εγκλημάτων πολέμου, που μπορεί να λάβουν χώρα και σε διεθνείς και σε μη διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις.⁷⁷ Αν και η λίστα ουσιαστικά καταγράφει τα εγκλήματα που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, μπορεί κανείς να συνάγει ότι η συγκεκριμένη διάταξη αποτελεί και μια καταγραφή των παραβιάσεων του δικαίου των ενόπλων συγκρούσεων που αποτελούν εγκλήματα υπό το διεθνές εθιμικό δίκαιο.⁷⁸

Σε θεωρητικό επίπεδο ιδωμένο, μια πράξη καταδικαστέα στο διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο δεν μπορεί να παραβλέπεται μόνο και μόνο με το πρόσχημα ότι διαπράχθηκε στο πλαίσιο εμφύλιας σύγκρουσης από τη στιγμή που η γραμμή μεταξύ

alleged to have committed, or to have ordered to have committed, such grave breaches and to bring such persons, regardless of their nationality, before their own courts”.

⁷⁴ Καταστατικό ΔΠΔΡ, αρ.4.

⁷⁵ *Prosecutor v. Tadic*, Decision on the Defence Motion on Jurisdiction in the Trial Chamber of the International Tribunal, 10 Αυγούστου, 1995, στην ιστοσελίδα <http://www.un.org/icty/tadic/trialc2/decision-e/100895.htm>

⁷⁶ *Prosecutor v. Tadic*, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, 2 Οκτωβρίου 1995, στην ιστοσελίδα <http://www.un.org/icty/tadic/appeal/decision-e/51002.htm>

⁷⁷ Κατ.ΔΠΔ, αρ.8 παρ.2(στ), όπου προβλέπεται πως η δικαιοδοσία του Δικαστηρίου “applies to armed conflicts not of an international character and thus does not apply to situations of internal disturbances and tensions, such as riots, isolated and sporadic acts of violence or other acts of a similar nature. It applies to armed conflicts that take place in the territory of a State when there is protracted armed conflict between governmental authorities and organized armed groups or between such groups.”

⁷⁸ International Law Association, ο.π., σελ.6 όπου παραπέμπει στον Th. Meron, *International Criminalisation of Internal Atrocities*, 1995, 89 AJIL, σελ.554.

διεθνών και εμφύλιων συγκρούσεων έχει γίνει εξαιρετικά αδιόρατη. Όταν ένα κράτος διώκει ένα έγκλημα γιατί το βλαβέν αντικείμενο της νομικής προστασίας είναι πολύτιμο και άξιο προστασίας βάσει του εθνικού και διεθνούς δικαίου και η προκληθείσα βλάβη αναγνωρίζεται ως τιμωρητέα, τότε η άσκηση οικουμενικής δικαιοδοσίας αποτελεί δίχως άλλο νόμιμη δικαιοδοτική βάση.⁷⁹

Ολοκληρώνοντας με το νομικό καθεστώς γύρω από τα εγκλήματα πολέμου, σκόπιμη είναι και η αναφορά σε μία ακόμη σύμβαση. Πρόκειται για τη Σύμβαση για την Προστασία της Πολιτιστικής Ιδιοκτησίας στο πλαίσιο Ένοπλης Σύρραξης.⁸⁰ Η σύμβαση περιορίζεται σε σχετικά εγκλήματα που λαμβάνουν χώρα μόνο στο πλαίσιο διεθνούς ένοπλης σύρραξης⁸¹ και αφορά στην υποχρέωση των κρατών να επιβάλλουν διοικητικές και ποινικές κυρώσεις σε κρατικούς δρώντες ή μέλη των ενόπλων δυνάμεων.

4. Εγκλήματα κατά της Ανθρωπότητας.

Για πρώτη φορά δόθηκε ορισμός για τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας στο θετικό διεθνές δίκαιο στο άρθρο 6 του Χάρτη της Νυρεμβέργης και στη συνέχεια στο άρθρο 5 του Καταστατικού του Διεθνούς Στρατιωτικού Δικαστηρίου για την Άπω Ανατολή ως εξής: «[...] Εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας: δηλαδή η ανθρωποκτονία, εξόντωση, υποδούλωση, εκτόπιση και άλλες απάνθρωπες πράξεις, οι οποίες τελέστηκαν εναντίον οποιουδήποτε άμαχου πληθυσμού, πριν ή κατά τη διάρκεια του πολέμου, ή δίωξη για πολιτικούς, φυλετικούς, ή θρησκευτικούς λόγους σε εκτέλεση ή συνάρτηση με οποιοδήποτε έγκλημα στα πλαίσια της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου, ανεξάρτητα από την παραβίαση ή όχι της εσωτερικής νομοθεσίας του κράτους στο οποίο τελέστηκαν.» Αναφορές, όμως στα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, ως εγκλήματα που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του ΠΔΠΓ και στο ΔΠΔΡ υπάρχουν και στα Καταστατικά των δικαστηρίων, στα άρθρα 5 και 3 αντιστοίχως, στο αρ.ΙΙ, παρ.1(γ) του Ν. 10/1945 του Συμμαχικού Συμβουλίου Ελέγχου και στο αρ. 18 του Κώδικα της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου για τα Εγκλήματα κατά της Ειρήνης και Ασφάλειας της Ανθρωπότητας. Ο

⁷⁹ C. Enache-Brown – A. Fried, *Universal Crime, Jurisdiction and Duty: The Obligation of aut dedere aut judicare in International Law*, 43 McGill L J, 1997-1998, σελ.621.

⁸⁰ Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict, Χάρη, 14 Μαΐου 1954, αρ.28.

⁸¹ Ibid, αρ.18.

πληρέστερος και σαφέστερος, όμως, ορισμός αυτών των εγκλημάτων βρίσκεται σήμερα στο άρ.7 παρ.1 του Καταστατικού της Ρώμης.

Σε όλα τα καταστατικά ίδρυσης διεθνών δικαστηρίων η βάση δικαιοδοσίας για τη δίωξη των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας ήταν εδαφική ή δικαιοδοσία που στηρίζονταν στην αρχή της παθητικής προσωπικότητας, με εξαίρεση την περίπτωση αναφοράς μιας υπόθεσης στο ΔΠΔ από το Συμβούλιο Ασφαλείας, οπότε επρόκειτο για δικαιοδοσία «οικουμενική».

Δεν υπάρχει εξειδικευμένη σύμβαση για τα εγκλήματα αυτού του τύπου και συνεπώς δεν υπάρχει και κάποια ρύθμιση που να προβλέπει άσκηση οικουμενικής δικαιοδοσίας για αυτά. Η Γενική Συνέλευση των ΗΕ έχει απλώς υιοθετήσει δύο Συμβάσεις, με πρώτη τη Σύμβαση για την καταπίεση και την Τιμωρία του Εγκλήματος του Απαρτχάιντ, το 1973, και δεύτερη της Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων, το 1984, οι οποίες καλύπτουν ορισμένες περιπτώσεις παραβιάσεων που υπάγονται στα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Όμως, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας αποτελούν μέρος του *ius cogens*⁸² ενώ η απαγόρευσή τους αποτελεί υποχρέωση *erga omnes* όλων των κρατών. Ως διεθνή εγκλήματα *ius cogens*, θεωρείται ότι φέρουν την υποχρέωση για δίωξη ή έκδοση των φερόμενων δραστών και ότι επιτρέπουν στα κράτη να βασίζονται στην οικουμενικότητα για τη δίωξη, την έκδοση και την τιμωρία τους.⁸³

Προς στήριξη της άποψης ότι υπάρχει δυνατότητα εφαρμογής της αρχής της οικουμενικής δικαιοδοσίας για τα παραπάνω εγκλήματα στο διεθνές δίκαιο, το ΔΠΔΓ στην υπόθεση *Tadic* κάνει λόγο για τον οικουμενικό χαρακτήρα των εγκλημάτων, καθώς επηρεάζουν το σύνολο της ανθρωπότητας και σοκάρουν τις συνειδήσεις όλων των εθνών του κόσμου ενώ το 1995 το Συμβούλιο Ασφαλείας κάλεσε τα κράτη να ασκήσουν οικουμενική δικαιοδοσία για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, για τα οποία το ΔΠΔΡ είχε δικαιοδοσία.⁸⁴

⁸² M. Ch. Bassiouni, *Crimes against Humanity in International Criminal Law*, σελ. 240, I. Brownlie, *Principles of Public International law* 515, Oxford: Oxford University Press, 5th ed. 1998, Amnesty international, ο.π., Chapter 5.

⁸³ M. Ch. Bassiouni, *Universal jurisdiction for International Crimes*, ο.π., σελ. 119.

⁸⁴ Amnesty International, ο.π., όπου γίνεται αναφορά στο Ψήφισμα του Σ.Α. 978/1995 το οποίο “urges states to arrest and detain, in accordance with their national law and relevant standards of international law, pending prosecution by the International Tribunal for Rwanda, or by the appropriate national authorities, persons found within their territory against whom there is sufficient evidence that they were responsible for acts within the jurisdiction of the International Tribunal for Rwanda.”

5. Βασανιστήρια

Τα βασανιστήρια ποινικοποιήθηκαν ως έγκλημα στο συμβατικό διεθνές δίκαιο το 1984, στη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλης Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας. Σύμφωνα με αυτήν, το άρθρο 5 παρ.2 ορίζει την υποχρέωση κάθε κράτους-μέλους της Σύμβασης για καθιέρωση δικαιοδοσίας. Συγκεκριμένα ορίζει πως κάθε κράτος-μέλος θα λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα για ώστε να έχει δικαιοδοσία στις περιπτώσεις παραβιάσεων όπου ο φερόμενος δράστης βρίσκεται σε έδαφος που υπάγεται στη δικαιοδοσία του και εφόσον δεν τον εκδίδει, σύμφωνα με το άρθρο 8 σε κάποιο από τα κράτη που μπορούν να επικαλεστούν άλλου είδους δικαιοδοσία, δηλ. εδαφική, ενεργητική ή παθητική. Επίσης λίγο παρακάτω η Σύμβαση προβλέπει πως στην επικράτεια του κράτους μέλους όπου βρίσκεται ο φερόμενος να έχει διαπράξει κάποιες από τις πράξεις που προβλέπονται στο άρθρο 4 της Σύμβασης, υφίσταται υποχρέωση του κράτους, σε περίπτωση που δεν τον εκδώσει, να φέρει την υπόθεση ενώπιον των αρμόδιων αρχών με σκοπό τη δίωξή του.⁸⁵ Η υποχρέωση επομένως περιορίζεται σε πρόσωπα που βρίσκονται εντός της επικράτειας του κράτους-μέλους που ασκεί τη δίωξη. Τα εθνικά δικαστήρια δε, οφείλουν να αποφασίσουν όπως εάν επρόκειτο για υπόθεση ενός κοινού εγκλήματος σοβαρής φύσεως σύμφωνα με τον εσωτερικό νόμο(άρ.7, παρ.2). Η δίωξη ενός προσώπου για το έγκλημα των βασανιστηρίων δεν εξαρτάται από την προηγούμενη υποβολή και απόρριψη αιτήματος έκδοσης, ούτε και καθορίζει κάποιο χρονικό διάστημα αναμονής ενός τέτοιου αιτήματος πριν την έναρξη της δίωξης από το εθνικό δικαστήριο.

Η προτάσεις για τη συμπερίληψη της απόλυτης μορφής της οικουμενικής δικαιοδοσίας κατά τη διάρκεια των προπαρασκευαστικών εργασιών της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων συνάντησε την αντίδραση της Κίνας και άλλων χωρών της Λατινικής Αμερικής όπως της Αργεντινής και της Ουρουγουάης. Αυτό συνέβη καθώς στις εν λόγω χώρες τα βασανιστήρια αποτελούσαν πολλές φορές κρατική πολιτική και κατά λογική ακολουθία, οι δράστες έμεναν ατιμώρητοι. Η άσκηση της αρχής της οικουμενικής δικαιοδοσίας θα αποτελούσε ένα δραστικό μέσο για την παύση της ατιμωρησίας καθώς θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ενάντια προσώπων με κρατικό

⁸⁵ UN Torture Convention, αρ.7 παρ.1.

αξίωμα όταν οι τελευταίοι ταξίδευαν σε άλλες χώρες, ή όταν κατέφευγαν σε άλλες χώρες σε περιπτώσεις αλλαγής της κυβέρνησης, ή όταν η έκδοσή τους δεν ήταν νομικώς δυνατή. Για τους παραπάνω λόγους, τελικά επικράτησε στο κείμενο η αρχή *aut dedere aut judicare*.

Σε περιπτώσεις, τέλος κρατών που δεν είναι μέρη τη Σύμβαση, τα κράτη αυτά έχουν τη δυνατότητα αλλά όχι την υποχρέωση να ασκήσουν οικουμενική δικαιοδοσία για το έγκλημα των βασανιστηρίων, καθώς η απαγόρευση των βασανιστηρίων αποτελεί κανόνα *ius cogens* και μέρος του διεθνούς εθιμικού δικαίου.

6. Εξαφανίσεις

Οι εξαναγκασμένες εξαφανίσεις, ένα έγκλημα που μάστιζε κυρίως τις χώρες της Λατινικής Αμερικής, αλλά και άλλες χώρες υπό δικτατορικά καθεστάτα, αποτελεί πλέον έγκλημα υπό το διεθνές δίκαιο. Σε επίπεδο υποχρεωτική εφαρμογής συμβατικού δικαίου, έχει υπογραφεί πρόσφατα η Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία όλων των Προσώπων από τις εξαναγκασμένες εξαφανίσεις,⁸⁶ που ακολούθησε την προϋπάρχουσα Διαμερικανική Σύμβαση για τις Εξαναγκασμένες Εξαφανίσεις Προσώπων, η οποία προβλέπει στο άρθρο 4 την άσκηση οικουμενικής δικαιοδοσίας από τα κράτη μέλη σε σχετικές υποθέσεις. Η οικουμενική δικαιοδοσίας που προβλέπεται στη Διεθνή Σύμβαση περιορίζεται στη μορφή του *aut dedere aut judicare*. Επίσης, η Διακήρυξη των ΗΕ για την Προστασία όλων των Προσώπων από της εξαναγκασμένες εξαφανίσεις προβλέπει την υποχρέωση όλων των κρατών μελών να φέρουν ενώπιον της δικαιοσύνης όλες τις περιπτώσεις εξαφανίσεων, ανεξαρτήτως του τόπου όπου έλαβαν χώρα, την εθνικότητα του δράστη ή αυτή του θύματος.⁸⁷

⁸⁶ International Convention for the Protection of All Persons from Forced Disappearance, 25 Σεπτεμβρίου 2005, αρ.9.

⁸⁷ UN Declaration on the Protection of All Persons from Enforced Disappearance, αρ.14: “ Any person alleged to have perpetrated an act of enforced disappearance in a particular State shall, when the facts disclosed by an official investigation so warrant, be brought before the competent civil authorities of that State for the Purpose of prosecution and trial unless he has been extradited to another State wishing to exercise jurisdiction in accordance with the relevant international agreements in force. All States should take any lawful and appropriate action available to them to bring to justice all persons presumed responsible for an act of enforced disappearance, who are found to be in their jurisdiction or under their control.”

7. Γενοκτονία

Η Σύμβαση για την Πρόληψη και την Τιμωρία του Εγκλήματος της Γενοκτονίας αποτελεί την απάντηση των Ηνωμένων Εθνών στις Δικές της Νυρεμβέργης, όπου η γενοκτονία εκτιμήθηκε όχι ως ξεχωριστό έγκλημα αλλά ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας κατά τη διάρκεια του πολέμου.⁸⁸ Η Σύμβαση για τη Γενοκτονία δεν προβλέπει την άσκηση οικουμενικής δικαιοδοσίας, αξίζει ωστόσο κανείς να μελετήσει τις προπαρασκευαστικές εργασίες της σύμβασης που οδήγησαν σε αυτό το αποτέλεσμα.

Τρία Προσχέδια υποβλήθηκαν ώσπου το κείμενο της Σύμβασης να πάρει την τελική του μορφή. Το πρώτο, το οποίο υποβλήθηκε από τη Γραμματεία του Τμήματος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Secretariat of Human Rights Division) προέβλεπε στο αρ.VII την απόλυτη μορφή οικουμενικής δικαιοδοσίας για την τιμωρία της γενοκτονίας το οποίο όμως δεν έγινε δεκτό. Τα επιχειρήματα και των υποστηρικτών και των επικριτών για το συγκεκριμένο άρθρο περιστρέφονταν γύρω από την αυξημένη πιθανότητα ενοχοποίησης των κρατών σε αντιπαράβολή με την παραβίαση της αρχής της κρατικής κυριαρχίας, και γενικά στις πολιτικές προεκτάσεις που η εφαρμογή μιας τόσο διευρυμένης δικαιοδοσίας μπορούσε να επιφέρει. Συγκεκριμένα, οι πρώτοι τόνιζαν το γεγονός ότι η γενοκτονία, και λογικά μόνο, διαπράττεται από το Κράτος ή με τη συνηγορία του, με αποτέλεσμα είτε το τελευταίο να είναι απρόθυμο να προχωρήσει σε δίωξη γιατί κάποιιοι εκ των υπευθύνων είναι ακόμη στην εξουσία, είτε σε μια μετέπειτα κυβέρνηση να γίνεται προσπάθεια τη κοινωνίας να ξεχάσει το παρελθόν προκειμένου να προχωρήσει μπροστά, είτε ακόμα και να γίνει δίωξη από τα εθνικά δικαστήρια, αλλά να μην οδηγεί σε πραγματική και αντάξια του εγκλήματος τιμωρία των δραστών. Συνεπώς, η δίωξη είτε από ένα διεθνές Ποινικό Δικαστήριο είτε από άλλα εθνικά δικαστήρια αποτελεί τη μόνη βιώσιμη λύση.⁸⁹ Δυστυχώς, η πρόταση απορρίφθηκε μετά από έντονες αντιδράσεις της Σοβιετικής Ένωσης, των ΗΠΑ και της Γαλλίας.

Την απόρριψη ακολούθησε νέα πρόταση όπου η οικουμενική δικαιοδοσία είχε εγκαταλειφθεί ολοσχερώς και είχε αντικαταστεί από την αρχή της εδαφικότητας ή εναλλακτικά από ένα αρμόδιο διεθνές δικαστήριο. Το κείμενο πέρασε στην Έκτη Επιτροπή της Γενικής Συνέλευσης, προκειμένου να μελετηθεί κατ' άρθρο. Το Ιράν

⁸⁸ L. Reydams, ο.π., σελ.47.

⁸⁹ W. A. Schabas, *Genocide in International Law*, Cambridge University Press, 2000, σελ.346.

υπέβαλε πρόταση για ενσωμάτωση της οικουμενικής δικαιοδοσίας επικουρικά υπό τη μορφή του *aut dedere aut judicare*, ελλείψει ενός διεθνούς ποινικού δικαστηρίου, η οποία και πάλι δε βρήκε υποστήριξη. Χαρακτηριζόμενη ως «μία από τις πιο επικίνδυνες και απαράδεκτες αρχές» και ως ακατάλληλη για το έγκλημα της γενοκτονίας, καθώς «είναι επικίνδυνο να κριθεί από δικαστήρια με διαφορετική πολιτική ιδεολογία από αυτή της χώρας όπου τελέστηκε», η πρόταση και πάλι απορρίφθηκε.

Τελικά, το κείμενο της Σύμβασης που υιοθετήθηκε από τη ΓΣ και χωρίς αποχές στις 9 Δεκεμβρίου 1948, ορίζει στο άρθρο VI: “*Persons charged with genocide or any of the other acts enumerated in article III shall be tried by a competent tribunal of the State in the territory of which the act was committed, or by such international penal tribunal as may have jurisdiction with respect to those Contracting Parties which shall have accepted its jurisdiction*”, και ως δικαιοδοτικές βάσεις έγιναν δεκτές η αρχή της εδαφικότητας και η αρχή της ενεργητικής προσωπικότητας.

Εκ των παραπάνω συνάγεται ότι το κείμενο της Σύμβασης δεν αφήνει καμία αμφιβολία ότι απορρίπτει την αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας για τη γενοκτονία. Στην ίδια διαπίστωση κατέληξε και ο *ad hoc* δικαστής του ΔΔ, Krcaca, στην Υπόθεση σχετικά με την *Εφαρμογή της Σύμβασης για την Πρόληψη και την Τιμωρία του Εγκλήματος της Γενοκτονίας*, το 1993.⁹⁰ Στην ίδια υπόθεση ξεχωρίζει η προσπάθεια ερμηνείας της Σύμβασης από τον *ad hoc* δικαστή E. Lauterpacht ως εμπεριέχουσα την αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας, αν και ο δικαστής Lauterpacht δεν έκανε καμία αναφορά στο άρθρο VI της Σύμβασης!⁹¹

⁹⁰ Case concerning *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* (Bosnia and Herzegovina v. Yugoslavia (Serbia and Montenegro)), Preliminary Objections, 1996, στην ιστοσελίδα

⁹¹ Case concerning *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* (Bosnia and Herzegovina v. Yugoslavia (Serbia and Montenegro)), provisional measures, Order of 13 September 1993, χωριστή γνώμη του Ad Hoc Δικαστή Elihu Lauterpacht, παρ.100: “[T]he prohibition of genocide . . . has generally been accepted as having the status not of an ordinary rule of law but of *jus cogens*. Indeed, the prohibition of genocide has long been regarded as one of the few undoubted examples of *jus cogens*.”, *ibid.* αντίθετη γνώμη του Ad Hoc δικαστή Krcaca, παρ.101: “The norm prohibiting genocide, as a norm of *jus cogens*, establishes obligations of a State toward the international community as a whole, hence by its very nature it is the concern of all States. As a norm of *jus cogens* it does not have, nor could it possibly have, a limited territorial application with the effect of excluding its application in any part of the international community. In other words, the norm prohibiting genocide as a universal norm binds States in all parts of the world.”

Αν και συμβατικά αποκλείεται, η εθιμική αναγνώριση της οικουμενικής δικαιοδοσίας για το έγκλημα της γενοκτονίας είναι –κατά ένα μεγάλο μέρος της θεωρίας– αναμφισβήτητη.⁹² Τα Σχόλια επί των άρθρων στο Σχέδιο Κώδικα της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου κάνουν σαφή αναφορά στο δικαίωμα των εθνικών δικαστηρίων να ασκήσουν την ευρύτερη δυνατή δικαιοδοσία (“the broadest possible jurisdiction”) για τα εγκλήματα που υπάγονται στην οικουμενική δικαιοδοσία, συμπεριλαμβάνοντας μεταξύ άλλων και τη γενοκτονία. Στην υπόθεση *Tadic* το Εφετείο του ΔΠΔΓ δήλωσε ότι «η οικουμενική δικαιοδοσία αναγνωρίζεται σήμερα στην περίπτωση των διεθνών εγκλημάτων»⁹³ ενώ το ΔΠΔΡ αναγνώρισε την εφαρμογή της οικουμενικής δικαιοδοσίας για το έγκλημα της γενοκτονίας.⁹⁴ Η Επιτροπή των Εμπειρογνομόνων που ιδρύθηκε από το ΔΠΔΓ αναφέρει στην τελική έκθεσή της ότι « τα μοναδικά εγκλήματα που τελούνται σε εσωτερική ένοπλη σύγκρουση για τα οποία εφαρμόζεται η οικουμενική δικαιοδοσία είναι τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και η γενοκτονία. »⁹⁵

Αντίθετη γνώμη εξέφρασε ο Λόρδος Slynn of Hadley στην πρώτη απόφαση της Βουλής των Λόρδων επί της υπόθεσης *Pinochet*,⁹⁶ διατηρώντας τα δικαιοδοτικά πλαίσια της Σύμβασης κατά της Γενοκτονίας, περιορίζοντας δηλαδή τη θεμελίωση της δικαιοδοσίας για τη γενοκτονία μόνο στην αρμοδιότητα ενός διεθνούς ποινικού δικαστηρίου ή του κράτους καταγωγής του δράστη.

Ολοκληρώνοντας με το ζήτημα της γενοκτονίας, η γενική τάση που προκύπτει από τις δικαστικές αποφάσεις διεθνών δικαστηρίων, από διακυβερνητικά όργανα και ακαδημαϊκά συγγράμματα υποστηρίζει την εφαρμογή της οικουμενικής δικαιοδοσίας ξεπερνώντας κατά πολύ τα στενά όρια του αρ.VI της Σύμβασης κατά της Γενοκτονίας. Απομένει να δούμε πότε η τάση αυτή θα βρει τη νομική της αποτύπωση,

⁹² Βλ. αντίθετη γνώμη G. Bottini, *Universal Jurisdiction after the creation of the International Criminal Court*, 36 New York Univ. J. Int'l L., 2003-2004, σελ.515.

⁹³ *Prosecutor v. Tadic*, Decision on the Defence Motion, ο.π., παρ.62.

⁹⁴ *Prosecutor v. Niyahaga*, Decision on the Prosecutor's Motion to Withdraw the Indictments, 18 Μαρτίου 1999.

⁹⁵ Final Report of the commission of Experts Established pursuant to Security Council Resolution 780/1992, παράρτημα, σελ.13.

⁹⁶ *Regina v. Bow Street Stipendiary Magistrate and others, ex parte Pinochet Ugarte*, 1998.

III. Συμβάσεις που θεμελιώνουν την αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας πριν τον Β΄ Π.Π.

Αν και κατά την περίοδο που προηγήθηκε του Β΄ ΠΠ παρατηρείται ένας ...από συμβατικά κείμενα, ελάχιστα είναι αυτά που προβλέπουν κάποια μορφή εξωεδαφικής δικαιοδοσίας. Η επιρροή της απόφασης του ΔΔ επί της υπόθεσης *Lotus* δίνοντας πνοή στην ιδέα πως ο έλεγχος ενός κράτους δεν περιορίζεται μόνο στο έδαφός του αλλά επεκτείνεται και συμπεριλαμβάνει και τον έλεγχο σε γεγονότα τελούμενα εκτός αλλά φέροντα αποτελέσματα εντός της επικράτειάς του είναι εμφανής. Αν και οι συνθήκες καθιερώνουν την αρχή της εδαφικότητας αναγνωρίζουν ότι σε ορισμένες περιστάσεις ένα κράτος είναι ελεύθερο να προβεί σε δίωξη και τιμωρία πράξεων που τελέστηκαν εξωεδαφικά και αποτέλεσαν απειλή για το ίδιο το κράτος ή για τους πολίτες του.⁹⁷ Ωστόσο είναι νωρίς ακόμα για να γίνει λόγος σε «διεθνής εγκλήματα». Δύο από τις συνθήκες που υπεγράφησαν την περίοδο αυτή προβλέπουν διευρυμένη εξωεδαφική δικαιοδοσία, δηλαδή οικουμενική δικαιοδοσία, στην περιορισμένη μορφή της:

1. Διεθνής Σύμβαση για τη Δίωξη Πλαστών Νομισμάτων⁹⁸

Η Σύμβαση αυτή αποτελεί την πρώτη Σύμβαση που περιέχει την αρχή *aut dedere aut judicare*.⁹⁹ Στη συγκεκριμένη συνθήκη, βέβαια, προβλέπεται δίωξη του εγκλήματος της παραχάραξης νομισμάτων μόνο στην περίπτωση όπου το κράτος που έχει συλλάβει τον κατηγορούμενο έχει στην εσωτερική νομοθεσία του πρόβλεψη για δίωξη εγκλημάτων που έχουν διαπραχθεί στο εξωτερικό. Υποχρέωση του κράτους για δίωξη υπάρχει μόνο όταν αυτό απορρίψει σχετικό αίτημα έκδοσης από άλλο κράτος για λόγο που δε σχετίζεται με το έγκλημα. Σε περίπτωση απουσίας αιτήματος έκδοσης υπάρχει απλώς το δικαίωμα του κράτους για δίωξη, αλλά αφήνεται στην ευχέρειά του.

⁹⁷ H. Maier, ο.π., σελ.67-68.

⁹⁸ International Convention for the Suppression of Counterfeiting Currency, Γενεύη, 20 Απριλίου 1929, βλ. και το κείμενο της Σύμβασης στην: <http://www.austlii.edu.au/au/other/dfat/treaties/1982/8.html>.

⁹⁹ Συγκεκριμένα, το άρθρο 9 προβλέπει: “Foreigners who have committed abroad any offence referred to in art.3, and who are in the territory of a country whose internal legislation recognizes as a general rule the principle of prosecution of offences committed abroad, should be punishable in the same way as if the offence had been committed in the territory of that country. The obligation to take proceedings is subject to the condition that extradition has been requested and that the country to which application is made cannot hand over the person accused for some reason which has no connection with the offence.”

2. Σύμβαση για την Δίωξη της Παράνομης Διακίνησης Ναρκωτικών Ουσιών.¹⁰⁰

Η εν λόγω σύμβαση ακολουθεί το ίδιο με την παραπάνω σύμβαση μοντέλο για τη δίωξη του εγκλήματος του παράνομου εμπορίου ναρκωτικών ουσιών.¹⁰¹ Παρά το περιορισμένο της εφαρμογής της, αποτελεί ένα σημείο καμπή στο συγκεκριμένο θέμα, καθώς όλες οι μέχρι τότε συμβάσεις ασχολούνταν με τις «νομιμοποιημένες» δραστηριότητες σχετικά με τις ναρκωτικές ουσίες. Αντιθέτως αυτή είναι η πρώτη σύμβαση που ποινικοποιεί τέτοιες ενέργειες ως διεθνή εγκλήματα.¹⁰²

Και οι δύο Συμβάσεις παρουσιάζουν κάποια κοινά σημεία, δηλαδή αφορούν στην προστασία ενός παράλληλου συμφέροντος των κρατών-μελών σε αυτές, δηλαδή του κρατικού συμφέροντος, οι παραβάτες είναι ιδιώτες που δρουν με σκοπό το προσωπικό όφελος και όχι κρατικοί δρώντες ενώ τα εγκλήματα παρουσιάζουν σε μεγάλο βαθμό ένα υπερεθνικό στοιχείο.¹⁰³

¹⁰⁰ Convention for the Suppression of the Illicit Traffic in Dangerous Drugs, Geneva, 26 June 1936, βλ. και κείμενο της Σύμβασης στο “International Criminal Law Documents Supplement, Carolina Academic Press, 2006, J. Paust, M. Ch. Bassiouni, M. Scharf, J. Gurulé, L. Sadat, and Br. Zagaris, (eds), σελ.441-445.

¹⁰¹ Αρ. 8: «Foreigners who are in the territory of a High Contracting Party and who have committed abroad any of the offences set out in article 2 shall be prosecuted and punished as though the offence had been committed in that territory if the following conditions are realized- namely, that a) extradition has been requested and could not be granted for a reason independent of the offence itself; b) the law of the country of refuge considers prosecution for offences committed abroad by foreigners admissible as a general rule.» Για μια ανάλυση του άρθρου βλ. J. G. Starke, *The Convention of 1936 for the Suppression of the Illicit Traffic in Dangerous Drugs*, *The American Journal of International Law*, Vol. 31, No. 1. (Ιαν. 1937), σελ.40-41.

¹⁰² Βλ. L. Reydams, ο.π., σελ.46, όπου αναφέρει ότι δυο διεθνείς συνδιασκέψεις, (1927 Warsaw Conference for the Unification of Penal Law και 1932 Hague International Congress of Comparative law) καταχώρησαν το εμπόριο ναρκωτικών ουσιών μεταξύ των *delicta iuris gentium* υποκειμένα σε οικουμενική δικαιοδοσία.

¹⁰³ L. Reydams, ο.π., σελ. 47.

IV. Παρατηρήσεις

Τα εγκλήματα που αναλύθηκαν παραπάνω δεν ολοκληρώνουν, όπως ειπώθηκε στην αρχή, τον κύκλο των εγκλημάτων που εμπίπτουν σε συνθήκες οι οποίες υιοθετούν την αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας. Οι θεωρία περιλαμβάνει πολλές φορές άλλα εγκλήματα, όπως αυτό των «εξαφανίσεων» και των εξωδικαστικών εκτελέσεων, ενώ ο κύκλος ολοένα και διευρύνεται, γεγονός που, εν τέλει, ίσως αποτελεί και ένα από τα αδύνατα σημεία της οικουμενικής δικαιοδοσίας.

Μια παρατήρηση που πρέπει να γίνει, σχετίζεται με τη μορφή της οικουμενικής δικαιοδοσίας που προτιμά η διεθνής κοινότητα κατά την υιοθέτηση των διεθνών συμβατικών κειμένων. Προσπαθώντας να προσαρμοστεί στις αλλαγές του διεθνούς συστήματος και στην ολοένα και πιο επιτακτική ανάγκη για την απόδοση ευθυνών και την επιβολή κυρώσεων σε εκείνους που διαπράττουν τόσο ειδεχθή εγκλήματα, αλλά παραμένοντας παράλληλα όσο το δυνατόν πιο κοντά στις παραδοσιακές μορφές δικαιοδοσίας, τα κράτη ιδρύουν συμβατικά καθεστώτα που υιοθετούν την περιορισμένη αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας. Πέραν των Συμβάσεων της Γενεύης και της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων, όλες οι υπόλοιπες συμβάσεις περιέχουν διατάξεις με την αρχή του *aut dedere aut judicare*. Σύμφωνα με κάποιες καταγραφές των διεθνών συμβάσεων του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα, πάνω από 276 συμβάσεις¹⁰⁴ περιλαμβάνουν στο κείμενο τους την αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας με αυτή της μορφή. Η συμπερίληψη των συμβάσεων κατά των εγκλημάτων της τρομοκρατίας, οι οποίες αναφέρθηκαν στο πρώτο τμήμα, σίγουρα αυξάνει τον αριθμό τους.

¹⁰⁴ M.Ch. Bassiouni, *The History of Universal Jurisdiction*, στο “*Universal Jurisdiction: National Courts and the Prosecution of Serious Crimes under International Law*”, (ed. St. Macedo), 2003, σελ.43-44.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄: Η ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ ΩΣ ΤΜΗΜΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ- ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΜΕ ΤΑ ΔΙΕΘΝΗ ΠΟΙΝΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ.

I. Εισαγωγή

Ορισμένα εγκλήματα είναι τόσο ειδικά ώστε οι θύτες τους δεν πρέπει να μπορούν να διαφεύγουν της δικαιοσύνης με την επίκληση παραδοσιακών αρχών όπως αυτό της κρατικής κυριαρχίας και των εθνικών συνόρων. Για την επίτευξη του παραπάνω σκοπού έχουν αναπτυχθεί δύο προσεγγίσεις. Η πρώτη και πιο πρόσφατη αφορά στην ίδρυση των *ad hoc* διεθνών ποινικών δικαστηρίων και του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου βάσει της συνθήκης που υπογράφηκε στη Ρώμη τον Ιούλιο του 1998 υιοθετήθηκε από 120 χώρες και αποτελεί το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού δικαστηρίου, ενώ επτά χώρες έδωσαν αρνητική ψήφο και 21 απείχαν από τη ψηφοφορία. Το ΔΠΔ ξεκίνησε τη λειτουργία του το 2002 με την 60^η επικύρωση της ιδρυτικής συνθήκης. Η δεύτερη προσέγγιση αφορά στην αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας και ουσιαστικά στοχεύει στην εφαρμογή δικονομικών διαδικασιών επί τη δίωξης ενός φερόμενου ως δράστη για σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου. Η γενική εντύπωση που επικρατεί, θέλει τις δύο αυτές επιλογές ποινικής δίωξης να αντιτίθενται μεταξύ τους¹⁰⁵, ωστόσο η πραγματικότητα αποδεικνύει ότι η συνύπαρξή τους δεν αποκλείεται.¹⁰⁶

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει αρχικά μια σύντομη αναδρομή, θεώρηση και αξιολόγηση των διεθνών ποινικών δικαιοδοτικών οργάνων και των αρχών που αυτά εφαρμόζουν και στη συνέχεια θα αναλυθεί το πως εμπλέκεται στη λειτουργία τους η αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας, προκειμένου να συναχθούν ορισμένα συμπεράσματα σχετικά με την αποτελεσματικότητα των ουσιαστικών και διαδικαστικών ποινικών ρυθμίσεων σε επίπεδο δίωξης και καταστολής σοβαρών παραβιάσεων του διεθνούς δικαίου.

¹⁰⁵ I. Sinclair, YILC, vol.1, 1986, παρ.55, Arangio-Ruiz, YILC, 1986, παρ.29.

¹⁰⁶ B. Graefrath, *Universal Criminal Jurisdiction and an International Criminal Court*, 1 EJIL, 1990, σελ.8.

II. Η εξέλιξη της ατομικής ποινικής ευθύνης μετά το Β' ΠΠ

Οι δίκες της Νυρεμβέργης, σχεδόν 60 χρόνια μετά αποτελούν σταθμό στην εξέλιξη του διεθνούς και του διεθνούς ποινικού δικαίου. Ουσιαστικά διαμόρφωσαν το βασικό μοντέλο για τα *ad hoc* διεθνή ποινικά δικαστήρια, που ιδρύθηκαν από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών για τη δίωξη των εγκλημάτων πολέμου στη Ρουάντα και τη Γιουγκοσλαβία αλλά και για τη μετέπειτα ίδρυση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Παράλληλα, όμως, το προηγούμενο που δημιούργησαν οι δίκες της Νυρεμβέργης αποτελούν και μια από τις νομικής φύσεως πηγές του δόγματος της οικουμενική δικαιοδοσίας, τον ακρογωνιαίο λίθο του όλου συλλογισμού: την ατομική ποινική ευθύνη.¹⁰⁷

Μετά το τέλος του Β' ΠΠ και εφόσον αποκαλύφθηκαν σε όλη τους την έκταση οι θηριωδίες που διαπράχθηκαν από τους ναζί στη Γερμανία και στις κατεχόμενες περιοχές, οι συμμαχικές δυνάμεις διακήρυξαν στη Μόσχα, στις 30 Οκτωβρίου του 1945 την άμεση ευθύνη των Γερμανών υπευθύνων για τα εγκλήματα που ορίστηκαν από τη διεθνή κοινότητα, όπως αναφέρεται στο φημισμένο άρθρο του Lauterpacht, που δημοσιεύτηκε το 1944.¹⁰⁸ Για πρώτη φορά στη σύγχρονη ιστορία οι αρχηγοί ενός κυρίαρχου κράτους, όπως η Γερμανία, καταδικάστηκαν για σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου. Το Δικαστήριο καθιέρωσε την εξής αρχή: τα άτομα δεσμεύονται από το δίκαιο του πολέμου και γενικά τους κανόνες του διεθνούς δικαίου, φέρουν ποινική ευθύνη για όποια παραβίασή τους και υπόκεινται σε τιμωρία για αυτές. Στην ίδια κατεύθυνση κινήθηκε και το Διεθνές Στρατιωτικό Δικαστήριο για την Άπω Ανατολή, που ιδρύθηκε το 1946 για να δικάσει του εγκληματίες του Β'ΠΠ στην Ιαπωνία.

Η εντύπωση που αφήνει η Συμφωνία του Λονδίνου του 1945 περί των δικών της Νυρεμβέργης, αλλά και ορισμένων δικών που έλαβαν χώρα σε εθνικά δικαστήρια αμέσως μετά, βάση της ίδιας συλλογιστικής, είναι ότι ορισμένα εγκλήματα μπορούν να προσδιοριστούν άμεσα από το διεθνές δίκαιο και να δικαστούν από όλα τα κράτη ακόμα

¹⁰⁷ Αντίθετη γνώμη D. Hawkins, ο.π., σελ.352-353, 359. Υποστηρίζεται ότι τα διεθνές στρατιωτικό δικαστήριο της Νυρεμβέργης δημιουργήθηκε από τις νικήτριες δυνάμεις, οι οποίες δεν άσκησαν οικουμενική δικαιοδοσία, απλώς διακήρυξαν εαυτούς αρμόδιες για να δικάσουν τους εγκληματίες πολέμου, ενώ το ίδιο το δικαστήριο, παρά τις σημαντικές αρχές που καθιέρωσε σε επίπεδο διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης, δεν έριξε φως σε ζητήματα δικαιοδοσίας.

¹⁰⁸ Lauterpacht, *The Law of Nations and the Punishment of War Crimes*, 21 B.Y.I.L.,1944, σελ.5.

και σε περιπτώσεις που οι ποινικοί κώδικες τους δε θα το επέτρεπαν λόγω έλλειψης συνδέσμων. Σημειώνουμε, ωστόσο, ότι η βάση δικαιοδοσίας που εν τέλει χρησιμοποιήθηκε στη Νυρεμβέργη ήταν η παραδοσιακή αρχή της εδαφικότητας.

III. Ίδρυση των *ad hoc* δικαστηρίων και σχέση τους με την αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας.

Αν και η ανάγκη θεσμοθέτησης της καταστολής των διεθνών εγκλημάτων και καταπολέμησης της ατιμωρησίας (*impunity*) από διεθνή δικαιοδοτικά όργανα είχε κάνει την εμφάνισή της πολύ νωρίτερα από την εποχή της Νυρεμβέργης, όταν στο πλαίσιο της Κοινωνίας των Εθνών προτάθηκε η ίδρυση ενός «Ανώτατου Διεθνούς Δικαστηρίου Δικαιοσύνης, αρμόδιο να εκδικάζει εγκλήματα που προσέβαλλαν τον παγκόσμιο νόμο των Εθνών,¹⁰⁹ το θέμα επανήλθε στο προσκήνιο μετά την πτώση των σοσιαλιστικών καθεστώτων στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη. Παράλληλα όμως ξεκίνησε και πάλι ο διάλογος σχετικά με την οικουμενική δικαιοδοσία των κρατών.

Πιο συγκεκριμένα, η ιδέα για την ανάγκη τιμωρίας των σοβαρών παραβιάσεων του διεθνούς δικαίου, επιβαρυνμένη με την πικρή γεύση που άφησε ο πόλεμος στη Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα οδήγησε στη λήψη δραστικών μέτρων. Έτσι, στο πλαίσιο, αυτή τη φορά των Ηνωμένων Εθνών, αν και ήταν για δεκαετίες αισθητή η ανάγκη για τη δημιουργία ενός Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, προτιμήθηκε η ίδρυση των δύο *ad hoc* δικαστηρίων, του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για τη Γιουγκοσλαβία και του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για τη Ρουάντα, προκειμένου να καταδικαστούν οι υπεύθυνοι για τη διάπραξη σοβαρών διεθνών εγκλημάτων στη διάρκεια των αντίστοιχων κρίσεων. Και τα δύο παραπάνω Δικαστήρια δημιουργήθηκαν βάσει αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας.¹¹⁰ Τα Καταστατικά τους, λαμβάνοντας υπόψη το ζήτημα των εθνικών δικαιοδοσιών αλλά και την ανάγκη συνεργασίας τους με αυτά για την επιτέλεση του έργου τους, ρυθμίζουν το θέμα μέσω του μηχανισμού των συντρεχουσών αρμοδιοτήτων, προτεραιότητα όμως δίνεται πάντα στα διεθνή δικαστήρια (π.χ. “[...]the International Tribunal for Rwanda shall have primacy over the national

¹⁰⁹ Α. Γιόκαρης, *Η αρχή της συμπληρωματικότητας στις διεθνείς ποινικές διαδικασίες*, στο «Η διεθνής ποινική δικαιοσύνη ως μηχανισμός επιβολής του δικαίου», Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2007, σελ. 155.

¹¹⁰ Το ΔΠΔΓ ιδρύθηκε με την απόφαση SC Res. 827/1993 και το ΔΠΔΡ με την SC Res. 955/1995.

courts of all States.”)¹¹¹ Με άλλα λόγια υπάρχει συμπληρωματικότητα του συστήματος εθνικής καταστολής και των διεθνών δικαστηρίων, η οποία όμως κλίνει πάντα προς την πρωταρχία των *ad hoc* δικαστηρίων.¹¹²

Αν και η παραπάνω διαπίστωση δε χωρεί αμφισβήτησης, είναι αξιόλογη η παρατήρηση του Reydams σχετικά με τις προβλέψεις στην απόφαση 978/1995 του Συμβουλίου Ασφαλείας και στην Έκθεση του Ειδικού Εισηγητή των ΗΕ για τη Ρουάντα, Rene Degni-Segui, για τη σχέση του ΔΠΔΡ και των εθνικών δικαστηρίων τρίτων χωρών. Υποστηρίζεται ότι οι εν λόγω αποφάσεις προβλέπουν τη δυνατότητα άσκησης ή συνέχιση της δίωξης υπευθύνων από ένα τρίτο κράτος, βάσει της οικουμενικής δικαιοδοσίας, για εγκλήματα που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του ΔΠΔΡ.¹¹³

Ενώ όμως το ΔΠΔΓ και το ΔΠΔΡ υπερισχύουν επί των εθνικών δικαστικών οργάνων, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο που θα μελετήσουμε στη συνέχεια ορίστηκε να έχει μόνο συμπληρωματικό ρόλο. Ήταν συνεπώς αναμενόμενο να ανοίξει ο διάλογος σχετικά με το εάν τα εθνικά δικαστήρια αποτελούν το κατάλληλο εργαλείο για την επιβολή του διεθνούς ποινικού δικαίου.

IV. Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο και η σχέση του με την αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας.

Εισαγωγικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι το Προοίμιο του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου τονίζει ότι ορισμένα εγκλήματα (γενοκτονία, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, εγκλήματα πολέμου, βασανιστήρια, εξωδικαστικές εκτελέσεις και «εξαφανίσεις») είναι τόσο ειδεχθή ώστε αποτελούν προσβολή έναντι όλης της ανθρωπότητας και συνεπώς όλα τα κράτη έχουν ευθύνη να φέρουν τους υπεύθυνους ενώπιον της δικαιοσύνης. Το ΔΠΔ, με άλλα λόγια, ως νέος θεσμός της διεθνούς δικαιοσύνης οριοθετεί κρίσιμα θέματα του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου σε επίπεδο ατομικής καταστολής. Το Καταστατικό του προσδιορίζει τη σχέση του με τα όργανα της εθνικής ποινικής δικαιοσύνης μέσω της αρχής της συμπληρωματικότητας. Βασικό

¹¹¹ Βλ. ΚατΔΠΔΓ, αρ.9 και Κανόνες Διαδικασίας, αρ.9 παρ.2, και Κατ.ΔΠΔΡ, αρ.8 και Κανόνες Διαδικασίας, αρ.9 παρ.2.

¹¹² B.S. Brown, *Primacy or complementarity: Reconciling the jurisdiction of national courts and International Criminal Tribunals*, Yale J Int'l L, 1998, σελ.383-400, R. Kolb, *The jurisprudence of the Yugoslav and Rwandan criminal tribunals on their jurisdiction and on international crimes*, BYIL, 2000, σελ.259επ.

¹¹³ L. Reydams, ο.π., σελ.71.

στοιχείο της παρούσας ενότητας αποτελεί η επισήμανση ότι η ίδρυση του ΔΠΔ ενισχύει τα εθνικά συστήματα καταστολής των παραβιάσεων του ΔΑΔ εφόσον βάσει του άρ.17 η δικαιοδοσία του Δικαστηρίου ενεργοποιείται μόνο όταν ένα κράτος είναι ανίκανο ή απρόθυμο να προχωρήσει σε δίωξη ενός προσώπου φερόμενου ως δράστη, ενώ από την άλλη πλευρά το ΔΠΔ έχει το δικαίωμα να κρίνει την καλή ή κακή πίστη των εθνικών διώξεων διατηρώντας το ίδιο δικαιοδοσία αν κρίνει πως υπάρχει έλλειψη γνήσιας βούλησης για δίωξη ενός εγκλήματος από την πλευρά του εθνικού δικαστή.¹¹⁴

1. Βασικά σημεία της λειτουργίας του ΔΠΔ

Σύμφωνα με το άρθρο 5 του Καταστατικού του ΔΠΔ, η *ratione materiae* δικαιοδοσία του Δικαστηρίου καλύπτει τέσσερις κατηγορίες των πλέον σοβαρών παραβιάσεων του διεθνούς δικαίου και συγκεκριμένα α) τη γενοκτονία (αρ.6), επαναλαμβάνοντας τον ορισμό τη Σύμβασης κατά της Γενοκτονίας, β) τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (αρ.7), όπου απαριθμεί όλες τις πράξεις που συνιστούν εγκλήματα όταν διαπράττονται ως μέρος ευρείας ή συστηματικής δράσης κατά οποιουδήποτε αστικού πληθυσμού, χωρίς να είναι αναγκαία η τέλεση των παραπάνω πράξεων στα πλαίσια ένοπλης σύρραξης, γ) τα εγκλήματα πολέμου, δηλαδή σοβαρές παραβιάσεις ανθρωπιστικού δικαίου κατά τη διάρκεια διεθνών και εσωτερικών συγκρούσεων και δ) την επίθεση, αν και προς το παρόν δεν είναι δυνατή η υπαγωγή μιας υπόθεσης με αυτή την κατηγορία στο Δικαστήριο καθώς δεν υπάρχει εννοιολογικός προσδιορισμός της επίθεσης, γενικά αποδεκτός, ούτε και οι όροι για την άσκηση της δικαιοδοσίας του ΔΠΔ.

Επιπλέον, η δικαιοδοσία του ΔΠΔ εκτείνεται μόνο σε εγκλήματα που διαπράχθηκαν μετά τη θέση σε λειτουργία του καταστατικού του ΔΠΔ σε έδαφος ενός κράτους μέρους στη Σύμβαση ή του οποίου κράτους οι υπήκοοι είναι ύποπτοι. Κράτη που δεν είναι μέρη στη Σύμβαση μπορούν να αποδεχθούν τη δικαιοδοσία του ΔΠΔ κατά περίπτωση με ειδική δήλωση, όπως ορίζεται στο αρ.12 παρ.3 ΚατΔΠΔ. Σημαντική ρύθμιση αποτελεί το *απαράγραπτο των τιμωρούμενων εγκλημάτων* καθώς και η μη αναγνώριση ασυλιών. Τέλος, καθοριστικό για τη λειτουργία του Δικαστηρίου είναι το σύστημα της συνεργασίας ΔΠΔ και εθνικών δικαστηρίων, το οποίο αναλύεται στο

¹¹⁴ ΚατΔΠΔ, αρ.17, παρ.2.

Καταστατικό του ΔΠΔ σε 17 διατάξεις και θυμίζει τη παρομοίωση του Cassesse σχετικά με το ΔΠΔΓ, ότι, δηλαδή θυμίζει έναν τεράστιο γίγαντα χωρίς χέρια και πόδια, που χρειάζεται τεχνητά μέλη- τα κράτη- για να μπορέσει να περπατήσει και να εκτελέσει το έργο του.¹¹⁵

2. Η οικουμενική δικαιοδοσία υπό την αρχή της συμπληρωματικότητας του ΔΠΔ.

Πολλά από τα ζητήματα που αφορούν την οργάνωση και τη λειτουργία του ΔΠΔ αποτελούν πρόκληση για μια επιτυχημένη πορεία του Δικαστηρίου. Η δικαιοδοσία του ΔΠΔ είναι ένα από τα σημαντικότερα. Η δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, κατά πρώτον, δεν εκτείνεται σε όλα ανεξαιρέτως τα διεθνή εγκλήματα και κατά δεύτερον οροθετείται βάσει της αρχής της συμπληρωματικότητας. Η τελευταία τονίζεται ήδη από το Προοίμιο του Καταστατικού του.¹¹⁶ Η αρχή της συμπληρωματικότητας την οποία εφαρμόζει το ΔΠΔ σε σχέση με τα εθνικά ποινικά δικαστήρια¹¹⁷ σημαίνει επί της πράξης ότι με την επικύρωση του Καταστατικού τα κράτη αποδέχονται την πρωταρχική ευθύνη του ΔΠΔ για τα εγκλήματα που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του μόνο όταν τα πρώτα είναι ανίκανα ή αδύναμα να διεξάγουν έρευνα και να προχωρήσουν σε δίωξη των υπόπτων. Κατά συνέπεια, το ΔΠΔ δεν υπερισχύει έναντι των εθνικών δικαστηρίων. Υπό την οπτική γωνία του Δικαστηρίου, η αρχή της συμπληρωματικότητας αναδεικνύει το Δικαστήριο σε ένα «διεθνές δικαιοδοτικό δίκτυο ασφαλείας», σχεδιασμένο να επεμβαίνει ως εναλλακτική της αδυναμίας των κρατών να ασκήσουν ορισμένες φορές ποινική δίωξη.¹¹⁸ Δεν αποτελεί ένα υπερ-εθνικό ανεξάρτητο όργανο, αλλά έναν διεθνή, νομικό και βασισμένο σε συνθήκη θεσμό¹¹⁹ με σκοπό να παρακινήσει τα κράτη να αναλάβουν τις διεθνείς τους υποχρεώσεις.

¹¹⁵ A. Cassesse, *On the Current Trends towards Criminal Prosecution and Punishment of Breaches of International Humanitarian Law*, 9 EJIL, 1998, σελ.13. Για μια ανάλυση του συστήματος συνεργασίας με τα εθνικά δικαστήρια βλ. Ο. Bekou-R. Ctyer, *The International Criminal Court and Universal Jurisdiction: A Close Encounter?*, 56 Int'l & Comp. L Quarterly, Ιανουάριος 2007, σελ.61-67, όπου αναφέρεται μεταξύ άλλων και στο παράδοξο του συστήματος συμπληρωματικότητας, όταν το ΔΠΔ, εφόσον διαπιστώσει την απροθυμία ή ανικανότητα ενός κράτους, να αναλαμβάνει την εκδίκαση της υπόθεσης βασιζόμενο στη συνεργασία αυτού του ίδιου κράτους. (complementarity paradox)

¹¹⁶ Καταστατικό ΔΠΔ, Προίμιο, παρ.10.

¹¹⁷ Βλ. C. Tomuchat, *Universal Jurisdiction in Criminal matters*, 14.10.2004, Διάλεξη στο Bart Hall, Νέα Υόρκη, στα πλαίσια του 7^{ου} Διατλαντικού Διαλόγου, όπου αναφερόμενος στο συμπληρωματικό ρόλο του ΔΠΔ, χαρακτηρίζει τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου ως “default jurisdiction”.

¹¹⁸ M.Ch. Bassiouni, *The ICC- Quo vadis?*, 4 J Int'l Crim Just, Ιούλιος 2006, σελ.421-422.

¹¹⁹ T. Meron, o.p., 89 A.J.I.L., σελ.554.

Η ανάδειξη, επίσης, του Εισαγγελέα σε πρόσωπο κλειδί για την εξέταση του παραδεκτού μιας υπόθεσης και του εφαρμοστέου δικαίου αλλά και η αξιολόγηση από το Δικαστήριο της απροθυμίας ή της ανικανότητας των εθνικών δικαστηρίων μπορεί να δημιουργήσει στην πράξη εντάσεις μεταξύ ΔΠΔ και εθνικού δικαστή εφόσον το θέμα άπτεται πολιτικών διαστάσεων.¹²⁰ Ο Εισαγγελέας έχει, ακόμη, το δικαίωμα να μη προχωρήσει σε δίωξη εάν πιστεύει ότι αυτό δε θα υπηρετήσει το συμφέρον της δικαιοσύνης ή όταν θεωρεί ότι το Δικαστήριο δε θα καταφέρει να ανταπεξέλθει των υποχρεώσεών του σε μία συγκεκριμένη περίπτωση. Ακριβώς λόγω του ότι κάθε περίπτωση είναι *sui generis* – και κατά βάση πρόκειται για περιπτώσεις που επιζητούν δικαιοσύνη μετά το τέλος μια εμφύλιας ή εσωτερικής σύγκρουσης- η γνώμη του Εισαγγελέα οφείλει να ζυγίσει κάθε φορά μία σειρά παραγόντων, όπως τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε το έγκλημα, τη δυνατότητα πρόσβασης στον τόπο του εγκλήματος για την ανεύρεση αποδείξεων, το πιθανό κόστος και την πολιτική βούληση των εμπλεκόμενων κρατών να παράσχουν βοήθεια στο Δικαστήριο. Η διακριτική ευχέρεια ως προς το θέμα της δίωξης είναι, θα λέγαμε, απαραίτητη, καθώς το Δικαστήριο δεν μπορεί – τουλάχιστον ακόμη- να αποτελέσει πανάκεια για όλα τα δεινά της διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης. Του λείπουν οι οικονομικοί πόροι, το εξειδικευμένο και πάντα σε επιφυλάκη προσωπικό, και σε ένα βαθμό η εξασφάλιση της συνεργασίας όλων των κρατών.¹²¹

Στον ίδιο κύκλο θεμάτων εμπίπτει και η περίπτωση όπου το κράτος δε συνεργάζεται, ούτε επιδεικνύει και τη δέουσα προσοχή για την αντιμετώπιση μιας κρίσης που λαμβάνει χώρα στο έδαφός του, πχ. Στάση του Σουδάν για την κρίση στο Νταρφούρ. Ζήτημα γεννάται και ως προς τη σχέση της αρχής της συμπληρωματικότητας με την αποτελεσματικότητα που ο εθνικός δικαστής αδρανήσει. Ελλοχεύει τότε ο κίνδυνος ο Εισαγγελέας να αδρανήσει και αυτός καλυπτόμενος πίσω από την αρχή της συμπληρωματικότητας και έτσι να οδηγηθούμε στο ατιμώρητο των δραστών.¹²² Παρόλα αυτά, με την αρχή της συμπληρωματικότητας ενισχύεται η προσπάθεια για ανάπτυξη

¹²⁰ Στ. Περράκης, *Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο: Τα πρώτα βήματα*, στο «Η διεθνής ποινική δικαιοσύνη ως μηχανισμός επιβολής του διεθνούς δικαίου», Εκδ.Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2007, σελ.17επ.

¹²¹ M. Ch. Bassiouni, *The ICC- Quo vadis?*, ο.π., σημ.85, σελ. 426.

¹²² Στ. Περράκης, ο.π., σελ.18.

κανόνων ή σαφών κριτηρίων για την ιεράρχηση των δικαιοδοσιών σε ποινικές υποθέσεις όταν περισσότερα του ενός κράτη επικαλούνται δωσιδικία.

Ο ρόλος της αρχής της συμπληρωματικότητας έρχεται να αντιμετωπίσει εκ των προτέρων και ένα πιθανό εμπόδιο στην ομαλή και αποτελεσματική λειτουργία του Δικαστηρίου. Εάν η πρωταρχία δίνονταν στο Δικαστήριο, αυτό θα επιφορτίζονταν με ένα ογκώδη αριθμό υποθέσεων, γεγονός που θα μπορούσε να έχει αρνητικά αποτελέσματα τόσο ως προς τον χρόνο που θα χρειάζονταν για την ολοκλήρωση εκδίκασης μιας υπόθεσης αλλά και ως προς την ποιοτική διαχείριση της. Συνεπώς τα εθνικά δικαστήρια έχουν ένα πολύ σπουδαίο ρόλο να παίξουν, ασκώντας οικουμενική δικαιοδοσία υπό την αρχή της επικουρικότητας προλαμβάνοντας και τον πιθανό φόρτο εργασίας του Δικαστηρίου¹²³.

Ένα ζήτημα που τίθεται είναι εάν το Καταστατικό της Ρώμης προβλέπει ορισμένη βάση δικαιοδοσίας για τη δίωξη ενός εγκλήματος από τα εθνικά δικαστήρια. Η απάντηση έρχεται εάν δούμε προσεκτικά τη διατύπωση του άρ.17 του Καταστατικού, το οποίο αναφέρει πως το Δικαστήριο είναι εκείνο που αποφασίζει σχετικά με το απαράδεκτο μιας υπόθεσης, η οποία βρίσκεται ήδη στο στάδιο της έρευνας ή της δίωξης από ένα κράτος που έχει δικαιοδοσία επί αυτής.¹²⁴ Στο Καταστατικό, συνεπώς, δε γίνεται κάποια διευκρίνιση σχετικά με τη δικαιοδοτική βάση στην οποία στηρίχθηκε το εθνικό δικαστήριο, παρά μόνο στο ότι το τελευταίο οφείλει να έχει δικαιοδοσία σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, προκειμένου να έχει τη δυνατότητα ή ακόμα και την υποχρέωση να προχωρήσει σε έρευνα ή σε δίωξη ενός εγκλήματος. Ουσιαστικά, το Καταστατικό του ΔΠΔ είναι διατυπωμένο με τέτοιο τρόπο ώστε να μην έρχεται σε αντιπαράθεση με την αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας, και με τη δικαιοδοσία των εθνικών δικαστηρίων. Για το λόγο αυτό δίνεται στο άρ.10 η δυνατότητα συνεργασίας και παροχής βοήθειας από το ΔΠΔ προς ένα κράτος-μέλος ως προς την έρευνα ή τη δίωξη μιας σοβαρής παραβίασης του διεθνούς δικαίου, ενώ από την άλλη πλευρά το ΔΠΔ έχει τη δυνατότητα να ζητήσει από ένα κράτος να απέχει από την άσκηση οικουμενικής δικαιοδοσίας στις περιπτώσεις όπου κρίνει ότι είναι ανίκανο να διώξει με επαρκή μέσα μία παραβίαση.

¹²³ L. Arbour, *Will the ICC have an Impact on Universal Jurisdiction?*, J. Int'l Crim. Just., 585, 587, 2003.

¹²⁴ Καταστατικό ΔΠΔ, το άρ.17 ορίζει “the Court shall determine that a case is inadmissible where the case is being investigated or prosecuted by a State which has jurisdiction over it, unless the State is unwilling or unable genuinely to carry out the investigation or prosecution”.

Τέλος αξίζει να δούμε την αντιμετώπιση όλου αυτού του συστήματος από την πλευρά των κρατών. Όταν λοιπόν τα κράτη ασκούν οικουμενική δικαιοδοσία, τότε ουσιαστικά ασκούν την αρχή της επικουρικότητας ως αντανάκλαση στην αρχή της συμπληρωματικότητας του ΔΠΠ.¹²⁵ Αν και οι πολέμιοι της αρχής της οικουμενική δικαιοδοσίας θέλουν να παρουσιάζουν τα εθνικά δικαστήρια ως ανίκανα να σεβαστούν την αρχή της συμπληρωματικότητας, οι μέχρι τώρα πρακτική και νομολογία δε φαίνεται να αποδεικνύει πως ο εθνικός δικαστής δεν αναγνωρίζει τα όριά του. Ένα παράδειγμα αποτελεί η αγωγή που κατατέθηκε στη Γερμανία, το 2005 από δύο οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων εκ μέρους τεσσάρων Ιρακινών πολιτών. Η αγωγή στρέφονταν εναντίον κατά του Donald Rumsfeld και άλλων Αμερικανών αξιωματικών σχετικά με τα βασανιστήρια στην ιρακινή φυλακή του *Abu Graib* και επικαλούνταν την άσκηση οικουμενικής δικαιοδοσίας βάσει του Κώδικα των Εγκλημάτων κατά του Διεθνούς Δικαίου που προβλέπει οικουμενική δικαιοδοσία για τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, τη γενοκτονία και τα εγκλήματα πολέμου. Παρά ταύτα, ο Κώδικας Ποινική Δικονομίας αναγνώριζε την αρχή της επικουρικότητας, την περιόριζε, όμως, σε βαθμό που να μην εμπλέκεται με ισχυρότερες βάσεις δικαιοδοσίας, προβλέποντας την απόλυτη διακριτική ευχέρεια του εισαγγελέα να απορρίπτει μια υπόθεση λόγω έλλειψης συνδέσμου. Συνεπώς, και εφόσον δεν υπήρχαν αποδείξεις πως το κράτος της εθνικότητας, δηλαδή οι ΗΠΑ, απέφευγαν εσκεμμένα να ξεκινήσουν ποινικές διαδικασίες, η υπόθεση απορρίφθηκε.¹²⁶

3. Εκτίμηση των υποθέσεων για υπαγωγή τους στο ΔΠΔ ή σε εθνικά δικαστήριο

Δεν είναι πάντοτε ευδιάκριτο ποιο δικαστήριο είναι το καταλληλότερο για την εκδίκαση μιας υπόθεσης. Είναι όμως δυνατό να καταγράψουμε ορισμένες γενικές φόρμες. Το ΔΠΔ έχει κάποιο πλεονέκτημα για τη δίωξη σοβαρών παραβιάσεων του διεθνούς δικαίου, οι οποίες εμπίπτουν βέβαια στη δικαιοδοσία του, προκειμένου να αποφευχθεί η διαμάχη μεταξύ διαφόρων κρατών που θα διεκδικήσουν να εκδικαστεί η υπόθεση από τα εθνικά τους δικαστήρια βάσει της οικουμενικής δικαιοδοσίας. Εάν βέβαια ένα πρόσωπο φερόμενο ως υπεύθυνο για τη διάπραξη διεθνών εγκλημάτων

¹²⁵ C. Ryngeart, ο.π., σελ.5.

¹²⁶Βλ. απόφαση στην ιστοσελίδα

http://www.ccr-ny.org/v2/legal/september_11th/docs/German_Prosecutors_Decision2_10_05.pdf

βρεθεί εντός της επικράτειας ενός κράτους, και μάλιστα ελευθέρα βουλήσει, τότε υπάρχει για το κράτος αυτό (custodial state), μια *prima facie* δυνατότητα για την άσκηση οικουμενικής δικαιοδοσίας.¹²⁷ Η παρουσία του φερόμενου ως δράστη στο έδαφος του κράτους αποτελεί ένα είδος συνδέσμου μεταξύ των δύο και ενδυναμώνει την αξίωση του κράτους για άσκηση οικουμενικής δικαιοδοσίας. Η άποψη αυτή ενισχύεται και από το γεγονός ότι σε μεγάλο αριθμό διεθνών συνθηκών για διεθνή εγκλήματα ενυπάρχουν διατάξεις που δημιουργούν στα κράτη υποχρέωση για δίωξη πιθανών δραστών παρόντων στην επικράτειά τους και την προσαγωγή τους ενώπιον των δικαστηρίων τους.¹²⁸ Βέβαια, και σε αυτή την περίπτωση λαμβάνονται υπόψη σε κάθε περίπτωση επιμέρους στοιχεία, όπως για παράδειγμα η βαρύτητα του εγκλήματος, η σχέση του κράτους σύλληψης με το κράτος καταγωγής του δράστη ή το κράτος όπου διαπράχθηκε το έγκλημα και η πιθανή επίδραση που θα έχει σε επίπεδο διμερών και διεθνών σχέσεων μια τέτοια δίωξη. Η εκτίμηση όλων των παραπάνω δεν αποκλείει να οδηγήσει στην απόφαση πως, λόγω της πολυπλοκότητάς της, το ΔΠΔ είναι, ίσως, το καταλληλότερο *forum* για τη συγκεκριμένη περίπτωση. (πάντα με την προϋπόθεση ότι πρόκειται για έγκλημα που εμπίπτει στη δικαιοδοσία του).

Μία δεύτερη περίπτωση συντρέχουσας δικαιοδοσίας των εθνικών δικαστηρίων και του ΔΠΔ είναι αυτή της *in absentia* δίκης. Αν και τα περισσότερα κράτη δεν προβλέπουν τη δυνατότητα δίκης, απουσίας του κατηγορουμένου, πολλά από τα κράτη που κατά καιρούς έχουν ασκήσει *in absentia* οικουμενική δικαιοδοσία διεξήγαγαν προκαταρκτική έρευνα και σε περίπτωση που τα αποδεικτικά στοιχεία ήταν ισχυρά εξέδωσαν αίτημα έκδοσης από τη χώρα στην οποία βρίσκονταν ο κατηγορούμενος. Σημειώνεται ότι το ΔΠΔ έχει το δικαίωμα να εμποδίσει την έκδοση σε άλλο κράτος-μέρος και να υποχρεώσει το κράτος από το οποίο ζητείται η έκδοση, να παραδώσει τον φερόμενο ως δράστη στο ίδιο το Δικαστήριο εάν αυτό αποφασίσει το παραδεκτό της απόφασης (admissible) βάσει και της έρευνας που έχει κάνει το κράτος που ζητά την

¹²⁷ C. Ryngaert, *Universal Jurisdiction in an ICC era: A role to play for EU Member States with the support of the European Union*, Working Paper No87, Institute for International Law, K.U. Leuven Faculty of Law, September 2004, σελ. 5-6.

¹²⁸ Π.Χ., αρ.7, Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλης Σκληρής, Απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, 1984, άρθρο 5 Διεθνής Σύμβαση για τη καταστολή του εγκλήματος του Απαρτχάιντ, 1973, άρθρο 4, Σύμβαση για τη καταστολή της παράνομης κατάσχεσης αεροσκάφους, 1971, αρ. 5 Διεθνής Σύμβαση κατά της Ομηρίας Προσώπων, 1979.

έκδοση. Αυτό δεν ισχύει όταν οικουμενική δικαιοδοσίας ασκεί ένα κράτος μη-μέλος στο Καταστατικό του ΔΠΔ ¹²⁹

Αν και το σύστημα της συμπληρωματικότητας και της συντρέχουσας δικαιοδοσίας των εθνικών δικαστηρίων και του ΔΠΔ παρουσιάζεται να λειτουργεί ομαλά, εξακολουθεί να υπάρχει η μερίδα που υποστηρίζει την υπεροχή του ΔΠΔ και την υποχώρηση της αρχής της οικουμενικής δικαιοδοσίας για χάρη της επιτυχίας του ΔΠΔ. Ένα από τα επιχειρήματα που τίθενται είναι πως το ΔΠΔ όσο και η αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας καλύπτουν μεν όλα τα βασικά διεθνή εγκλήματα, στις περιπτώσεις, δε, της γενοκτονίας, των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και των εγκλημάτων πολέμου παρατηρείται μια αλληλοκάλυψη. Έχουμε δηλαδή δύο διαφορετικές προσεγγίσεις επί των ίδιων θεμάτων χωρίς να υπάρχει, κατά μία άποψη τουλάχιστον, κάποια συνεργασία. Δεδομένης της σύγχυσης που μπορεί να προκαλέσει αυτό, θεωρείται προτιμότερο να εξαλειφθεί η εφαρμογή της οικουμενικής δικαιοδοσίας ώστε να υπάρχει μία, ξεκάθαρη πολιτική για τη δίωξη των παραπάνω ειδικών εγκλημάτων. ¹³⁰

Η απάντηση βρίσκεται κατ'αρχήν στην καθορισμένη ιεραρχία των αρμοδιοτήτων μεταξύ ΔΠΔ και εθνικών δικαστηρίων όπως προκύπτει από τα Καταστατικά του ΔΠΔ. Επιπλέον, υπάρχει έντονη η άποψη, ότι αυτή η “default” αρμοδιότητα του ΔΠΔ που ενεργοποιείται μόνο σε περιπτώσεις που το Δικαστήριο διαγνώσει απροθυμία ή ανικανότητα των κρατών, μπορεί να έχει ένα σημαντικό αποτέλεσμα: μπορεί να αποτελέσει ισχυρό κίνητρο για τα κράτη να διώξουν εγκλήματα που υπό άλλες συνθήκες θα ήταν διατεθειμένα να «θάψουν». Ενώ παράλληλα, ο ίδιος λόγος μπορεί να παρέχει στους αρχηγούς κρατών την πολιτική κάλυψη που χρειάζονται για τη δίωξη των πιο σοβαρών παραβιάσεων. ¹³¹ Επανερχόμενοι στο θέμα ότι η ύπαρξη του ενός δεν αποκλείει την ύπαρξη του άλλου, η εφαρμογή του διεθνούς ποινικού δικαίου δεν εξαρτάται- και δεν πρέπει να εξαρτάται – μόνο από τα διεθνή δικαστήρια. Αντιθέτως, ο ρόλος των

¹²⁹ Κατ.ΔΠΔ, αρ.90.

¹³⁰ G. Bottini, ο.π., σελ.544-545.

¹³¹ D. F Orentlicher, *The Future of Universal Jurisdiction in the New Architecture of Transnational Justice*, στο St. Macedo (ed.), *Universal Jurisdiction: National Courts and the Prosecution of Serious Crimes Under International Law*, University of Pennsylvania Press, 2004, σελ.234.

εθνικών δικαστηρίων είναι σημαντικός και τα τελευταία μπορούν να λειτουργούν με κέντρο το ΔΠΔ, που θα παίζει το ρόλο του καταλύτη.¹³²

Ένα τελευταίο θέμα που τέθηκε από μέλη της ΕΔΔ σχετικά με τη δυσκολία εφαρμογής της οικουμενικής δικαιοδοσίας σε σχέση με τη λειτουργία του ΔΠΠ είναι αυτό της έκδοσης. Εκφράστηκαν φόβοι ότι τα κράτη δεν είναι έτοιμα να εκδίδουν υψηλά ιστάμενα πρόσωπα σε άλλα κράτη με σκοπό την εκεί δίωξή τους για τη διάπραξη διεθνών εγκλημάτων. Αυτό βέβαια ισχύει στον ίδιο βαθμό και για το ΔΠΠ.¹³³ Η πολιτική απροθυμία και ο φόβος για την παραβίαση της αρχής της κυριαρχίας εκφράζεται για παράδειγμα μέσα από τις διμερές συνθήκες των ΗΠΑ περί μη έκδοσης των Αμερικανών πολιτών σε άλλα κράτη με σκοπό τη δίωξή τους.

4. Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, παρά την ίδρυση των *ad hoc* ποινικών δικαστηρίων για την πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα, το Ειδικό Δικαστήριο για τη Σιέρα Λεόνε και το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, εξακολουθούν να υπάρχουν κενά, ως προς τη δυνατότητα προσαγωγής στη δικαιοσύνη όλων των προσώπων που φέρονται να έχουν διαπράξει σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου. Με περιορισμένους οικονομικούς πόρους και πολλές τεχνικές δυσκολίες ως προς τη διεξαγωγή των ερευνών και την εκδίκαση των υποθέσεων που φτάνουν σε αυτά, τόσο τα διεθνή όσο και τα μεικτά δικαστήρια δύνανται να δικάσουν και να τιμωρήσουν έναν μικρό μόνο αριθμό εγκληματιών, ενώ παράλληλα οι εντολές των δικαστηρίων έχουν χρονικούς και τοπικούς περιορισμούς και καλύπτουν συγκεκριμένες ένοπλες συγκρούσεις.

Το ΔΠΔ, ως ο κύριος σήμερα φορέας της διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης σε διεθνές επίπεδο έχει σήμερα δικαιοδοσία για τα εγκλήματα που παραβιάζουν το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο και, ίσως, εν ευθέτω χρόνο και το έγκλημα της επίθεσης. Δεν έχει, ωστόσο δικαιοδοσίας για πολλά άλλα και σοβαρά εγκλήματα του διεθνούς δικαίου, όπως τα βασανιστήρια, το εμπόριο ναρκωτικών και την αεροπειρατεία, τα οποία είτε βάσει συμβατικών κειμένων είτε εθνικών νομοθεσιών υπάγονται σε οικουμενική δικαιοδοσία. Η αλληλοσυμπλήρωση των δύο συστημάτων αποτελεί την ιδανική μορφή λειτουργίας

¹³² Ibid, σελ.546-547.

¹³³ B. Graefrath, ο.π., σελ.6.

τους και μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω της συνεργασίας όλων των αρμόδιων φορέων, χωρίς ανταγωνιστικές τάσεις και κινήσεις σκοπιμότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄: ΟΙ ΑΣΥΛΙΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΜΝΗΣΤΙΕΣ ΩΣ ΛΟΓΟΙ ΑΜΥΝΑΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ.

I. Εισαγωγή

Δύο κρίσιμα ζητήματα που μπορούν να παρακωλύσουν την αποτελεσματική άσκηση της οικουμενικής δικαιοδοσίας όταν δεν χορηγούνται ορθά είναι η αμνηστία και η ασυλία. Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε κατά πόσο οι δύο αυτοί λόγοι αποτελούν νόμιμο λόγο «άμυνας» έναντι της οικουμενικής δικαιοσύνης, ερώτημα που τέθηκε, όπως διαφαίνεται από τη παγκόσμια νομολογία, τον 21^ο αιώνα σε αρκετές περιπτώσεις. Η ανάγκη για μια απάντηση είναι επιτακτική, καθώς η επιβολή τους αναστέλλει ή αποκλείει την προσαγωγή ενός υπόπτου ενώπιον της δικαιοσύνης και συνεπώς αναβάλλει το δικαίωμα του θύματος για δικαιοσύνη.

Ασυλία είναι το προνόμιο των κρατικών αξιωματούχων να μην μπορούν να υποβληθούν σε κανενός είδους σύλληψη ή κράτηση και συνεπώς η δυνατότητά να διαφεύγουν της σύλληψης για αδικήματα για τα οποία διαφορετικά θα θεωρούνταν υπόλογοι.¹³⁴ Η ασυλία αποτελούσε παραδοσιακά μέρος της αρχής της κρατικής κυριαρχίας. Η επέμβαση ενός τρίτου κράτους στον τρόπο εκτέλεσης των καθηκόντων του αρχηγού ενός άλλου κράτους αποτελούσε δείγμα έλλειψης σεβασμού, πράξη προσβλητική έναντι του άλλου κράτους, πόσο μάλλον η απομάκρυνσή του από την εξουσία με σκοπό τη δίωξή του.

Εξαιρέση από τον παραπάνω κανόνα αποτελούν τα καταστατικά των δικαστηρίων της Νυρεμβέργης και του Τόκυο, αλλά και αυτών του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου¹³⁵, του ΔΠΔΓ και του ΔΠΔΡ¹³⁶, σύμφωνα με τα οποία τα δικαστήρια έχουν δικαιοδοσία για σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου ανεξαρτήτως της ιδιότητας του κατηγορουμένου κατά το χρόνο τέλεσης του εγκλήματος ή και αργότερα, ανεξαρτήτως δηλαδή εάν πρόκειται για αρχηγό κράτους, για αρχηγό ή άλλο μέλος μιας κυβέρνησης, μέλος τους κοινοβουλίου ή άλλου εκλεγμένου προσώπου. Τα Δικαστήρια αυτά δε δίστασαν να δικάσουν και να αποδώσουν ποινικές ευθύνες τόσο στο Πρόεδρο της Σερβίας, Μίλοσεβιτς, όσο και στον Πρωθυπουργό της Ρουάντα, Jean Kambanda.

¹³⁴ Black's Law Dictionary, ο.π., σελ.752-753.

¹³⁵ Κατ.ΔΠΔ, αρ.27 παρ.1.

¹³⁶ ΚατΔΠΔΓ, αρ.7 παρ.2 και ΚατΔΠΔΡ, αρ.6 παρ.2.

Αντίστοιχα και το Ειδικό Δικαστήριο για τα Σιέρρα Λεόνε δικάζει σήμερα τον πρώην πρόεδρο της Λιβερίας, Charles Taylor. Κατ' αναλογία, και τα κράτη θα πρέπει να διασφαλίσουν ότι οι κρατικές ασυλίες ή οι εκάστοτε ασυλίες των προσώπων που εισέρχονται στο έδαφός τους δε θα επεκτείνεται σε εγκλήματα της κλίμακας αυτής, ανεξαρτήτως του *status* τους.

Το 1995, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Γιουγκοσλαβία στην υπόθεση *Tadic* αποφάσισε ότι τα κυριαρχικά δικαιώματα των κρατών δεν πρέπει να υπερισχύουν του δικαιώματος της διεθνούς κοινότητας να δρα όπως αρμόζει, εφόσον τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας επηρεάζουν την ανθρωπότητα στο σύνολό της και σοκάρουν τις συνειδήσεις όλων των εθνών του κόσμου, καθώς και ότι οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συνιστούν τέτοια προσβολή σε παγκόσμιο επίπεδο και υποσκελίζουν τον ίδιο το λόγο ύπαρξης της κρατικής κυριαρχίας, ώστε η άμυνα της ασυλίας δε στέκεται νομικά και ηθικά.¹³⁷

Η αντιπαράθεση στο ζήτημα της ασυλίας των αρχηγών κρατών είναι μεγάλη. Πολλές οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων υποστηρίζουν πως οι αρχηγοί κρατών δε θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν τη θέση τους για να προστατεύονται από πιθανές διώξεις κατά το χρονικό διάστημα της θητείας τους. Από την άλλη πλευρά ο Henry A. Kissinger, δεινός επικριτής της οικουμενικής δικαιοδοσίας κατακρίνει την εξίσωση των αρχηγών κρατών με τους πειρατές που παραδοσιακά θεωρούνται *hostis humani generis* και υποστηρίζει ότι η αφαίρεση του προνομίου της ασυλίας από τους πρώτους είναι σχετικά νέα.¹³⁸ Ίσως μία από τις πιο αντικειμενικές απόψεις διατυπώθηκε από την Rosalyn Higgins, η οποία τόνισε τη σημασία του γενικότερου πλαισίου για την αντιμετώπιση των υποθέσεων γύρω από το θέμα: “[...] to address the great issues of immunity without a sense of what is happening in regards an expanding international jurisdiction is to miss half of the story, and to risk decision-making without relevance to the context”.¹³⁹

¹³⁷ Prosecutor v. Dusko Tadic, 2 Αυγούστου 1995, ο.π., παρ.59.

¹³⁸ H. Kissinger, *The Pitfalls of Universal Jurisdiction, Foreign Affairs*, July-August 2001, σελ.1.

¹³⁹ R. Higgins, *After Pinochet: developments on head of state and ministerial immunities*”, The ICLR Annual Lecture, 2006, σελ.2.

II. Το ζήτημα των ασυλιών για τους εν θητεία Αρχηγούς Κρατών και Υπ. Εξωτερικών

Το θέμα της ασυλίας των αρχηγών κρατών μπορεί να διακριθεί σε δύο υπο-ενότητες: στην ασυλία των αρχηγών κρατών κατά τη διάρκεια της θητείας τους και την ασυλία των πρώην αρχηγών κρατών. Όσον αφορά την πρώτη περίπτωση θα προσπαθήσουμε μέσα από αναφορά σε ορισμένα παραδείγματα να συνάγουμε ορισμένα συμπεράσματα. Μια πρώτη περίπτωση όπου εγείρεται ως ερώτημα επί της ουσίας αυτό της ασυλίας ενός αρχηγού κράτους, είναι η απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης για την υπόθεση του *Yerodia Abdoulaye Ndombasi*. Βασιζόμενο στο βελγικό Νόμο για της 16^{ης} Ιουνίου 1993 «σχετικά με την Τιμωρία των Σοβαρών παραβιάσεων των Συμβάσεων της Γενεύης και των Πρόσθετων Πρωτοκόλλων του 1977», όπως τροποποιήθηκε από το Νόμο της 19^{ης} Φεβρουαρίου 1999, το Βέλγιο, ακολουθώντας μια ιδιαίτερος προοδευτική θέση, εξέδωσε ένταλμα σύλληψης τον Απρίλιο του 2000, κατά του *Yerodia Ndombasi*, τότε Υπουργού Εξωτερικών της Δημοκρατίας του Κονγκό, βάσει του οποίου του καταλόγιζε εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας για τηλεοπτικών δηλώσεις που έκανε στο Κονγκό τον Αύγουστο του 1998 (δηλαδή πριν γίνει Υπ. Εξωτερικών) και οι οποίες φέρεται να προκάλεσαν εθνικό και φυλετικό μίσος μεταξύ των πολιτών της χώρας (racial hatred), οδηγώντας σε σφαγές πολιτών της φυλής των Τούτσι αλλά και Βέλγων υπηκόων¹⁴⁰. Το ένταλμα σύλληψης είχε εκδοθεί *in absentia* ενώ δεν υπήρχε και κανένας άλλος σύνδεσμος μεταξύ του Βελγίου και την υπόθεσης. Σε αντίθεση με τα βρετανικά δικαστήρια στην υπόθεση *Pinochet*, τα οποία βρέθηκαν εξ απορόπτου θα λέγαμε σε μία νομική παραζάλη, τα βελγικά δικαστήρια ξεκίνησαν με δική τους πρωτοβουλία αυτή τη διαδικασία.

Το Κονγκό προσέφυγε στο Διεθνές Δικαστήριο με την περιφημη υπόθεση *Σχετικά με το Ένταλμα Σύλληψης της 11^{ης} Απριλίου 2000*.¹⁴¹ Το ΔΔ απεφάνθη υπέρ του

¹⁴⁰ “The vermin and microbes must be methodically eradicated”, κατά την εισβολή στο Κονγκό της Ρουάντα, υπό την κυβέρνηση των Τούτσι, οι οποίοι στη συνέχεια ανατράπηκαν ενώ ακολούθησαν ομαδικές εκτελέσεις, παράνομες συλλήψεις και δίχως εχέγγυα δίκες. Βλ. επίσης L. de Smett en F. Naert, *Making or breaking international law? An international analysis of Belgium’s Act concerning the punishment of grave breaches of international humanitarian law*, Rev Belge Droit Int’l, 2002, τομ.1-2, ενώ εκτεταμένη ανάλυση του θέματος των ασυλιών κάνει ο St. Wirth, *Immunity for Core Crime? The ICJ’s Judgment in the Congo v. Belgium Case*, 13 E.J.I.L. 4, 2002, σελ.877-893.

¹⁴¹ Case concerning the *Arrest Warrant of 11 April 2000*, 17 Οκτωβρίου 2000, www.icj-cij.org., όπου αμφισβήτησε ουσιαστικά τα άρθρα 7 και 5 παρ.3 του Βελγικού νόμου.

Κονγκό με μία απόφαση που σχολιάστηκε ιδιαίτερος, σημαντική μεν αλλά περιορισμένου εύρους. Αν και ο Yerodia κατά το χρόνο εκδίκασης της υπόθεσης ήταν πλέον Υπουργός Παιδείας, το ΔΔ έκρινε την υπόθεση με βάση τη θέση που είχε κατά το χρόνο έκδοσης του εντάλματος. Αναλύοντας το ζήτημα της ασυλίας των αρχηγών κρατών κατά τη διάρκεια της θητείας τους τάχθηκε, στηριζόμενο στο διεθνές εθιμικό δίκαιο, υπέρ της θέσης ότι οι τελευταίοι χαίρουν ασυλίας το χρονικό αυτό διάστημα, καθώς η ασυλία αποτελεί το μέσο που διασφαλίζει την αποτελεσματική άσκηση των καθηκόντων τους ως εκπροσώπων των κρατών που ηγούνται¹⁴². Ως προς τους Υπ. Εξωτερικών, λόγω έλλειψης ειδικών συμβατικών διατάξεων για αυτούς, συμπλήρωσε ότι η θέση τους συχνά απαιτεί να ταξιδεύουν σε άλλα κράτη και συνεπώς καθίσταται αναγκαίο να χαίρουν πλήρους ασυλίας ώστε να μην εμποδίζεται η ελεύθερη εκτέλεση των επίσημων λειτουργιών του κράτους. Η ασυλία δηλαδή των Υπ. Εξωτερικών σχετίζεται με τη φύση των λειτουργιών τους και τη θέση τους, και δίνεται για την προστασία του λειτουργήματος το οποίο ασκούν. Το Δικαστήριο, απεφάνθη ότι ο Yerodia, ως νυν Υπ. Εξωτερικών απολαμβάνει πλήρους και απόλυτης ασυλίας έναντι ποινικών διώξεων για πράξεις που τελούνται τόσο στο πλαίσιο της επίσημης ιδιότητάς του όσο και για πράξεις που τελεί ως ιδιώτης.¹⁴³ Καταλήγοντας συνεπώς στη *ratione personae* των αρχηγών κρατών και στη *ratione materiae* των Υπ.Εξωτερικών, το Δικαστήριο διέταξε το Βέλγιο να ακυρώσει το ένταλμα σύλληψης λόγω του ότι παραβίαζε το διεθνές δίκαιο.

Η απόφαση επικρίθηκε καθώς το Δικαστήριο στήριξε το παραπάνω συμπέρασμα περί πλήρους ασυλίας – εκτεινόμενη και επί των ιδιωτικών ενεργειών- των Υπ. Εξωτερικών, στο διεθνές εθιμικό δίκαιο, χωρίς όμως να αποδείξει την ύπαρξη *usus* ή *opinion iuris*, των δύο βασικών συστατικών στοιχείων του διεθνούς εθίμου.¹⁴⁴ Στο επιχείρημα περί άρσης της ασυλίας όταν η υπόθεση σχετίζεται με σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου, ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο αποκλεισμός οποιασδήποτε εξαίρεσης περί ασυλίας του Υπ. Εξωτερικών, και η δήλωση περί μη αναλογίας των

¹⁴² Case concerning the *Arrest Warrant of 11 April 2000*, παρ.21, όπου τονίζει ότι οι ασυλίες δε χορηγούνται για ικανοποίηση προσωπικού οφέλους, “but to ensure the effective performance of their functions on behalf of their respective states”.

¹⁴³ Ibid, παρ. 58.

¹⁴⁴ J. Wouters & L. De Smet, *The ICJ's Judgement in the case Concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000: Some critical observations*, Institute for International Law, K. U. Leuven, Working Paper No 27, January 2003, σελ. 5.

ρυθμίσεων των Διεθνών ποινικών δικαστηρίων για εθνικά δικαστήρια. Αντεπιχείρημα θα μπορούσαν να αποτελέσουν το προσχέδιο του Κώδικα Εγκλημάτων για την Ειρήνη και την Ασφάλεια της Ανθρωπότητας του ΙΔΔ, τα καταστατικά των διεθνοποιημένων ποινικών δικαστηρίων για τη Σιέρρα Λεόνε και τη Καμπότζη και η Απόφαση του γαλλικού Εφετείου (Cours de cassation), επί της υπόθεσης *Quaddafi*, όπου δίνεται η δυνατότητα άρσης της ασυλίας ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων για διεθνή εγκλήματα βάση του διεθνούς δικαίου.¹⁴⁵

Από την άλλη, οι δικαστές Rosalyn Higgins, Koijmans και Buergenthal, στην κοινή χωριστή γνώμη τους, αναγνώρισαν την τάση για εκδίκαση και τιμωρία των εγκλημάτων που έχουν τελεστεί εξωεδαφικά, αρνήθηκαν όμως την άσκηση της οικουμενικής δικαιοδοσίας στην «καθαρή» μορφή της, δηλαδή ελλείπει οποιουδήποτε συνδέσμου με το κράτος του *forum*, ενώ αναφορικά με τα προνόμια και τις ασυλίες του Υπ. Εξωτερικών αναφέρθηκαν στην απουσία σχετικών ρητρών στο Προσχέδιο Άρθρων της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου για την Κρατική Ευθύνη¹⁴⁶ και επιχειρηματολόγησαν επί της ευθύνης των Υπ. Εξωτερικών για πράξεις που τελεί ως ιδιώτης¹⁴⁷.

Η απόφαση του Δικαστηρίου, αν και σχολιάστηκε ποικιλοτρόπως, είχε αναμφίβολα αντίκτυπο στις υποθέσεις που ακολούθησαν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η υπόθεση εναντίον του *Ariel Sharon*. Ο Sharon είχε κατηγορηθεί στο Βέλγιο, μαζί με τον *Amos Yaron*, τότε Αρχηγό του ισραηλινού Στρατού, το 2001, *in absentia*, για το έγκλημα της γενοκτονίας, για εγκλήματα πολέμου, μεταξύ άλλων και βασανιστηρίων, δολοφονιών και εξαφανίσεων Λιβανέζων και Παλαιστινίων στις περιοχές Σάμπρα και Σατίλα, τα περισσότερα εκ των οποίων φέρονταν να έχει τελέσει ενόσω ήταν Υπ. Άμυνας του Ισραήλ. Τόσο το Δικαστήριο σε απάντηση του Γενικού Εισαγγελέα που είχε θέσει ζήτημα παραδεκτού, όσο και το Ανώτατο Δικαστήριο (Court de Cassation) κατόπιν προσφυγής των εγκαλούντων απέρριψαν την υπόθεση ως απαράδεκτη¹⁴⁸ με την αιτιολογία ότι ως νυν Πρωθυπουργός του Ισραήλ έχαιρε απόλυτης ασυλίας από κάθε είδους δίωξη.

¹⁴⁵ J. Wouters & L. De Smet, ο.π., σελ. 8-9 και εκεί υποσημειώσεις.

¹⁴⁶ K. R. Gray, *Case Concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000*, 13 EJIL 3, 2002, σελ.3., Arrest Warrant, Separate Opinion of Judges Higgins, Koijmans and Buergenthal, παρ.21.

¹⁴⁷ Ibid, παρ.81-83.

¹⁴⁸ Chambre de mises en accusation, 26 Ιουνίου 2002, www.sabra-shatila.be/documents/arrest020226.pdf.

Την ίδια τύχη είχε και η μήνυση που ασκήθηκε και πάλι στο Βέλγιο βάσει του Νόμου του 1993, το 2001, από Κουβανούς ιδιώτες εναντίον του *Fidel Castro* για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας φερόμενα να έχει τελέσει κατά τη διάρκεια της θητείας του.¹⁴⁹ Όπως ήταν αναμενόμενο, πέραν του ότι η μήνυση ήταν απαράδεκτη, καθώς ο βελγικός νόμος είχε τροποποιηθεί από το 1999, περιορίζοντας την εφαρμογή του μόνο σε Βέλγους πολίτες ή τουλάχιστον διαμένοντες στη χώρα για τουλάχιστον τρία χρόνια, το Δικαστήριο ακολουθώντας την ίδια συλλογιστική της υπόθεσης *Yerodia και Sharon*, δε θα δύνατο να προχωρήσει σε δίωξη του *Castro*, ο οποίος ήταν και εξακολουθεί να κατέχει το ανώτατο αξίωμα του Προέδρου της Κουβας. Το Δικαστήριο (*Cour de Cassation*) απέρριψε συνεπώς την υπόθεση λόγω αναρμοδιότητας του.

Μία τελευταία ενδεικτική υπόθεση για τη θεμελίωση της θέσης του γενικού διεθνούς δικαίου περί της απόλυτης και μη άρσιμης ασυλίας των Αρχηγών ενός κράτους κατά τη διάρκεια της θητείας τους είναι και αυτή του *Mugabe*, προέδρου της Ζιμπάμπουε. Η αίτηση ιδιώτη για την έκδοση εντάλματος σύλληψης από βρετανικό δικαστήριο (*Bow Street Magistrate's Court*) δεν έγινε δεκτή. Το Δικαστήριο συγκεκριμένα αναφέρει στην απόφασή του ότι “αν και το διεθνές δίκαιο εξελίσσεται με το χρόνο, το διεθνές εθιμικό δίκαιο, που είναι ενσωματωμένο στο Κοινό Δίκαιο (*Common Law*) της χώρας παρέχει με τα σημερινά δεδομένα απόλυτη ασυλία στον Αρχηγό του Κράτους.”¹⁵⁰ Την ίδια αντιμετώπιση είχε και η αγωγή που κατατέθηκε εναντίον του ιδίου σε Δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων βάσει της *Alien Tort Claims Act* και του Νόμου για την Προστασία των Θυμάτων Βασανιστηρίων. Η σημασία της απόλυτης ασυλίας των νυν αρχηγών κρατών επεκτείνεται πέραν του δικαίου και στο τομέα της πολιτικής, καθώς το θέμα της ασυλίας αγγίζει λεπτά θέματα κυριαρχίας των κρατών. Η επέμβαση της Αμερικανικής κυβέρνησης στην υπόθεση *Mugabe* υποστηρίζουσα την ασυλία του τελευταίου βάσει της Σύμβασης της Βιέννης για τις Διπλωματικές Σχέσεις είναι ενδεικτική.

¹⁴⁹ Περιστατικό κατάρριψης δύο μικρών αεροπλάνων ανήκοντα στην οργάνωση “*Hermanos al rescate*”, μια ομάδα εξόριστων Κουβανών που βοήθούσε φυγάδες.

¹⁵⁰ Application for a Warrant for the Arrest and Extradition of Robert Gabriel Mugabe, President of the Republic of Zimbabwe, ενώπιον του *Bow Street Magistrate's Court*, 14 Ιανουαρίου 2004.

Πρόσφατη εξέλιξη, όχι σε επίπεδο νομολογίας αυτή τη φορά, αποτελεί η απόφαση του Ινστιτούτου Διεθνούς Δικαίου στη Σύνοδο της Κρακοβίας, το 2005 για την Οικουμενική Δικαιοδοσία σε σχέση με το έγκλημα της γενοκτονίας, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και τα εγκλήματα πολέμου. Η απόφαση αναγνωρίζει την ύπαρξη στο διεθνές ποινικό δίκαιο της οικουμενικής δικαιοδοσίας για τα παραπάνω εγκλήματα, όχι όμως σε σχέση με τις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

III. Το ζήτημα των ασυλιών για πρώην Αρχηγούς Κρατών και Υπ. Εξωτερικών.

Σχετικά με το δεύτερο σκέλος, αυτό της ασυλίας των πρώην αρχηγών κρατών, αντιπροσωπευτικό παράδειγμα για την εξαγωγή συμπερασμάτων σε θεωρητικό επίπεδο είναι η απόφαση της Βουλής των Λόρδων σχετικά με την ασυλία του πρώην δικτάτορα της Χιλής, *Pinochet*, προκειμένου να εκδοθεί στην Ισπανία για να δικαστεί. Τα βρετανικά δικαστήρια δημιούργησαν δικαστικό προηγούμενο αποφασίζοντας τη μη χορήγηση ασυλίας σε πρώην αρχηγούς κρατών που κατηγορούνται για πράξεις παράνομες ή πράξεις που δεν εμπίπτουν στο πλαίσιο των επίσης λειτουργιών του. Η ασυλία, λοιπόν, αίρεται όταν πρώην αρχηγοί κρατών προσάγονται ενώπιον της δικαιοσύνης για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και τα οποία τελέστηκαν υπό την εξουσία τους. Επίσης, αναγνωρίζοντας τη σημασία της οικουμενικής δικαιοδοσίας, τα βρετανικά δικαστήρια υιοθέτησαν τη γνώμη ότι επιτρέπονταν η δίωξη των δικτατόρων και των αρχηγών απολυταρχικών καθεστώτων σε κράτη όπου οι φερόμενες παραβιάσεις δεν έλαβαν χώρα.¹⁵¹ Με τη Χιλή να έχει υπογράψει τη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και την τέλεση τέτοιας φύσεως πράξεων από τον *Pinochet* που δεν ενέπιπταν σε καμία περίπτωση στις επίσημες λειτουργίες του, το δικαστήριο αποφάσισε ότι μπορεί να εκδώσει τον τελευταίο στην Ισπανία.

Το ίδιο θέμα τέθηκε εμμέσως και στην υπόθεση *Sharon* και *Yamos*, που κρίθηκε από το Ανώτατο Δικαστήριο του Βελγίου, το 2003. Το βελγικό Δικαστήριο σε συμφωνία με το ΔΔ στην υπόθεση του *Εντάλματος Σύλληψης*, αποφάσισε ότι οι νυν αρχηγοί κρατών και οι ανώτεροι κρατικοί αξιωματούχοι χαίρουν προσωπικής ασυλίας ενόσω διατηρούν το αξίωμά τους. Η απόφαση του Βελγικού δικαστηρίου όμως διαφοροποιήθηκε σε σχέση με τις ασυλίες των παραπάνω μετά τον τερματισμό της θητείας τους. Αν και το ΔΔ σε

¹⁵¹ A. C. Johnson, *The extradition Proceedings against General Augusto Pinochet: Is Justice being met under International Law*, 29 Ga J Int'l L, 203-04

ένα *obiter dictum* δέχθηκε ότι δίωξη ενός αξιωματούχου, όπως πχ. Του Υπ. Εξωτερικών, μπορεί να γίνει μετά το τέλος της θητείας μόνο εάν η ασυλία αρθεί από το ίδιο το κράτος ή πρόκειται για πράξεις που τέλεσαν οι πρώην αξιωματούχοι ως ιδιώτες, το Βέλγιο υποστήριξε τη δυνατότητα δίωξης, μη υποκείμενης σε καμία προϋπόθεση. Ο Cassesse, εξάλλου, υποστήριξε σχολιάζοντας την απόφαση του Βελγικού δικαστηρίου για τον Sharon και τον Yaron ότι υπάρχει διεθνής εθιμικός κανόνας περί άρσης των λειτουργικών ασυλιών (functional immunities) σε περιπτώσεις που η δίωξη αφορά στην τέλεση διεθνών εγκλημάτων, σε αντίθεση με το προαναφερθέν *obiter dictum* του ΔΔ. Σε αυτές τις περιπτώσεις η επίσημη ιδιότητα, το αξίωμα δηλαδή του κατηγορουμένου παύει να προσφέρει οποιαδήποτε προστασία.¹⁵²

Σχετικά πρόσφατη υπόθεση στο θέμα που εξετάζουμε αποτελεί και η υπόθεση *Habré*. Η Σενεγάλη, όπου είχε προσφύγει και ζούσε μόνιμα ο πρώην Πρόεδρος του Τσαντ, είχε εκδώσει αρχικά ένταλμα σύλληψης του Habré το 200 με κατηγορίες περί βασανιστηρίων, αλλά το Εφετείο του Ντακάρ απέρριψε την υπόθεση λόγω ασυλίας του κατηγορουμένου, βασιζόμενο στην απόφαση του ΔΔ για την υπόθεση σχετικά με το Ένταλμα Σύλληψης. Η απόφαση αυτή, σύμφωνα και με την Rosalyn Higgins αποτελεί λανθασμένη ερμηνεία της απόφασης, η οποία βασιζόταν στο εθιμικό διεθνές δίκαιο και όχι στη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων, η οποία δημιουργεί υποχρέωση δίωξης ή έκδοσης στα κράτη-μέλη της.¹⁵³

Συμπερασματικά, η άμυνα της ασυλίας των πρώην αρχηγών κρατών δεν είναι πλέον αμάχητο τεκμήριο ασυλίας εφόσον έχουν πάψει να εκπροσωπούν ένα Κράτος. Επομένως η άσκηση οικουμενικής δικαιοδοσίας δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση παραβίαση της κρατικής κυριαρχίας, ούτε και ανάμειξη στη λειτουργία ενός Κράτους.

IV. Οι αμνηστίες ως λόγος εξάλειψης του αξιοποίνου.

Η χορήγηση αμνηστιών αποτελεί ένα ακόμα σημαντικό θέμα καθώς αποτελεί τη δεύτερη σημαντική άμυνα κατά της οικουμενικής δικαιοδοσίας. Αν και η αμνηστία προβλέπεται ως λόγος εξάλειψης του αξιοποίνου, συγχώρεσης των υπευθύνων για προηγούμενη εγκληματική τους συμπεριφορά και συνεπώς απαλλαγή τους από την

¹⁵² A. Cassesse, *The Belgian Court of Cassation v. The International Court of justice: The Sharon and Others Case*, 1 J. Int'l Crim Just, 2003, σελ.443-444.

¹⁵³ R. Higgins, ο.π., σελ.17-18.

προσαγωγή στη δικαιοσύνη, η χορήγησή της οφείλει να γίνεται με ιδιαίτερη σύνεση, ώστε να μην καταλήγει το μέσον για την ατιμωρησία στυγερών εγκλημάτων. Συγκεκριμένα, αναφορικά με τις αμνηστίες που αφορούν σε εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, η σοβαρότητα με την οποία πρέπει να κρίνεται η κάθε περίπτωση είναι εμφανής.

Κατ'αρχήν θα εξετάσουμε τις μορφές αμνηστίας που υπάρχουν, ώστε να κρίνουμε στη συνέχεια ποια είναι – ή δεν είναι – η πιο κατάλληλη να προκριθεί για την περίπτωση των σοβαρών παραβιάσεων του διεθνούς δικαίου. Τρεις είναι οι παραδοσιακές μορφές.¹⁵⁴ Πρώτον οι αυτό-αμνηστίες: χορηγούμενες συνήθως από δικτατορικά καθεστώτα στα ίδια τα μέλη τους, οι αυτό-αμνηστίες σκοπό έχουν να απαλλάξουν τους εαυτούς τους από τις κατηγορίες και κατά συνέπεια τις κυρώσεις για σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που διαπράχθηκαν κατά την περίοδο της εξουσίας τους. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι προσπάθειες χορήγησης αυτό-αμνηστιών από την Αργεντινή, το Περού και τη Χιλή. Μία δεύτερη μορφή αποτελεί η περίπτωση των αμνηστιών που χορήγει μία κυβέρνηση στα μέλη μιας προηγούμενης κυβέρνησης προκειμένου η μετάβαση από τη μία κυβέρνηση στην άλλη να γίνει ομαλά και ειρηνικά. Και τρίτον οι αμνηστίες που δίνονται μετά το τέλος μιας ένοπλης σύγκρουσης για εγκλήματα που διαπράχθηκαν κατά τη διάρκεια της, σημαίνοντας την προσπάθεια λήξης των εχθροπραξιών και επαναφοράς της τάξης στο εσωτερικό του κράτους.

Οι ισχύς των αμνηστιών εξαρτάται από δύο παράγοντες: είτε την ύπαρξη μιας διεθνούς συνθήκης που δημιουργεί την υποχρέωση δίωξης ή έκδοσης, είτε την ύπαρξη ενός διεθνούς εθιμικού κανόνα. Ακολούθως, οποιοσδήποτε εσωτερικός νόμος περί χορήγησης αμνηστιών δεν έχει καμία νομική ισχύ και δεν μπορεί να προβληθεί ως νόμιμος λόγος άμυνας ενός κατηγορουμένου για διεθνή εγκλήματα. Ζήτημα βέβαια δημιουργείται σχετικά με τη δυνατότητα ορισμένων κατηγοριών εγκλημάτων, όπως αυτών κατά της ανθρωπότητας, να «ακυρώσουν» την ισχύ των αμνηστιών, από τη στιγμή που δεν είναι σαφές εάν οι κανόνες αυτοί δημιουργούν υποχρέωση για δίωξη.

¹⁵⁴ M. Hans, ο.π., σελ.389-391.

Κλείνοντας με το ζήτημα των αμνηστιών, το οποίο αποτελεί πραγματικά ένα αγκάθι στην εφαρμογή της οικουμενικής δικαιοδοσίας, σημειώνουμε ότι οι δύο εξετασθέντες λόγοι άμυνας δεν επιτρέπουν την ομοιόμορφη εφαρμογή της αρχής ενώ παράλληλα οδηγούν στη διαφυγή στυγερών εγκληματιών από τη δικαιοσύνη και συμβάλλουν στην αύξηση της ατιμωρησίας.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄: ΑΝΑΛΥΣΗ ΝΟΜΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΥΙΟΘΕΤΗΣΕΙ ΣΤΗΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΤΟΥΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ.

I. Εισαγωγή

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση ξεχωριστά των συστημάτων των χωρών σημειώνουμε ότι στις χώρες του ηπειρωτικού δικαίου ισχύει η αρχή της νομιμότητας στην ποινική δίωξη, που σημαίνει ότι ο εισαγγελέας έχει υποχρέωση να ασκήσει ποινική δίωξη όταν περιέλθει σε γνώση του τέλεση ενός αδικήματος, ενώ στις χώρες του κοινοδικαίου ισχύει η αρχή της διακριτικής ευχέρειας του εισαγγελέα, δηλαδή αυτός δικαιούται βάσει των στοιχείων που θα του υποβληθούν να κρίνει και να αξιολογήσει τη σκοπιμότητα της δίωξης.

II. Ενδεικτικά παραδείγματα χωρών.

1. Ελλάδα

1.1. Εσωτερικό δίκαιο

Το ελληνικό ποινικό δίκαιο προβλέπει την εφαρμογή της οικουμενικής δικαιοδοσίας για τα εγκλήματα της πειρατείας, του δουλεμπορίου, της σωματεμπορίας, το εμπόριο ναρκωτικών, την πορνογραφία, και των εγκλημάτων κατά του νομίσιματος, αλλά και όλων των εγκλημάτων για τα οποία η Ελλάδα έχει υπογράψει και επικυρώσει σχετικές διεθνείς συμβάσεις που προβλέπουν την εφαρμογή των ελληνικών ποινικών νόμων ¹⁵⁵ Σε συνέχεια του τελευταίου στοιχείου, η σχέση του ελληνικού εσωτερικού

¹⁵⁵ Ποινικός Κώδικας, αρ.8: «Οι ελληνικοί ποινικοί νόμοι εφαρμόζονται σε ημεδαπούς κι αλλοδαπούς ανεξάρτητα από τους νόμους του τόπου της τέλεσης, για τις εξής πράξεις που τελέστηκαν στην αλλοδαπή: α) έσχατη προδοσία και προδοσία της χώρας που στρέφεται κατά του ελληνικού κράτους. β) εγκλήματα που αφορούν τη στρατιωτική υπηρεσία και την υποχρέωση στράτευσης (ειδικό μέρος, Κεφ. Η'). γ) η αξιόποινη πράξη που τέλεσαν ως υπάλληλοι του ελληνικού κράτους. δ) πράξη εναντίον Έλληνα υπαλλήλου κατά την άσκηση της υπηρεσίας του ή σχετικά με την υπηρεσία του. ε) ψευδορκία σε διαδικασία που εκκρεμεί στις ελληνικές αρχές. στ) πειρατεία. ζ) εγκλήματα σχετικά με το νόμισμα (ειδικό μέρος, Κεφ. Θ'). η) πράξη δουλεμπορίου ή σωματεμπορίας με σκοπό την ακολασία. θ) παράνομο εμπόριο ναρκωτικών φαρμάκων. ι) παράνομη κυκλοφορία και εμπόριο άσεμνων δημοσιευμάτων. ια) κάθε άλλο

δικαίου με το διεθνές δίκαιο προσδιορίζεται και στο Σύνταγμα, στα άρθρα 2 παρ.2 και 28 παρ.1 τα οποία ορίζουν αντίστοιχα ότι «η Ελλάδα, ακολουθώντας τους γενικά αναγνωρισμένους κανόνες του διεθνούς δικαίου, επιδιώκει την εμπέδωση της ειρήνης, της δικαιοσύνης, καθώς και την ανάπτυξη των φιλικών σχέσεων μεταξύ των λαών και των κρατών», και «οι γενικά παραδεγμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου, καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις, από την επικύρωσή τους με νόμο και τη θέση τους σε ισχύ σύμφωνα με τους όρους καθεμιάς, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου. Η εφαρμογή των κανόνων του διεθνούς δικαίου και των διεθνών συμβάσεων στους αλλοδαπούς τελεί πάντοτε υπό τον όρο της αμοιβαιότητας». Το Σύνταγμα διακηρύσσει συνεπώς την υπεροχή τόσο του εθιμικού όσο και του συμβατικού διεθνούς δικαίου έναντι του εσωτερικού νόμου, με τη διαφορά ότι το συμβατικό διεθνές δίκαιο απαιτεί για να κατισχύει του εσωτερικού νόμου να έχει κυρωθεί με νόμο.¹⁵⁶

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι τα ελληνικά δικαστήρια δύνανται να ασκήσουν οικουμενική δικαιοδοσία για εγκλήματα όπως π.χ. οι σοβαρές παραβιάσεις των Συμβάσεων της Γενεύης και τα βασανιστήρια βάσει της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων. Αν και το ελληνικό δίκαιο δεν προβλέπει την άσκηση της οικουμενικής δικαιοδοσίας για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας *per se*, στοιχειοθετούνται ως εγκλήματα στα οποία μπορεί να εφαρμοστεί η οικουμενική δικαιοδοσία ορισμένα από αυτά, όπως τα βασανιστήρια και το δουλεμπόριο¹⁵⁷. Οικουμενική δικαιοδοσία επί των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας μπορεί βέβαια να εφαρμόσει ο Έλληνας δικαστής εάν θεωρήσουμε ότι αυτά όπως και η γενοκτονία εμπίπτουν στο σκληρό εθιμικό πυρήνα της διεθνούς δικαιοδοσίας, και συνεπώς, σε συνδυασμό με το αρ.28 παρ.2 Συντ. θεμελιώνεται η εξαιρετική αυτή δικαιοδοσία.

Επιπλέον, όσον αφορά δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων για πράξεις που τελέστηκαν στο εξωτερικό, το αρ.6 παρ.1 ορίζει ότι «Οι ελληνικοί ποινικοί νόμοι, εφαρμόζονται και για πράξη που χαρακτηρίζεται από αυτούς ως κακούργημα ή πλημμέλημα και που τελέστηκε στην αλλοδαπή από ημεδαπό, αν η πράξη αυτή είναι

έγκλημα, για το οποίο ειδικές διατάξεις ή διεθνείς συμβάσεις υπογραμμμένες και επικυρωμένες από το ελληνικό κράτος προβλέπουν την εφαρμογή των ελληνικών ποινικών νόμων».

¹⁵⁶ Εμμ. Ρούκουνας, *Διεθνές Δίκαιο, Τεύχος Πρώτο, Σχέσεις διεθνούς και εσωτερικού δικαίου-Τρόποι παραγωγής του διεθνούς δικαίου, Β' Έκδοση*, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1997, σελ. 61-62.

¹⁵⁷ Αρ.137Α-Δ και 323ΠΚ αντίστοιχα.

αξιόποινη και κατά τους νόμους της χώρας στην οποία τελέστηκε ή αν διαπράχθηκε σε πολιτειακά ασύντακτη χώρα». Επισημαίνουμε ότι ο κανόνας της *double criminality* δεν εφαρμόζεται εάν το έγκλημα τελεστεί εκτός της επικράτειας οποιουδήποτε κράτους.

Τέλος το αρ.9παρ.2 ΠΚ προβλέπει ότι διατάξεις αλλοδαπής νομοθεσίας που περιορίζουν τη δικαιοδοσία των ελληνικών ποινικών δικαστηρίων (αθώωση, έκτιση ποινής, παραγραφή, απονομή χάριτος και προϋπόθεση υποβολής χάριτος) για πράξεις που τελέστηκαν στο εξωτερικό δεν ισχύουν για τα εγκλήματα που περιέχονται στο αρ.8ΠΚ.

2. Βέλγιο

2.1. Εσωτερικό Δίκαιο

Το 1993 ο Βέλγος νομοθέτης υιοθέτησε το Νόμο για την Καταστολή των σοβαρών παραβιάσεων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου¹⁵⁸, τον περίφημο νόμο της οικουμενικής δικαιοδοσίας, ο οποίος απαριθμούσε είκοσι πράξεις που συνιστούσαν σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και αποτελούσαν διεθνή εγκλήματα, διωκόμενα από τα βελγικά δικαστήρια ανεξάρτητα από την ύπαρξη οποιουδήποτε συνδέσμου με τη χώρα. Ο νόμος κάλυπτε αρχικά μόνο εγκλήματα διαπραχθέντα στο πλαίσιο ένοπλης σύρραξης, τροποποιήθηκε, ωστόσο, το 1999 για να συμπεριλάβει τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και τη γενοκτονία.¹⁵⁹

Η θέση σε ισχύ ενός τέτοιου νόμου προκάλεσε έναν καταγισσμό αιτήσεων και μηνύσεων εναντίον υψηλόβαθμων αξιωματούχων ξένων κρατών ενώπιον των βελγικών δικαστηρίων¹⁶⁰. Λόγω της έντονης πολιτικής πίεσης που ασκήθηκε στο Βέλγιο, το

¹⁵⁸ Loi relative a la repression des infractions graves aux Conventions internationales de Genève du 12 août 1949 et aux protocoles I et II du 8 juin 1977, 16 juin 1993.

¹⁵⁹ Αυτός ήταν και ένας από τους αρχικούς λόγους αδυναμίας εφαρμογής του Νόμου στις αρχικές κατηγορίες κατά του Pinochet, καθώς δεν υπήρχε προηγούμενη εμπόλεμη κατάσταση στη Χιλή. Όταν το Βέλγιο χρέωσε τον Pinochet με εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, ο νόμος του 1009 δεν είχε ακόμα τεθεί σε ισχύ, και για το λόγο αυτό προτάθηκε η χρήση του εθμικού διεθνούς δικαίου ως νομιμοποιητική βάση.

¹⁶⁰ REDRESS, *Universal Jurisdiction in the European Union, Country Studies*, 2003, σελ.5 όπου αναφέρει ότι μηνύσεις βάσει της οικουμενικής δικαιοδοσίας είχαν γίνει κατά των εξής ατόμων: τεσσάρων Ρουαντέζων για γενοκτονία, του Ισραηλινού πρωθυπουργού *Ariel Sharon*, του πρώην αρχηγού των πλαιστινιακών δυνάμεων ασφαλείας, *Muhammad Dahlan*, του πρώην Προέδρου του Τσαντ, *Hissène Habré*, της πετρελαϊκής εταιρίας, *TotalFinaElf*, Burma (Myanmar); του πρώην Προέδρου της Κίνας, *Jiang Zemin*, του πρώην Ποέδρου των ΗΠΑ, *George Bush*, του Αντι-προέδρου, *Dick Cheney*, του Υπ.Εξωτερικών, *Colin Powell* και του Στρατηγού *Norman Schwarzkopf*, του Στρατηγού *Tommy Franks*, τριών πρώην αρχηγών των *Khmer Rouge*, του Υπ.Εξωτερικών του Κονγκό, *Yerodia Abdoulaye Ndombasi*, του πρώην Προέδρου του Ιράν, *Ali Akbar Hachémi-Rafsandjani*, του πρώην Προέδρου της Χιλή, *Augusto*

τελευταίο αναγκάστηκε να τροποποιήσει για το νόμο, τον Απρίλιο του 2003, αφαιρώντας το δικαίωμα των θυμάτων να εκκινούν ποινική διαδικασία έρευνας βάσει της οικουμενικής δικαιοδοσίας και εισάγοντας διατάξεις ασυλίας σε συμφωνία με το διεθνές δίκαιο. Οι πιέσεις, όμως, συνεχίστηκαν¹⁶¹ και εν τέλει ο νόμος αποσύρθηκε τον Αύγουστο του 2003 και αντικαταστάθηκε με πολλές τροποποιήσεις από διάταξη που εισήχθη στον βελγικό Ποινικό Κώδικα. Σύμφωνα με τον νέο Ποινικό Κώδικα, τα βελγικά δικαστήρια μπορούν να ασκήσουν δικαιοδοσία για τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, της γενοκτονίας, και τα εγκλήματα πολέμου, μόνο εάν ο φερόμενος ως δράστης είναι Βέλγος υπήκοος, ή έχει την κύρια κατοικία του στο Βέλγιο, ή εάν το θύμα είναι Βέλγος ή έχει ζήσει τουλάχιστον τρία χρόνια στη χώρα πριν την τέλεση του εγκλήματος. Τα βελγικά δικαστήρια, επομένως, σε συνδυασμό και με τροποποιήσεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας ασκούν μια διευρυμένη μορφή ενεργητικής και παθητικής δικαιοδοσίας, ενώ παράλληλα προβλέπεται και δικαιοδοσία του Βελγίου για εγκλήματα τελούμενα στο εξωτερικό βάσει των υποχρεώσεών του ως συμβαλλόμενο μέρος σε διεθνείς συνθήκες¹⁶².

2.2. Υπόθεση *Yerodia*

Όπως αναλύθηκε και ανωτέρω, το ΔΔ στην υπόθεση του *Εντάλματος Σύλληψης*, ασχολήθηκε αποκλειστικά με το ζήτημα των ασυλιών. Με την απόφασή του, όμως, να μην εισέλθει στο θέμα της οικουμενικής δικαιοδοσίας, βάσει και της αρχής *non ultra petita*, έχασε την ευκαιρία να δώσει απαντήσεις σε αυτό το έντονα αντιφατικό και μεγάλης σημασίας ζήτημα του διεθνούς δικαίου. Η υπόθεση, βέβαια, δεν αναφερόταν ευθέως σε ζητήματα οικουμενικής δικαιοδοσίας, εφόσον το ερώτημα που είχε υποβληθεί

Pinochet, του πρώην Υπ.Εσωτερικών του Μαρόκο, *Driss Basri*, του πρώην Προέδρου της Ρουάντα, *Paul Kagame* του Προέδρου του Κονγκό (Brazzaville), *Denis Sassou Nguesso*, του (τότε) Ιρακινού αρχηγού *Saddam Hussein*, του Κουβανού Προέδρου, *Fidel Castro*, του Προέδρου της Ακτής του Ελεφαντοστού, *Laurent Gbagbo*, του προκατόχου του, *Robert Gueï*, και δύο υπουργών, του Προέδρου της Κεντρο-Αφρικανικής Δημοκρατίας, *Ange-Felix Patassé*, και του Μαυριτανού Προέδρου, *Maaouya ould Sid'Amhed Taya*, μεταξύ άλλων. Από όλους τους παραπάνω μόνο οι τέσσερις Ρουαντέζοι καταδικάστηκαν.

Εκτός των άλλων, οι νομοθετικές μεταβολές του 2003 δεν επιτρέπουν σε πολλές από τι παραπάνω περιπτώσεις να προχωρήσουν αν και βάσει μεταβατική διάταξης του νέου νόμου ορισμένες από αυτές, όπως η περίπτωση των Ρουαντέζων, του Hissène Habré μπορούν να προχωρήσουν.

¹⁶¹ Έντονες ήταν οι πολιτικές πιέσεις που ασκήθηκαν από τις ΗΠΑ και έφτασαν σε σημείο να χρησιμοποιήσουν ως μέσο πίεσης την απομάκρυνση της έδρας του NATO από τις βρυξέλλες σε περίπτωση μη άμεσης κατάργησης του βελγικού νόμου.

¹⁶² Αρ.12bis, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (Titre preliminaire du Code de Procedure Penale)

αφορούσε το εάν η έκδοση και η κυκλοφορία του εντάλματος σύλληψης από τις βελγικές αρχές εναντίον του τότε Υπουργού Εξωτερικών του Κονγκό παραβίαζε τους κανόνες του διεθνούς εθνικού δικαίου για το απόλυτο του απαραβίαστου της ασυλίας των εν θητεία Υπουργών Εξωτερικών από οποιαδήποτε ποινική διαδικασία. Το Δικαστήριο ωστόσο απεφάνθη και περί του βελγικού νόμου περί οικουμενικής δικαιοδοσίας στην πιο απόλυτη μορφή της. Ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου Δικαστής Guillaume κατέληξε στο συμπέρασμα ότι “Universal jurisdiction in absentia is unknown to international law”¹⁶³ και συμπλήρωσε ότι στις περιπτώσεις που μια διεθνής συνθήκη προβλέπει κάποια μορφή οικουμενικής δικαιοδοσίας προϋποθέτει την παρουσία του κατηγορούμενου στο κράτος του *forum* που την επικαλείται.

Ο δικαστής Vande Wyngaert, στη χωριστή γνώμη του υποστήριξε την απόλυτη μορφή της οικουμενικής δικαιοδοσίας, ακόμα και *in absentia*.¹⁶⁴ Οι δικαστές Higgins, Kooyjmans και Buergenthal δέχτηκαν την εφαρμογή της αρχής *in absentia* για τα πιο ειδεχθή εγκλήματα του διεθνούς δικαίου, κάτω, όμως, από ορισμένες προϋποθέσεις: ότι η άσκηση της οικουμενικής δικαιοδοσίας δε θα εμποδίζει με κανένα τρόπο το απαραβίαστο ή την ασυλία του προσώπου όπου εφαρμόζεται, ότι το κράτος του οποίου είναι υπήκοος έχει πρωταρχικό δικαίωμα έναντι όλων των τρίτων κρατών για την εκδίκαση όλων των υποτιθέμενων εγκλημάτων και ότι οι καταγγελίες που βασίζονται στην οικουμενική δικαιοδοσία μπορούν να γίνουν μόνο από εισαγγελέα που ενεργεί υπό καθεστώς απόλυτης ανεξαρτησίας.¹⁶⁵ Οι δικαστές Rezek¹⁶⁶ και Ranjeva¹⁶⁷ δέχτηκαν την οικουμενική δικαιοδοσία για συγκεκριμένα εγκλήματα με την προϋπόθεση της παρουσίας του φερόμενου ως δράστη στο κράτος που θα απαγγείλλει κατηγορίες εναντίον του βάσει αυτής της αρχής. Τέλος, ο δικαστής Oda πήρε θέση επί του θέματος αρκούμενος στη διαπίστωση της ασάφειας που διέπει το θέμα υπό το πρίσμα του σύγχρονου διεθνούς δικαίου.¹⁶⁸

¹⁶³ Υπόθεση *Arrest Warrant.*, ο.π., Χωριστή Γνώμη του Προέδρου Guillaume, παρ.9.

¹⁶⁴ Ibid, Αντίθετη Γνώμη του Δικαστή Vande Wyngaert, παρ.48-67.

¹⁶⁵ Ibid, Κοινή Γνώμη, παρ.59.

¹⁶⁶ Ibid, Ατομική Γνώμη του Δικαστή Rezek, παρ.4-10.

¹⁶⁷ Ibid, Δήλωση του Δικαστή Ranjeva, 5-11.

¹⁶⁸ Ibid, Αντίθετη Γνώμη του Δικαστή Oda, παρ.12.

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό το πόσο διχασμένοι ήταν οι δικαστές του Διεθνούς Δικαστηρίου και επί του αν έπρεπε να υπάρξει απόφαση του Δικαστηρίου επί του θέματος αλλά και ως προς τη θέση που θα έπρεπε να λάβει σε μια τέτοια περίπτωση.

2.3. Υπόθεση *Butare Four*

Η υπόθεση *Public Prosecutor v. Butare Four*¹⁶⁹ αποτέλεσε μια μακρά διαδικασία στο Βέλγιο εναντίον προσώπων που θεωρούνταν υπεύθυνα για τη γενοκτονία εναντίον των Τούτσι και τις σφαγές μετριοπαθών Χούτου στη Ρουάντα κατά τη διάρκεια της ένοπλης σύγκρουσης μεταξύ των ενόπλων κυβερνητικών δυνάμεων και τον επαναστατικό στρατό RPF το διάστημα Απριλίου-Ιουλίου 1994. Οι κατηγορούμενοι καταδικάστηκαν βάσει του Νόμου του 1993 σχετικά με τις σοβαρές παραβιάσεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου και αποτέλεσε την πρώτη περίπτωση εφαρμογής του. Απουσία μιας συνθήκης έκδοσης μεταξύ του Βελγίου και της Ρουάντα, αποκλείονταν εκ των προτέρων η έκδοση των κατηγορουμένων. Όπως αναφέρει και ο Reydams,¹⁷⁰ οι σύνδεσμοι της υπόθεσης με το Βέλγιο ήταν πολλοί, καθώς και ανάμεσα στα θύματα ήταν Βέλγοι πολίτες, και ανάμεσα στους υποκινητές της γενοκτονίας υπήρξε Βέλγος υπήκοος, αλλά και ένα μεγάλο μέρος των επιζώντων βρήκε καταφύγιο στο Βέλγιο.

Αν και σχετικά αμέσως μετά τη λήξη των γεγονότων κατατέθηκε σειρά μηνύσεων στο Βέλγιο, τόσο σχετικά με θύματα Βέλγους, αλλά και Ρουαντέζους ή από το Ζαΐρ, οι εισαγγελικές αρχές δίστασαν αρχικά να στηριχθούν στο Νόμο του 1993 για να κάνουν δεκτές τις αιτήσεις και χρειάστηκε η παρέμβαση του Υπουργού Δικαιοσύνης- ο οποίος άσκησε το δικαίωμα κίνησης ποινικών διαδικασιών (*droit d'injonction positive*)- για να ξεκινήσουν εκτεταμένες έρευνες επί των υποθέσεων, με την απόλυτη συνεργασία και βοήθεια από την κυβέρνηση της Ρουάντα. Στο μεταξύ, κατόπιν αίτησης του νεο-συσταθέντος ΔΠΔΡ, το Βέλγιο ανέβαλε τις διαδικασίες εναντίον ορισμένων υπόπτων και εν τέλει ασχολήθηκε με τις εναπομείνουσες υποθέσεις. Παρά όμως τις εντατικές έρευνες που είχαν λάβει χώρα, εκείνο που σχολιάστηκε αρνητικά ήταν το γεγονός ότι η διαδικασία στη συνέχεια διήρκεσε πέντε ολόκληρα χρόνια!

¹⁶⁹ Οι κατηγορούμενοι ήταν οι εξής τέσσερις: Alphonse Higaniro, Vincent Ntezimana, Consolata Mukangango, Julienne Mukabutera., οι δύο τελευταίοι εκ των οποίων ήταν μοναχοί σε μοναστήρι!

¹⁷⁰ L. Reydams, *Belgium's First Application of Universal Jurisdiction: The Butare Four Case*, 1 J. Int'l Crim. Just, 2003, σελ.428επ. και του ίδιου, *Universal Jurisdiction*, ο.π., σελ.109-110.

Η δίκες αυτές αποτέλεσαν την πρώτη δίωξη εγκλημάτων πολέμου στο Βέλγιο βάσει της αρχής της οικουμενικής δικαιοδοσίας. Η δικαιοδοσία του δικαστηρίου δεν αμφισβητήθηκε καν από τους κατηγορούμενους. Η άρνηση του ΔΠΔΡ – που είχε πρωταρχική δικαιοδοσία- να αναλάβει την εκδίκαση αυτών των υποθέσεων, σε συνδυασμό με την αναγνώριση από τη νομολογία του ΔΠΔΓ και του ΔΠΔΡ των σε εσωτερική σύγκρουση τελεσμένων εγκλημάτων ως εγκλημάτων υπό το διεθνές εθιμικό δίκαιο, θεμελιώναν όχι την υποχρέωση, αλλά σίγουρα το δικαίωμα του Βελγίου να προχωρήσει σε δίωξη. Κάποια ζητήματα όπως αυτό της ελεύθερης εκτίμησης των αποδείξεων, και της διάπραξης των φερόμενων εγκλημάτων όχι από κρατικούς δρώντες όπως προβλέπουν οι Συνθήκες της Γενεύης ή σε έδαφος εκτός των γεωγραφικών ορίων της ένοπλης σύγκρουσης αντιμετωπίστηκε και πάλι βάσει σχετικών αποφάσεων των *ad hoc* δικαστηρίων.¹⁷¹

3. Ισπανία

3.1. Εσωτερικό Δίκαιο

Το ισπανικό ποινικό δίκαιο, πέραν της αρχής της εδαφικότητας¹⁷² –που, όπως είδαμε παραπάνω, αποτελεί και στοιχείο της αρχής της κρατικής κυριαρχίας- προβλέπει και την αρχή της ενεργητικής προσωπικότητας, ως μια πρώτη μορφή εξωεδαφικής δικαιοδοσίας των ισπανικών δικαστηρίων, με την προϋπόθεση του διττού αξιοποιίνου (*double criminality*) και εφόσον έχει μεν υποβληθεί μήνυση από τις ξένες αρχές ή από το θύμα, αλλά δεν έχει γίνει ακόμα η δίκη¹⁷³. Αμέσως παρακάτω ορίζεται και η προστατευτική αρχή ως δικαιοδοτική βάση για υπαγωγή μιας υπόθεσης ενώπιον των ισπανικών δικαστηρίων, για εννέα αποκλειστικώς απαριθμούμενα εγκλήματα¹⁷⁴, ενώ δεν υπάρχει καμία αναφορά στην αρχή της παθητικής προσωπικότητας. Αυτό σημαίνει ότι ο

¹⁷¹ Το θέμα των μη κρατικών δρώντων απαντήθηκε στην υπόθεση *Akayesu* από το ΔΠΔΡ, όπου το δικαστήριο αποφάσισε ότι η τιμωρία των εγκλημάτων υπό το κοινό αρ.3 των Συμβάσεων της Γενεύης επιβάλλεται σε όλους χωρίς διάκριση (Υπόθεση *Akayesu* –Ουσία, 2.9.1998, παρ.642-644) ενώ το ζήτημα του γεωγραφικού εύρους αντιμετωπίστηκε στην απόφαση του ΔΠΔΓ επί της υπόθεσης *Tadic*, όπου αναφέρεται ότι οι κανόνες που περιέχονται στο αρ.3 των Συμβάσεων της Γενεύης μπορούν να εφαρμόζονται και εκτός των στενών γεωγραφικών ορίων όπου λαμβάνουν χώρα οι πολεμικές επιχειρήσεις (Υπόθεση *Tadic*-Εφετείο, 2.10.1995, παρ.69).

¹⁷² Ley Organica 6/1985, de 6 julio, del Poder Judicial (LOPJ), Libro I, Titulo I, De la Extención y Límites de la Jurisdicción, αρ.23 παρ.1, βλ. και http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/lo6-1985.11t1.html .

¹⁷³ *Ibid.*, αρ.23 παρ.2.

¹⁷⁴ *Ibid.*, αρ.23 παρ.3.

Ισπανός δικαστής δε μπορεί να θεμελιώσει δικαιοδοσία εάν το θύμα είναι Ισπανός υπήκοος. Το τελευταίο αυτό στοιχείο θα φανεί χρήσιμο λίγο παρακάτω, στην αναφορά στην υπόθεση *Pinochet*.

Πέραν όλων των προαναφερθεισών δικαιοδοσιών, ο Οργανικός Νόμος (*Ley Organica*) του 1985 εμπεριέχει διάταξη και για άσκηση οικουμενικής δικαιοδοσίας, στο αρ.23 παρ.4:

“23.4. Igualmente será competente la jurisdicción española para conocer de los hechos cometidos por españoles o extranjeros fuera del territorio nacional susceptibles de tipificarse, según la Ley penal española, como alguno de los siguientes delitos:

- a. Genocidio.*
- b. Terrorismo.*
- c. Piratería y apoderamiento ilícito de aeronaves.*
- d. Falsificación de moneda extranjera.*
- e. Los delitos relativos a la prostitución y los de corrupción de menores o incapaces.*
- f. Trafico ilegal de drogas psicotrópicas, tóxicas y estupefacientes.*
- g. Y cualquier otro que, según los tratados o convenios internacionales, deba ser perseguido en España.”*

Σύμφωνα με το τελευταίο στοιχείο (g), η Ισπανία έχει υποχρέωση δίωξης των εγκλημάτων βάσει των διεθνών συνθηκών στις οποίες είναι συμβαλλόμενο μέρος, όπως οι Συμβάσεις της Γενεύης, τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα του 1977 και η Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων. Με άλλα λόγια, όταν η Ισπανία επικυρώνει μια συνθήκη, η τελευταία εντάσσεται στο εσωτερικό δίκαιο της χώρας. Τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας ποινικοποιήθηκαν από τον ισπανικό Ποινικό Κώδικα το 2004.¹⁷⁵

Όσον αφορά τις δικονομικές προϋποθέσεις, σύμφωνα με τον ισπανικό νόμο η παρουσία του φερόμενου ως δράστη δεν είναι απαραίτητη για να ξεκινήσει προκαταρκτική έρευνα και να απαγγελθούν κατηγορίες, δεν γίνεται όμως να δικαστεί

¹⁷⁵ Ισπανικός Ποινικός Κώδικας, (*Codigo Penal*), 1995, αρ. 607bis, online στην http://www.juridicas.com/base_datos/Penal/lo10-1995.html

κάποιος *in absentia*¹⁷⁶. Η παρουσία του κατηγορουμένου μπορεί ωστόσο να διασφαλιστεί μέσω αίτηματος έκδοσης, όπως έγινε στη υπόθεση *Michael Cavallo* (Βλ. παρακάτω) ή όπως είχε ζητηθεί στην υπόθεση *Pinochet*.

Στο ζήτημα των ασυλιών, το ισπανικό δίκαιο αναγνωρίζει τις ασυλίες όπως προβλέπει το δημόσιο διεθνές δίκαιο¹⁷⁷. Όπως διαφαίνεται από την πρακτική των δικαστηρίων, η Ισπανία δεν αναγνωρίζει ασυλία σε πρώην αρχηγούς κρατών.¹⁷⁸ Επίσης, ασυλίες που έχουν χορηγηθεί από το κράτος στο έδαφος του οποίου έχει τελεστεί το έγκλημα δε δεσμεύουν τα ισπανικά δικαστήρια που ασκούν οικουμενική δικαιοδοσία¹⁷⁹.

Χρονικοί περιορισμοί για παραγραφή των εγκλημάτων ορίζονται για τα περισσότερα εγκλήματα, όμως, με όρια που εκκινούν από τα τρία και φτάνουν έως τα είκοσι χρόνια, ανάλογα με τη ποινή που επισύρει τα κάθε ένα. Χωρίς όριο παραγραφής είναι η γενοκτονία, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και τα εγκλήματα πολέμου¹⁸⁰.

Τέλος, η προκαταρκτική εξέταση γίνεται από έναν εισηγητή δικαστή (*juez central de instruccion*), είτε αυτεπαγγέλτως από τον εισαγγελέα, είτε κατ'εγκληση, είτε με μήνυση οποιουδήποτε ιδιώτη ή οργανισμού (*action popularis* ή *accion popular*)¹⁸¹. Στην τελευταία περίπτωση ο εισαγγελέας/δημόσιος κατηγορος έχει το δικαίωμα να ασκήσει έφεση στο Ανώτατο Δικαστήριο (*Audencia Nacional*) –το οποίο είναι και το αρμόδιο δικαστήριο για την εκδίκαση εγκλημάτων που τελέστηκαν στην αλλοδαπή– εάν θεωρεί ότι η υπόθεση θα πρέπει να απορριφθεί. Όπως θα διαπιστώσουμε κατά την εξέταση των υποθέσεων παρακάτω, σε όλες τις υποθέσεις σχετικά με την Αργεντινή ή τη Χιλή ο εισαγγελέας άσκησε εφέσεις κατά των ισπανικών αποφάσεων για καθιέρωση της δικαιοδοσίας τους.

Λόγω της ιδιαίτερας ευνοϊκής ισπανικής νομοθεσίας για την άσκηση οικουμενικής δικαιοδοσίας, τα ισπανικά δικαστήρια δέχθηκαν πληθώρα μηνύσεων, συμπεριλαμβανομένων αυτών εναντίον του πρώην προέδρου της Χιλής, *Pinochet*, του

¹⁷⁶ Υπάρχουν εξαιρετικές περιπτώσεις όπου επιτρέπεται *in absentia* εκδίκαση υπόθεσης βάση των άρθρων 791(4), 789(4) και 793 του ισπανικού ΚΠΔ (*Ley de Enjuiciamiento Criminal*), σύμφωνα με τον *Reydam*, ο.π., σελ. 184 και σημ.5.

¹⁷⁷ *Ley Organica*, ο.π., αρ.21 παρ.2.

¹⁷⁸ Βλ. παραδείγματα στο *REDRESS*, ο.π., σελ 32-33 και αντίστοιχες υποσημειώσεις.

¹⁷⁹ Σύμφωνα με απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Ισπανίας, όπως αναφέρεται στο *Human Rights Watch*, ο.π., σελ.87, σημ.390: “Constitutional Court, Second Chamber, STC 237/2005, September 26, 2005, available, in Spanish, online at <http://www.tribunalconstitucional.es/Stc2005/STC2005-237.htm>”

¹⁸⁰ *Codigo Penal*, ο.π., αρ.131.

¹⁸¹ *Σύνταγμα της Ισπανίας*, 1987, αρ. 124-127.

πρώην στρατηγού της Χιλής, Herman Brady, του πρώην αξιωματούχου του στρατού, Ricardo Miguel Cavallo στην Αργεντινή, του πρώην αρχηγού της Γουατεμάλα, Efraim Rios Montt, και πολλών άλλων αξιωματούχων. Στη συνέχεια θα εξετάσουμε ορισμένες υποθέσεις που προσάχθησαν ενώπιον των ισπανικών δικαστηρίων καθώς και το πως οι υποθέσεις αυτές επηρέασαν την διαμόρφωση των ισπανικών νόμων και οδήγησαν ορισμένες φορές σε τροποποιήσεις των τελευταίων.

3.2. *Υπόθεση Rios Montt*

Μία κρίσιμη απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου (Tribunal Supremo) είναι εκείνη σχετικά με την υπόθεση *Rios Montt*, τον Φεβρουάριο του 2003. Ο Rios Montt ήταν πρώην Πρόεδρος και αρχηγός του στρατού στη Γουατεμάλα καθώς και πρώην πρόεδρος του Κογκρέσου. Ηγήθηκε του στρατιωτικού καθεστώτος το 1982-83 και θεωρείται ένας από τους υπεύθυνους για τη διάπραξη εκτεταμένων σφαγών, βιασμών, βασανιστηρίων, ακόμα και γενοκτονίας κατά αυτοχθόνων πληθυσμών, των Mayas, κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου, ο οποίος διήρκεσε 36 χρόνια (1960-1996, όποτε και υπογράφηκαν οι Συμφωνίες Ειρήνης).

Τον Δεκέμβριο του 1999, ιδιώτες και οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναμεσά τους και η βραβευμένη με Νόμπελ Ειρήνης *Rigiberta Menchu Tum*, από τη Γουατεμάλα, υπέβαλαν μήνυση κατά το Montt και άλλων πρώην αξιωματούχων του στρατού για τις θηριωδίες στη Γουατεμάλα, βάσει και του έργου της Commission for Historical Verification της Γουατεμάλας η οποία το 1999 εξέδωσε έκθεση με τίτλο: “Guaemala: Memory of Silence”¹⁸². Ο δημόσιος κατήγορος άσκησε έφεση¹⁸³ κατά της αρχικής απόφασης περί αρμοδιότητας του ισπανικού δικαστηρίου ενώπιον του Εθνικού Δικαστηρίου, η οποία έγινε δεκτή. Στην εν λόγω απόφαση το Ανώτατο Δικαστήριο τάχθηκε υπέρ του περιορισμού της δικαιοδοσίας των ισπανικών δικαστηρίων βάσει της

¹⁸² Η Επιτροπή είχε συσταθεί βάσει της “Commission for Historical Clarification Accord”, online <http://www.c-r.org/our-work/accord/guatemala/historical-clarification.php> στα πλαίσια των Συμφωνιών του Όσλο που σκοπό είχαν να θέσουν τέλος στον 30ετή πόλεμο μεταξύ των κρατών της Κ. Αμερικής. Βλ. και έκθεση της Επιτροπής (στα αγγλικά) online, <http://shr.aaas.org/guatemala/ceh/report/english/graphics/charts/page83.gif>.

¹⁸³ Βλ. απόφαση του Ανώτατου Εθνικού Δικαστηρίου, στις 13 Δεκεμβρίου 2000, 3 Ybk Int’l Humanitarian L. 691 (στα αγγλικά) καθώς και επικριτική αντίδραση της Διεθνούς Αμνηστίας, “Spain/Guatemala: Universal Jurisdiction should apply to crimes against humanity:”, AI Index EUR 41/15/2000-News Service Nr. 236.

αρχής της επικουρικότητας της οικουμενικής δικαιοδοσίας σε σχέση με τη δικαιοδοσία που θεμελιώνει η αρχή της εδαφικότητας, όπως αυτή εξάγεται από το άρθρο VI της Σύμβασης για τη Γενοκτονία. Στο σκεπτικό της απόφασης εξετάζεται κατά πόσο υπάρχουν νομικά εμπόδια ή ενδείξεις αδράνειας (inactividad) από την πλευρά της Γουατεμάλας, ώστε να μπορεί να εκδικαστεί η υπόθεση στην Ισπανία, καταλήγωντας πως *προς το παρόν* διακόπτεται η προδικαστική διαδικασία λόγω έλλειψης αποδείξεων περί αδράνειας της χώρας τέλεσης των εγκλημάτων. Η απόφαση έρχεται σε αντίθεση με εκείνη του Audencia National για την υπόθεση Pinochet, το 1998, το οποίο είχε υποστηρίξει ότι δεν υπάρχει σύγκρουση μεταξύ του άρ.2 Χάρτη ΗΕ, το οποίο μιλάει για κυριαρχική ισότητα των κρατών, με τη διάταξη του Οργανικού Νόμου (αρ.23 παρ.4), καθώς τα ισπανικά δικαστήρια ασκούν δικαιοδοσία επί των διεθνών εγκλημάτων, όπως αυτά αναγνωρίζονται στην εθνική τους νομοθεσία, παρά επεμβαίνουν στις εσωτερικές υποθέσεις τρίτων κρατών.¹⁸⁴

Την ίδια στάση κράτησε και το Ανώτατο Δικαστήριο (Supreme Court) σε απόφασή του το 2003, όπου απέρριψε τη δυνατότητα σε ισπανικό δικαστήριο να εξετάσει παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων που έλαβαν χώρα στη Γουατεμάλα τη δεκαετία του '80 υποστηρίζοντας πως είναι απαραίτητη προϋπόθεση η ύπαρξη συνδέσμου με συμφέροντα της Ισπανίας .η πως θα έπρεπε να θεμελιώνεται τουλάχιστον δικαιοδοσία της Ισπανίας βάσει της αρχής της παθητικής προσωπικότητας.

Τις παραπάνω αποφάσεις ήρθε να ανατρέψει το Συνταγματικό Δικαστήριο, με μια θεαματική στροφή του, το 2005¹⁸⁵, διακηρύσσοντας ότι «Για την ενεργοποίηση της διεθνούς δικαιοδοσίας, θα πρέπει να επαρκεί η προσαγωγή στη δικαιοσύνη σοβαρών ενδείξεων περί δικαστικής αδράνειας» και υποστηρίζοντας πως η υπόθεση Mencu πρέπει να ερευνηθεί από τα ισπανικά δικαστήρια, τα οποία μπορούν να δικάσουν εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (γενοκτονίας συμπεριλαμβανομένης) ακόμα και εάν δεν υπάρχει σύνδεσμος με αυτά. Σε συνέχεια της απόφασης ο Ισπανός δικαστής Santiago Pedraz εξέδωσε τον Ιούλιο του 2006 διεθνές ένταλμα σύλληψης κατά του Rios Montt και άλλων υψηλόβαθμων προσώπων. Εκπλήσσει η αντίδραση του Montt, ο οποίος αφού παραδέχτηκε ότι διαπράχθηκαν «υπερβολές» κατά τη διάρκεια της εξουσίας του,

¹⁸⁴ REDRESS, ο.π., υπο το κεφάλαιο “Spain”.

¹⁸⁵ Συνταγματικό Δικαστήριο, 26 Σεπτεμβρίου 2005.

δήλωσε την πρόθεσή του να θέσει υποψηφιότητα για μια θέση στο Κογκρέσο στις επερχόμενες εκλογές, προκειμένου να του χορηγηθεί ασυλία!

3.3. *Υπόθεση Jiang Zemin*

Στην ίδια συλλογιστική, Το Ανώτατο Εθνικό Δικαστήριο ανέλαβε να ερευνήσει και την υποθεση επτά Κινέζων αξιωματούχων, συμπεριλαμβανομένων και των πρώην αρχηγών κρατών Jiang Zemin και Li Peng, για κατηγορίες γενοκτονίας, εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, βασανιστήρια και τρομοκρατία στο Θιβέτ¹⁸⁶. Το Δικαστήριο απεφάνθη ότι δεν αποτελεί προϋπόθεση για άνοιγμα της υπόθεσης σε ισπανικό δικαστήριο η απόδειξη συνδέσμου μεταξύ του διωκόμενου εγκλήματος και των συμφερόντων της Ισπανίας. Συνεπώς σε περίπτωση καταδίκης τους οι φερόμενοι ως δράστες θα υπόκεινται σε σύλληψη εάν εισέλθουν σε ισπανικό έδαφος ή εάν βρεθούν σε έδαφος χώρας που έχει υπογράψει συμφωνία έκδοσης με την Ισπανία.

3.4. *Υπόθεση Scilingo*

Μια αξιοσημείωτη υπόθεση που εξέτασε το Εθνικό Δικαστήριο είναι αυτή του *Adolfo Scilingo*. Ο Scilingo κατηγορήθηκε για το ρόλο του στην διάρκεια της στρατιωτικής χούντας στην Αργεντινή την περίοδο 1976-1983. Για κάποιο λόγο μετέβη αρχικά εθελοντικά στην Ισπανία όπου κατέθεσε με λεπτομέρειες τη συμμετοχή του σε πολλές θηριωδίες κατά των «ανατρεπτικών στοιχείων» (subversives).

Η απόφαση του δικαστηρίου στην υπόθεση αυτή είναι σημαντική για το λόγο ότι σχολιάζει την εφαρμογή της οικουμενικής δικαιοδοσίας επί των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας. Αναμφίβολα, η συμμετοχή του Scilingo στη διάπραξη των εγκλημάτων ήταν ενεργή και αξίζει της βαρύτερης τιμωρίας, το ζήτημα, όμως, είναι κατά πόσο το Ανώτατο Εθνικό Δικαστήριο της Ισπανίας είχε αρμοδιότητα για την εκδίκαση της υπόθεσης. Η αρχή της ενεργητικής προσωπικότητας δε μπορούσε να εφαρμοστεί γιατί

¹⁸⁶Βλ. Απόφαση του Ανώτατου Εθνικού Δικαστηρίου 10 Ιανουαρίου 2006, 4^ο Τμήμα of Criminal Chamber, αρ.196/05, online http://www.trial-ch.org/fileadmin/user_upload/documents/trialwatch/auto_audiencia_nacional_zemin.pdf Στη μήνυση που υποβλήθηκε από την Επιτροπή για την Υποστήριξη του Θιβέτ (Commission to Support Tibet) γίνεται αναφορά σε περισσότερο από ένα εκατομμύριο θανάτων και εξαφανίσεων στο Θιβέτ από την στρατιωτική εισβολή της Κίνας στο Θιβέτ στο 1951, την καταστροφή πα'νω από 6000 μοναστηριών και τη συστηματική δίωξη του θιβετιανού πολιτισμού, ενώ χαρακτηριστικά ναφέρει ότι "show signs of crimes of genocide which ought to be investigated."

ακόμα και εάν υπήρχαν Ισπανοί υπήκοοι μεταξύ των θυμάτων, δεν ήταν δυνατόν να εξακριβωθεί.

Σύμφωνα με τον οργανικό νόμο της Ισπανίας, οικουμενική δικαιοδοσία καθιερώνεται για συγκεκριμένα εγκλήματα καθώς και για όσα εμπίπτουν στις διεθνείς συμβάσεις στις οποίες συμβάλλεται η Ισπανία. Καμία από τις κατηγορίες κατά του φερόμενου ως δράστη δεν ενέπιπταν σε κάποιο από τα εκεί αναφερόμενα εγκλήματα. Επιπλέον, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, δεν υπάρχει σύμβαση για τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, ώστε το Δικαστήριο να στηρίξει εκεί τη δικαιοδοσία του. Παρόλα αυτά, το Δικαστήριο επικαλέστηκε το αρ.23 παρ.4 του Οργανικού Νόμου και θεμελίωσε τη δικαιοδοσία στην αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας, διακηρύσσοντας πως τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και άλλες σοβαρές παραβιάσεις, όπως η τρομοκρατία μπορούν να προσαχθούν ενώπιον της δικαιοσύνης, ακόμα και εάν τελέστηκαν εκτός του κράτους του *forum*, εφόσον δεν εκκρεμούν κατηγορίες εναντίον των κατηγορουμένων στη χώρα καταγωγής τους. Η καταδίκη του Scilingo σε 640 χρόνια κάθειρξης¹⁸⁷ για απόπειρα γενοκτονίας και άλλα εγκλήματα κατά τον «βρώμικο πόλεμο» στην Αργεντινή αποτελεί ένα από τα προσφορότερα παραδείγματα για τους υποστηρικτές της οικουμενικής δικαιοδοσίας ως μέσο καταστολής της ατιμωρησίας αυτών που έχουν διαπράξει εγκλήματα τέτοιας έκτασης και βαρύτητας.

3.5. Υπόθεση Roberto Cavallo

Παρόμοια περίπτωση αν από ότι φαίνεται με διαφορετικό τέλος αποτελεί και αυτή του *Miguel Angel Cavallo*, ο οποίος αρχικά συνελήφθη στο Μεξικό βάσει και πάλι εντάλματος έκδοσης από την Ισπανία για εγκλήματα γενοκτονία, τρομοκρατίας και βασανιστηρίων. Την έκδοσή του, το 2003 στην Ισπανία ακολούθησε η απαγγέλθηκαν επισήμως οι κατηγορίες. Παραδόξως όμως, το Ισπανικό Δικαστήριο αποφάσισε 11 μήνες αργότερα, τον Δεκέμβριο του 2006, ότι τα Ισπανικά δικαστήρια ήταν αναρμόδια να τον δικάσουν και ζήτησαν από την Αργεντινή να αιτηθεί την έκδοσή του. Η κίνηση αυτή κρίθηκε ως αδικαιολόγητη και θεωρήθηκε ως ένα βήμα πίσω όσον αφορά την οικουμενική δικαιοδοσία αλλά και την απονομή της δικαιοσύνης, δεδομένων των κατά

¹⁸⁷ Audiencial Nacional, , 19 Απριλίου 2005, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα (στα ισπανικά) <http://www.derechos.org/nizkor/espana/juicioral/doc/sentencia.html>

πολύ μειωμένων κατηγοριών που θα αντιμετωπίσει ο Cavallo εάν τελικά εκδοθεί στην Αργεντινή.

4. Ηνωμένο Βασίλειο

4.1. Εσωτερικό Δίκαιο

Το αγγλικό δίκαιο είχε ανέκαθεν ενισχυμένη την αρχή της εδαφικότητας στην νομοθεσία του ενώ παραδοσιακά αντιτίθονταν στην αρχή της παθητικής προσωπικότητας και της οικουμενικής δικαιοδοσίας. Ο κανόνας της εδαφικότητας στα ποινικά δικαστήρια και η ιδιαίτερη προθυμία που δείχνει το κράτος για έκδοση υπόπτων, ακόμα και υπηκόων του αναφορικά με εγκλήματα που έχουν τελεστεί στην αλλοδαπή, βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην πεποίθηση του Άγγλου νομοθέτη ότι η εκδίκαση μιας υπόθεση στο κράτος τέλεσής του παρουσιάζει πολλά δικονομικά πλεονεκτήματα, κυρίως κατά την ακροαματική διαδικασία όπως π.χ. σε ζητήματα κλήτευσης των ενόρκων και προφορικών μαρτυρικών καταθέσεων.¹⁸⁸

Σχετικά πρόσφατα όμως οι Άγγλοι νομικοί συνειδητοποίησαν την ανάγκη εκσυγχρονισμού του δικαίου, το οποίο διεθνοποιείται ολοένα και περισσότερο. Το Τμήμα 134 του Νόμου περί Ποινικής Δικαιοσύνης του 1988¹⁸⁹ ενσωματώνει στην εσωτερική νομοθεσία τη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων του 1984 και συνεπώς θεσπίζει νομοθεσία περί οικουμενικής δικαιοδοσίας για το αντίστοιχο έγκλημα. Αντίστοιχα το Κοινοβούλιο θέσπισε την οικουμενική δικαιοδοσία εντάσσοντας στο εσωτερικό δίκαιο τις διεθνείς συνθήκες στις οποίες συμβάλλεται μέσω του Νόμου για τις Συμβάσεις της Γενεύης του 1957 και την Τροποποίησή του 1995, του Νόμου για την Ασφάλεια των Αερομεταφορών του 1982 και του Νόμου για την Αρπαγή Ομήρων του 1982, για τις σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου, την αεροπειρατεία και την αρπαγή ομήρων. Ωστόσο, για την άσκηση οικουμενικής δικαιοδοσίας των αγγλικών δικαστηρίων τίθεται ως απαραίτητη προϋπόθεση η παρουσία του κατηγορουμένου στη χώρα και μάλιστα με τη θέλησή του. Πιο περιορισμένη μορφή οικουμενικής δικαιοδοσίας προβλέπουν δύο ακόμα Νόμοι, ο Νόμος για Εγκλήματα Πολέμου του 1991

¹⁸⁸ Luc Reydam, ο.π., σελ. 203.

¹⁸⁹ Νόμος περί Ποινικής Δικαιοσύνης, (Criminal Justice Act 1988), τμήμα 134, στην ιστοσελίδα http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1988/Ukpga_19880033_en_1.htm.

και ο Νόμος για το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο του 2001 , ο οποίος ενσωματώνει τα βασικά εγκλήματα του ΔΠΔ στο εσωτερικό δίκαιο.¹⁹⁰

Ως προς το ζήτημα των ασυλιών και της αμνηστίας, ο αγγλικός νόμος για την Κρατική Ασυλία του 1978 αλλά και η απόφαση της Βουλής των Λόρδων στην υπόθεση Pinochet, προβλέπει πως οι νυν αρχηγοί κράτους απολαμβάνουν ασυλίας από δίωξη για εγκλήματα για όλες τις πράξεις τους, είτε τις τέλεσαν στα πλαίσια των καθηκόντων τους είτε ως ιδιώτες (*ratione personae* ασυλία), ενώ οι πρώην αρχηγοί κράτους χαίρουν ασυλίας μόνο για τις πράξεις που τέλεσαν υπό την επίσημη ιδιότητα τους (*ratione materiae*)¹⁹¹. Οι αμνηστίες που έχουν χορηγηθεί από το κράτος όπου τελέστηκε το έγκλημα δε είναι δεσμευτικές για τα αγγλικά δικαστήρια όταν βάσει κάποιας διεθνούς συνθήκης το Ην. Βασίλειο δικαιούται να ασκήσει δίωξη.

4.2. Υπόθεση Zardad Khan

Πριν εξετάσουμε την υπόθεση Pinochet ως προς το μέρος που αυτή απασχόλησε τα βρετανικά δικαστήρια, αξίζει να γίνει αναφορά σε μία πρόσφατη υπόθεση που αποτελεί την πρώτη επιτυχημένη δίωξη βάσει οικουμενικής δικαιοδοσίας εκ μέρους του Ην. Βασιλείου. Πρόκειται για την καταδίκη του Αφγανού Faryadi Zardad, γνωστού και ως Zardad Khan, αρχηγού της πολιτοφυλακής, για βασανιστήρια και αρπαγές ομήρων που έλαβαν χώρα στο Αφγανιστάν κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου τη δεκαετία του '90 βάσει μιας σειράς μαρτυρικών καταθέσεων¹⁹². Ο Zardad, ο οποίος δεν είναι Βρετανός υπήκοος, ούτε και διέπραξε κάποια από τις πράξεις του εντός του εδάφους της Αγγλίας, διώχτηκε στην Αγγλία βάσει του Νόμου για την Ποινική Δικαιοσύνη και της Σύμβασης κατά των βασανιστηρίων η οποία εγκαθίδρυε το έγκλημα των βασανιστηρίων ως διεθνές έγκλημα κατά της ανθρωπότητας. Η δίκη του Zardad διήρκεσε επτά εβδομάδες και οδήγησε στις 19 Ιουλίου 2005 στην καταδίκη του σε 20 χρόνια φυλάκισης.¹⁹³

¹⁹⁰ Για μια ανάλυση των δύο νόμων βλ. Luc Reydam, ο.π., σελ. 204-206.

¹⁹¹ Νόμος περί Κρατικών Ασυλιών του 1978, (State Immunity Act), τμήμα 14(1), <http://www.law.berkeley.edu/faculty/ddcaron/Documents/RPID%20Documents/rp04038.html>.

¹⁹² Δικαιοδοσία θεμελιώθηκε στην Criminal Justice Act και την UN Convention against torture.

¹⁹³ Eurasia <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav02005.shtml>.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄: ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑΣ.

I. Υπόθεση Pinochet

Στις 17 Οκτωβρίου 1998, ο δικτάτορας της Χιλής από το 1973 έως και το 1990, Augusto Pinochet, συνελλήφθη σε κλινική του Λονδίνου όπου θα νοσηλευόταν για λόγους υγείας βάσει εντάλματος σύλληψης από τον Ισπανό δικαστή Baltazar Garzon που αφορούσε την προσωρινή κράτηση του Pinochet ενόσω εκκρεμούσε αίτημα έκδοσης στο Βέλγιο με κατηγορίες για τη δολοφονία Ισπανών πολιτών στη Χιλή κατά τη διάρκεια της προεδρίας του. Πέντε μέρες αργότερα ακολούθησε δεύτερο ένταλμα σύλληψης με νέες κατηγορίες για συστηματικά βασανιστήρια, δολοφονίες, παράνομες συλλήψεις και εξαφανίσεις Ισπανών και μη.

Η προσπάθεια αυτή να βρεθεί ο Pinochet στο εδώλιο του κατηγορουμένου αποτέλεσε υπόθεση-σταθμό τόσο για το μέλλον της οικουμενικής δικαιοδοσίας, όσο και για την επιθυμία πάυσης της ατιμωρησίας για εκατομμύρια Χιλιανών καθώς η δίωξη υπευθύνων για σοβαρές παραβιάσεις του δικαίου δεν ήταν δυνατή στη Χιλή. Τα νομικά εμπόδια για τη δίωξη του Pinochet στη Χιλή αφορούσαν στην ασυλία από ποινική δίωξη λόγω της ιδιότητάς του ως πρώην Προέδρου της Χιλής, η χορήγηση αμνηστίας που κάλυπτε όλα τα εγκλήματα από το 1973 έως και το 1978, ο χρονικός περιορισμός έναρξης της δίωξης για το έγκλημα των βασανιστηρίων στα 5 χρόνια από την τέλεσή του και η πιθανή απροθυμία των στρατιωτικών δικαστηρίων να διώξουν τον πρώην αρχηγό των ενόπλων δυνάμεων.

Επανερχόμενοι σε μία αναφορά αμέσως παραπάνω διευκρινίζουμε ότι η υπηκοότητα των θυμάτων δεν είχε ιδιαίτερη σημασία, καθώς ο ισπανικός Οργανικός Νόμος δεν προβλέπει την αρχή της παθητικής προσωπικότητας ως βάση δικαιοδοσίας. Επομένως οι αρχικές μηνύσεις συμπληρώθηκαν και από νέες που περιλάμβαναν και θύματα αλλοδαπούς (μη Ισπανούς) κάνοντας χρήση της οικουμενικής δικαιοδοσίας ως δικαιοδοτικής βάσης.

Οι υποθέσεις ενώπιον των ισπανικών δικαστηρίων ξεκίνησαν όταν η *Ισπανική Ένωση των Προοδευτικών Εισαγγελέων* (Spanish union of Progressive Prosecutors) υπέβαλε τον Απρίλιο του 1996 μήνυση κατά μελών του δικτατορικού καθεστώτος της

Αργεντινής, για γενοκτονία, τρομοκρατία και άλλα εγκλήματα σχετικά με συλλήψεις και εξαφανίσεις κατά το χρόνο της ηγεσίας της. Ο τότε δικαστής Baltazar Garzon, έκανε δεκτή τη μήνυση θεμελιώνοντας τη δικαιοδοσία του ισπανικού δικαστηρίου στο αρ.23 παρ.4 του ισπανικού Οργανικού Νόμου, όπως είδαμε παραπάνω. Τον Μάιο του ίδιου χρόνου υποβλήθηκε δεύτερη μήνυση, αυτή τη φορά κατά του Pinochet και άλλων για θανάτους και εξαφανίσεις Χιλιανών που έγινε δεκτή από τον δικαστή Manuel Garcia Castellon. Ο δικαστής Garzon, που στη συνέχεια ανέλαβε και τις δύο υποθέσεις ξεκίνησε έρευνες για την επιχείρηση «Κόνδωρας»¹⁹⁴. Εκείνο το διάστημα εξέδωσε και το ένταλμα σύλληψης του Pinochet που βρισκότνα τότε στο Λονδίνο.

Την απόφαση του εισηγητή δικαστή περί αρμοδιότητας του ισπανικού δικαστηρίου προσέβαλε με έφεσή του ο δημόσιος κατηγορος ενώπιον του Ανώτατου Εθνικού Δικαστηρίου, το οποίο θεμελίωσε τη δικαιοδοσία του για το έγκλημα των βασανιστηρίων στο αρ.23 παρ.4 του Οργανικού Νόμου, και τη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων, ενώ για το έγκλημα της γενοκτονίας υιοθέτησε μια ερμηνεία της αντίστοιχης Σύμβασης, που δέσμευε Χιλή και Ισπανία, υποστηρίζοντας ότι το αρ.VI δεν εμποδίζει την άσκηση εξωεδαφικής δικαιοδοσία, καθώς κάτι τέτοιο θα ήταν αντίθετο στο πνεύμα της σύμβασης. Τον ίδιο συλλογισμό ακολούθησε και για το έγκλημα της τρομοκρατίας. Με την απόφαση του Ανώτατου Εθνικού Δικαστηρίου¹⁹⁵ δόθηκε συνεπώς η δυνατότητα στα ισπανικά δικαστήρια να προχωρήσουν στην εκδίκαση της υπόθεσης του Pinochet, εάν το Ην. Βασίλειο έκανε δεκτό το αίτημα έκδοσης.

Η Βουλή των Λόρδων στην Αγγλία εξέδωσε δύο αποφάσεις στις αντίστοιχες υποθέσεις Regina v. Bow Street metropolitan Stipendiary Magistrate, ex parte Pinochet Ugarte, 1998 και Regina v. Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate, ex parte Pinochet Ugarte, 1999. Και στις δύο περιπτώσει η Βουλή των λόρδων αρνήθηκε τη

¹⁹⁴ Η λεγόμενη "Operation Condor" αποτελούσε κοινό πρόγραμμα των δικατορικών καθεστώτων στη Ν. Αμερική με στόχο την εξόντωση των Αντιφρονούντων. Τη περίοδο 1973-1990 κατά το διάστημα της δικτατορίας του Pinochet εξοντώθηκαν ή εξαφανίστηκαν περίπου 4.000 πολιτικοί του αντίπαλοι.(Πηγη: Wikipedia online)

¹⁹⁵ Audiencia Nacional, 5 November 1998. Βλ. Redress, Universal Jurisdiction, σημ. 138 όπου συμπληρώνει ότι το Δικαστήριο επίσης υποστήριξε ότι "Article 2(1) of the Charter of the United Nations ("The Organisation is based on the principle of the sovereign equality of all its Members") is not a legal provision which invalidates the proclamation of jurisdiction made in article 23(4) [...]. When the Spanish courts apply the said legal provision, they are not interfering in the sovereignty of the State where the crime was committed, but rather they are exercising Spanish sovereignty with regard to international crimes. Spain has jurisdiction to judge the events by virtue of the principle of universal prosecution for certain crimes – a category of international law - recognized by our internal legislation."

χορήγηση ασυλίας στον Pinochet με το επιχείρημα ότι δεν είχε πλέον το προνόμιο της ασυλίας ως αρχηγός κράτους. (Το 1998 εξέδωσε μάλιστα διεθνές ένταλμα σύλληψης κατά πολλών αργεντινών αξιωματούχων). Η απόφαση περί της έκδοσης στηρίχτηκε στο γεγονός ότι και η Ισπανία και η Αγγλία ήταν μέρη στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Έκδοση, επέτρεπε την έκδοση ενός κατηγορουμένου για τα εγκλήματα που βάραιναν τον Pinochet, δηλαδή για την ομηρία προσώπων και τα βασανιστήρια.

Αν και η απόφαση για την έκδοσή του τελικά δεν εφαρμόστηκε και ο Pinochet επέστρεψε και δικάστηκε στην Χιλή, η κίνηση της ποινικής διαδικασίας βάσει της οικουμενικής δικαιοδοσίας επέφερε καταλυτικά αποτελέσματα. Πολλοί Χιλιανοί που είχαν αποκλείσει την πιθανότητα να αποδοθούν ευθύνες, αναθάρρησαν και ανέκτησαν την εμπιστοσύνη τους στη δικαιοσύνη. Επιπλέον, είναι γεγονός ότι οι διεθνικές διώξεις αποτελούν κινητήριο παράγοντα για δίωξη από τα εθνικά δικαστήρια¹⁹⁶. Αμέσως μετά την υποβολή των μηνύσεων, τόσο τα δικαστήρια της Χιλής όσο και αυτά της Αργεντινής τέθηκαν ενάντια στην δικαιοδοσία των Ισπανικών δικαστηρίων, υποστηρίζοντας πως τα εθνικά δικαστήρια ήταν τα κατάλληλα για την εκδίκαση των υποθέσεων, όταν πριν την κατάθεση των μηνύσεων δεν τίθετο επ' ουδενί τέτοιο θέμα, όπως διαφαίνεται και από τις αμνηστίες που είχαν χορηγηθεί σε όλους τους συμμετέχοντες του δικτατορικού καθεστώτος. Παράλληλα, η επίδραση έχει και πολιτική αποτύπωση. Η εκδίκαση των κατηγορουμένων από τον εθνικό τους δικαστή ανάγονταν σε θέμα τιμής της χώρας, σε μια τάση των πολιτικών παραγόντων να πιέζουν για εκδίκαση των υποθέσεων στο εσωτερικό προκειμένου να αποδειχθεί ότι ο Pinochet και οι υπόλοιποι μπορούν να έχουν στη χώρα τους μια δίκαιη δίκη. Τέλος, η επίδραση που είχε η προσαγωγή του Pinochet στη δικαιοσύνη διαφαίνεται και από την έντονη κινητοποίηση που παρατηρήθηκε στη συνέχεια και σε άλλες χώρες, ως αποτέλεσμα αυτού που χαρακτηρίστηκε ως “The Pinochet Effect”.

II. Υπόθεση Habré

Η υπόθεση κατά του Hissene Habré αφορά τον πρώην αρχηγό του Τσαντ που ηγήθηκε της χώρας το διάστημα 1982-1990. Παρά το γεγονός ότι στο διάστημα αυτό

¹⁹⁶ N. Roht-Arriaza, *The Pinochet Precedent and Universal Jurisdiction*, 35 New Eng. L. Rev., σελ.315, όπου χαρακτηριστικά αναφέρει ότι “prosecutions abroad change the limits of the possible”.

υπήρξαν συστηματικές και εκτεταμένες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹⁹⁷, ο Habré ουδέποτε προσήχθη ενώπιον των δικαστηρίων της χώρας του.¹⁹⁸

Τον Ιανουάριο του 2000, οργανώσεις εκπροσωπώντας τα δικαιώματα θυμάτων καθώς και επτά άμεσα θύματα υπέβαλαν μήνυση στη Σενεγάλη, κατά του Habré (constitution de partie civile) για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, βασανιστήρια, και εξαναγκαστικές εξαφανίσεις. Ο εισηγητής δικαστής άσκησε δίωξη κατά του Habré για βασανιστήρια. Όμως η νομοθεσία της Σενεγάλης δεν περιλαμβάνει καμία άλλη δικαιοδοτική βάση πέραν αυτής της εδαφικότητας και η μόνη πρόβλεψη που μπορεί να θεωρηθεί πως αγγίζει το ζήτημα της εξωεδαφικής δικαιοδοσίας είναι το άρ.79 Συντάγματος, το οποίο κάνει λόγο για την υπεροχή των Συνθηκών έναντι του εσωτερικού δικαίου.

Η απόφαση του Εφετείου (Chambre d'Accusation) απέρριψε την μήνυση εναντίον του Habré βασιζόμενη ακριβώς στην έλλειψη δικαιοδοτικής βάσης και νομοθεσίας που να ενεργοποιεί τη Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων (την οποία η Σενεγάλη είχε υπογράψει το 1987). Στο ίδιο συμπέρασμα περί της μη αυτοεκτελεστότητας της Σύμβασης κατά των βασανιστηρίων έφτασε και το ανώτατο δικαστήριο (Cour de Cassation).

Η απόφαση όμως επικρίθηκε αρχικά γιατί βασίστηκε αποκλειστικά στην εσωτερική νομοθεσία, παραβιάζοντας το αρ.27 της Σύμβασης της Βιέννης περί Συνθηκών το οποίο προβλέπει πως δεν μπορεί να γίνεται επίκληση του εσωτερικού δικαίου ως δικαιολογία για την μη εφαρμογή μιας διεθνούς συνθήκης.¹⁹⁹ Επιπλέον, βάσει του αρ.7 παρ.1 της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων υποχρεώνει κάθε κράτος-μέλος στην επικράτεια του οποίου βρίσκεται ο φερόμενος ως δράστης να υποβάλλει την υπόθεση στις αρμόδιες αρχές με σκοπό τη δίωξη του ή την έκδοση του. Βάσει αυτού του κανόνα η Σενεγάλη είχε δύο επιλογές: είτε να εκδικάσει τα εγκλήματα που είχαν τελέσει μετά την υπογραφή της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων, δηλαδή μετά το 1987, είτε

¹⁹⁷ Η Επιτροπή Αληθείας που συστάθηκε το 1992 κατηγορήσε τον Habré για περίπου 40.000 πολιτικές δολοφονίες και συστηματικά βασανιστήρια και ζήτησε την προσαγωγή του στη δικαιοσύνη.

¹⁹⁸ Η απροθυμία της διάδοχης κυβέρνησης της Σενεγάλης να φέρει ενώπιον της δικαιοσύνης τον Habré οφείλεται αναμφισβήτητα και στο γεγονός ότι πολλοί αξιωματούχοι ήταν εμπλεγμένοι στα εγκλήματα του Habré, Human Rights Watch, *The Case against Hissene Habré, an "African Pinochet"*, Μαΐος 2006.

¹⁹⁹ L. Reydam, ο.π., σελ.181-182.

να τον εκδώσουν, στην πράξη όμως δεν ενήργησε προς καμία από τις δύο αυτές κατευθύνσεις, παραβιάζοντας την παραπάνω διάταξη.²⁰⁰

Στο σημείο αυτό θα γίνει μια συνοπτική αναφορά στην εξέλιξη της υπόθεσης Habré, όχι μόνο για να ολοκληρωθεί το τμήμα των πραγματικών περιστατικών αλλά και για να καταδείξω τα νομικά κενά και τις αντικειμενικές δυσκολίες που ανακύπτουν στην προσπάθεια δίωξης εγκληματιών αλλά και την έλλειψη συντονισμού, συνεργασίας και προθυμίας των κρατών να αναλάβουν τον δύσκολο ρόλο του διώκτη²⁰¹.

Η άρνηση της Σενεγάλης να δικασεί τον Habré οδήγησε τα θύματά του να στραφούν στο Βέλγιο, όπου το ποινικό σύστημα επέτρεπε την εφαρμογή της οικουμενικής δικαιοδοσίας. Αν και όπως είδαμε το Βέλγιο κατήργησε το νόμο περί οικουμενικής δικαιοδοσίας 2003, η υπόθεση δεν επηρεάστηκε για δύο λόγους: πρώτον γιατί είχε ήδη ξεκινήσει έρευνα και δεύτερον γιατί μεταξύ των μηνυτών υπήρχαν και Βέλγοι υπήκοοι. Πραγματικά, ύστερα από έρευνες τεσσάρων χρόνων, ο Βέλγος δικαστής εξέδωσε τον Σεπτέμβριο του 2005 διεθνές ένταλμα σύλληψης χρώνοντας στον Habré εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, εγκλήματα πολέμου, βασανιστήρια και σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου.

Αν και αρχικά η Σενεγάλη φάνηκε πρόθυμη να εκδώσει τον Habré, το αρμόδιο για την απόφαση σχετικά με την έκδοση Δικαστήριο απεφάνθη, κατόπιν σύστασης του δημόσιου κατηγορού, ότι δεν ήταν αρμόδιο επί του θέματος, διότι ο Habré, ως πρώην αρχηγός κράτους απολάμβανε ασυλίας σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΔ στην υπόθεση Yerodia, και η οποία δε μπορούσε να αρθεί από το Δικαστήριο.²⁰² Η στάση της Σενεγάλης, η οποία κατόπιν επεισοδιακών γεγονότων ανέλαβε με ανάθεση της Αφρικανικής Ένωσης να εκδικάσει την υπόθεση, αφήνει να διαφανούν οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει κάθε απόπειρα επίκλησης της οικουμενικής δικαιοδοσίας, εν προκειμένω του Βελγίου.

Η υπόθεση Habré, όπως και εκείνη του Pinochet δεν παρουσιάζουν ενδιαφέρον μόνο ως προς το τμήμα της δίωξης τους αλλά και ως προς την επίδραση που είχαν στην ευρύτερη κοινωνία και στις αντιλήψεις των άμεσα ενδιαφερομένων αλλά και γενικότερα

²⁰⁰ Βλ. και HRW, *Options for Hissene Habré to face: Senegal's Legal Obligations*, June 2006. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και το άρθρο της οργάνωσης HRW, *Options for the trial of Hissene Habré*.

²⁰¹ Βλ. δήλωση του τότε Γ.Γ. Ην. Εθνών, Κόφι Αναν: "I think the indictment of the Belgian Court ought to be respected as a legal basis for extradition for acts of torture", στην ιστοσελίδα www.cnn.org.

²⁰² Βλ. αποσπάσματα της απόφασης του δικαστηρίου: <http://hrw.org/french/docs/2005/11/26/chad12091.htm>.

της κοινής γνώμης. Η υπόθεση Habré, στηριζόμενη άλλοτε με επιτυχία και άλλοτε χωρίς αποτέλεσμα στην αρχή της οικουμενική δικαιοδοσίας έδωσε ένα όραμα σε εκείνους που είχαν υποφέρει κάτω από το δικτατορικό καθεστώς του Habré: ότι η ώρα για δικαιοσύνη είχε επιτέλους φτάσει.²⁰³ Πιο συγκεκριμένα, πρώτον αυτή καθεαυτή η δίωξη του Habré, αρχικά στο Ισραήλ και στη συνέχεια στο Βέλγιο, αλλά και το ολοένα και μεγαλύτερο ενδιαφέρον που έδειξε η διεθνής κοινότητα και η Αφρικανική Ένωση για το θέμα ήταν αρκετή για να ενθαρρύνει και άλλα θύματα να υποβάλλουν μηνύσεις κατά υψηλόβαθμων στελεχών του δικτατορικού καθεστώτος, φτάνοντας ακόμα και στο Συνταγματικό Δικαστήριο της χώρας. Η έκταση που πήρε το θέμα, μέσω και της κινητοποίησης διεθνών μη κυβερνητικών οργανώσεων που πραγματοποίησαν επιτόπιες έρευνες σχετικά με εγκλήματα που τελέστηκαν την περίοδο 1892-90, εξανάγκασαν την κυβέρνηση να υποσχεθεί-τουλάχιστον για το φαίνοσθαι- ότι θα απομακρύνει από την εξουσία όσα μέλη της έπαιξαν κάποιο ρόλο στην τέλεση των εγκλημάτων. Η πρόοδος είναι εμφανής, όταν κάτι τέτοιο, πριν τη κίνηση της δίωξης δεν τολμούσε να αποτελέσει θέμα ούτε ανεπισήμως. Βέβαια, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να ισχυριστεί κανείς ότι οι κινήσεις των θυμάτων διέπονται από απόλυτη ελευθερία και πως η κυβέρνηση στηρίζει τις προσπάθειες για το τέλος της ατιμωρησίας. Έχουν σημειωθεί και απειλές και επιθέσεις εναντίον αυτών που τολμούν να φέρουν τους υπευθύνους ενώπιον των πράξεών τους. Η αρχή όμως έχει γίνει.²⁰⁴

III. Υπόθεση Eichmann

Τέλος, μία υπόθεση που προκάλεσε ιδιαίτερη αίσθηση σε παγκόσμιο επίπεδο και έντονη αντιπαράθεση γύρω από τη νομιμότητά της ήταν αυτή του Eichmann. Ο Eichmann, αξιωματικός των ναζί και υπεύθυνος για τη μεταφορά χιλιάδων Εβραίων στα στρατόπεδα συγκέντρωσης και για πολλές άλλες από τις θηριωδίες των Ναζί, προσήχθη στις 12 Δεκεμβρίου 1961 ενώπιον των ισραηλινών δικαστηρίων κατηγορούμενος για 15 εγκλήματα, μεταξύ άλλων για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, εγκλήματα κατά του εβραϊκού λαού και συμμετοχής σε παράνομη οργάνωση. Για την ιστορία, η προσαγωγή του Eichmann στο Ισραήλ έγινε κατόπιν

²⁰³ Αυτή τη δήλωση έκανε σε συνάντησή του ο Πρόεδρος του τσαντ, Idriss Deby, σε συνάντησή του με τον εκπρόσωπο της Ένωσης Θυμάτων του Τσαντ: "The time for justice has come".

²⁰⁴ Βλ. HRW, *The Case against Hissene Habre*, ο.π.

απαγωγής του από την Αργεντινή, όπου είχε καταφύγει με ψεύτικο όνομα. Το γεγονός προκάλεσε έντονες αντιδράσεις από την Κυβέρνηση της Αργεντινής, η οποία κατάφυγε μάλιστα στο Συμβούλιο Ασφαλείας, που με τη σειρά του καταδίκασε την ενέργεια.²⁰⁵ Εν τέλει υπήρξε συμφωνία μεταξύ των κρατών και το θέμα θεωρήθηκε λήξαν. Το Δικαστήριο απόφυγε να ασχοληθεί με το θέμα της νομιμότητας της σύλληψης του Eichmann, βασιζόμενο σε προηγούμενα (legal precedents) ότι οι όροι σύλληψης δεν σχετίζονται με τη νομιμότητα της δίκης του.²⁰⁶

Για τη κατανόηση των νομικών ελλειμμάτων της δίκης του Eichmann είναι απαραίτητη μια σύντομη αναφορά στο νομικό καθεστώς του Ισραήλ αναφορικά με τη δικαιοδοσία των εθνικών του δικαστηρίων. Αν και ο Ποινικός Κώδικας το χρόνο ίδρυσης του κράτους του Ισραήλ περιόριζε τη δικαιοδοσία των εθνικών δικαστηρίων μόνο σε εγκλήματα που τελούνταν εντός του εδάφους της χώρας, σταδιακά η ισραηλινή νομοθεσία επέκτεινε τη δικαιοδοσία των τελευταίων υιοθετώντας αρχές εξωεδαφικής δικαιοδοσίας, δηλαδή την αρχή της ενεργητικής και παθητικής προσωπικότητας, της προστασίας και της οικουμενικής δικαιοδοσίας, απομακρυνόμενη εξ' ολοκλήρου από το αρχικό αγγλο-σαξωνικό μοντέλο.²⁰⁷ Επίσης υιοθέτησε το 1950 το Νόμο για την Τιμωρία των Ναζί και των συνεργών των Ναζί και το Νόμο για την Πρόληψη και τη Τιμωρία του Εγκλήματος της Γενοκτονίας- ο οποίος προέβλεπε μάλιστα οικουμενική δικαιοδοσία για τα ισραηλινά δικαστήρια.

Στην υπόθεση *Attorney General of Israel v. Eichmann*, το Περιφερειακό Δικαστήριο της Ιερουσαλήμ (District Court) αντέκρουσε το επιχείρημα περί ελλιπούς δικαιοδοτικής βάσης του δικαστηρίου για την εκδίκαση του εγκλήματος της γενοκτονίας κάνοντας λόγο για περαιτέρω εξουσίες των κρατών υπό του διεθνούς εθιμικού δικαίου που προκύπτουν ερμηνευτικά από το αρ.6 της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων το οποίο προβλέπει μόνο ως *compulsory minimum* την εδαφική δικαιοδοσία.²⁰⁸ Οι εξουσίες

²⁰⁵ UN SC 138/1960, όπου το ΣΑ επέβαλε στο Ισραήλ "to make appropriate reparation", διευκρινίζοντας παρά ταύτα ότι "this resolution should in no way be interpreted as condoning the odious crimes of which Eichmann is accused".

²⁰⁶ L. C. Green, *Legal issues of the Eichmann trial*, 641 Tulane Law Review, 1962-3 σελ.643-683, M. Lippmann, *The Trial for Adolf Eichmann and the protection of universal human rights under International Law*, Houston J Int'l L, 1882, σελ.1-34.

²⁰⁷ L. Reydam, ο.π., σελ.158-159, C. Shachor-Landau, *Extra-territorial penal Jurisdiction and Extradition*, 29 Int'l & Comp. L Quart., 1980, σελ.274επ.

²⁰⁸ District Court of Jerusalem, 12.12.1961, παρ.25 και 30, 36 Int'l L Reports, 1968.

αυτές συγκεκριμενοποιούνται στο δικαίωμα των κρατών να τιμωρούν ένα τόσο στυγερό έγκλημα, όπως αυτό της γενοκτονίας, τόσο ως εκπρόσωποι της διεθνούς κοινότητας με σκοπό την προστασία της ανθρωπότητας, όσο και βάσει του δικαιώματος της κυριαρχίας των κρατών να δικάζουν και να τιμωρούν όσους επιτίθενται της ύπαρξής τους. Επιχειρηματολογώντας στο ίδιο θέμα, το Ανώτατο Δικαστήριο,²⁰⁹ στην έφεση που ασκήθηκε κατά της απόφασης του πρώτου, δικαιολόγησε την εφαρμογή του εθνικού Νόμου περί Γενοκτονίας του 1950 στηριζόμενο σε αναλογική εφαρμογή της υπόθεσης Lotus: ότι δεν απαγορεύεται από το διεθνές δίκαιο, επιτρέπεται, ενώ παράλληλα θεμελίωσε τη δικαιοδοσία του και στην ειδεχθή φύση του εγκλήματος (evil and murderous effects) που επιτάσσει άμεση εκδίκηση και τιμωρία.

Συμπερασματικά αν και το μεγαλύτερο τμήμα των πραγματικών περιστατικών δεν αμφισβητήθηκε και γενικά η ανάγκη τιμωρίας τόσο στυγερών εγκλημάτων θεωρήθηκε αποδεκτή και θεμιτή, η δικαιοδοσία του δικαστηρίου αμφισβητήθηκε έντονα.²¹⁰

IV. Υπόθεση Demjanjuk

Η υπόθεση Demjanjuk εξετάζεται στο σημείο αυτό καθώς παρουσιάζει ομοιότητες με την αμέσως προηγούμενη. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, το Ισραήλ δίκασε τον κατηγορούμενο βάσει της ίδιας δικαιοδοτικής βάσης με την υπόθεση Eichmann. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον όμως παρουσιάζουν οι αποφάσεις των δικαστηρίων των ΗΠΑ σχετικά με το αίτημα έκδοσης του Demjanjuk, που εξέδωσε το Ισραήλ από τις ΗΠΑ, όπου ο Demjanjuk είχε προσφύγει και έμενε ως πολιογγραφημένος Αμερικανός πολίτης. Οι κατηγορίες αφορούσαν εγκλήματα στο στρατόπεδο συγκέντρωσης Treblinka το διάστημα 1942-43.

²⁰⁹ Ibid, σελ.277.

²¹⁰ Βλ. J E S Fawcett, *The Eichmann Case*, 27 B.Y.I.L., 1962, σελ. 214-5, όπου χαρακτηριστικά κάνει λόγο για “miscarriage of justice”, Karl Jaspers, “Who should have tried Eichmann?”, 4 J. Int'l Crim. Just., Σεπτέμβριος 2006, σελ. 85. Στο άρθρο αυτό που αποτελεί συνέντευξη με τον Γερμανό φιλόσοφο, Ο Jasper επισημαίνει όλα τα νομικά εμπόδια που παρουσίαζε η δίκη του *Eichmann* και φτιάχνοντας ένα υποθετικό σενάριο υποστηρίζει πως ιδανικό θα ήταν το ισραηλινό δικαστήριο εφόσον διακρίβωνε τα εγκλήματα και τις συνέπειες τους να κήρυσσε εαυτό αναμώδιο για την επιβολή ποινής, με το επιχείρημα ότι ακθώς το έγκλημα κατά των Εβραίων δεν έχει οριστεί στο διεθνές δίκαιο as such, μπορεί ωστόσο να ενταχθεί στα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας χρειάζεται και ένα αρμόδιο δικαιοδοτικό όργανο για να το δικαίσει, το οποίο θα αντιπροσωπεύει όλη την ανθρωπότητα, μιας και ουσιαστικά η επίθεση εναντίον των Εβραίων αποτέλεσε και επίθεση εναντίον όλης της Ανθρωπότητας. Μια τέτοια απόφαση, υποστηρίζει ο Jaspers θα μπορούσε να προκαλέσει τη διεθνή κοινότητα να έρθει ενώπιον των νομικών της ελλειμμάτων.

Το Περιφερειακό Δικαστήριο των ΗΠΑ αναγνώρισε στο Ισραήλ το δικαίωμα να δικάσει τον κατηγορούμενο βάσει της αρχής της οικουμενικής δικαιοδοσίας, το οποίο μάλιστα δεν προκύπτει από κάποια σχέση του κράτους με το έγκλημα, τον θύτη ή τα θύματα αλλά απορρέει από την ίδια την ύπαρξη του Ισραήλ ως ανεξάρτητου κράτους. Το Εφετείο (Court of Appeals) τόνισε το χαρακτήρα του κράτους του Ισραήλ ως υπερασπιστή και εκπροσώπου των συμφερόντων όλων των λαών μέσω της δίωξης και της τιμωρίας των δραστών εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας. Το αμερικανικό, επομένως, δικαστήριο έκανε δεκτή το αίτημα έκδοσης του Ισραήλ που στη συνέχεια καταδίκασε τον Demjanjuk.²¹¹

²¹¹ Αξίζει να σημειώσουμε ότι εν τέλει, και ύστερα από 5 χρόνια σε απομόνωση, το ισραηλινό δικαστήριο αθώωσε τον Demjanjuk βάσει νέων στοιχείων και τον άφησε ελεύθερο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄: ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

Βασικό επιχείρημα των επικριτών της αρχής της οικουμενικής δικαιοδοσίας αποτελεί πως η ίδρυση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου αλλά και η πρότερη λειτουργία των ΔΠΔΡ και ΔΠΔΓ επαρκούν για την τιμωρία των ενόχων, με αποτέλεσμα η οικουμενική δικαιοδοσία να καθίσταται περιττή. Ιδιαίτερα μετά την ίδρυση του ΔΠΔ ο ρόλος της είναι χωρίς αντικείμενο και η συνέχιση της εφαρμογής της μπορεί να οδηγήσει σε σύγχυση λόγω της αλληλοεπικάλυψης των εγκλημάτων που υπάγονται και στους δύο θεσμούς.

Η αντίθετη άποψη απορρίπτει το επιχείρημα ανταπαντώντας ότι το τελευταίο δε βρίσκει έρεισμα στην πραγματικότητα. Η πεπερασμένη αρμοδιότητα των ad hoc δικαστηρίων, περιοριζόμενη σε συγκεκριμένα γεωγραφικά όρια και χρονικό διάστημα και για συγκεκριμένα εγκλήματα του διεθνούς δικαίου δε συνηγορούν προς αυτή την κατεύθυνση, ενώ η ίδρυση του ΔΠΔ, αρμόδιο υπό προϋποθέσεις και δεσμευτικό για τα μέλη του Καταστατικού του, με χρονικούς και *ratione materiae* περιορισμούς, δεν στόχευε στο αναλάβει εξ' αρχής από μόνο του ένα τόσο βαρύ φορτίο.²¹² Η πραγματικότητα δεν προχωράει προς αυτό που η Louise Arbor χαρακτήρισε ως «η ύστατη επιτυχία ενός ποινικού δικαστηρίου»: το «να μην έχει υποθέσεις για να ασχοληθεί»²¹³ και ακόμα και μετά την ίδρυση του ΔΠΔ, το οποίο αναμφισβήτητα αποτελεί ένα σημαντικό βήμα της διεθνούς κοινότητας προς την τιμωρία αυτών που έχουν πληγώσει την ανθρωπότητα, εξακολουθεί να υπάρχει ένα κενό ατιμωρησίας που μπορεί να καλυφθεί μόνο εάν οι εθνικές αρχές, η διεθνής κοινότητα και το ΔΠΔ δουλέψουν μαζί με σκοπό να διασφαλίσουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για την

²¹² Βλ. και σχόλιο του Ph. Kirsch, Προέδρου τη Επιτροπής του 1998 για τη Διπλωματική Διάσκεψη των Αντιπροσώπων για την Ίδρυση ενός Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου *The International Criminal Court: Current Issues and Perspectives*, 64 *Law & Cont. Problems* 3, 4-5 (2001). “It must be understood that no one expects the ICC, on its own, to deter all crimes. The ICC must be part of a framework of measures to sustain the culture of accountability, increasing domestic prosecution of such crimes, greater use of universal jurisdiction and greater international cooperation in suppressing international crimes.”

²¹³ L. Arbor, *Will the ICC have an impact on Universal Jurisdiction?*, *J. Int'l Crim. Just.*, Δεκέμβριος 2003, σελ.583.

προσαγωγή των εγκληματιών στη δικαιοσύνη²¹⁴ Συνεπώς, για την αντιμετώπιση της ατιμωρησίας για τα παραπάνω εγκλήματα κρίσιμος είναι ο ρόλος των εθνικών δικαστηρίων βάσει της οικουμενικής δικαιοδοσίας.

Ένας προβληματισμός που τίθεται συχνά, αφορά στην περίπτωση που το κράτος του τόπου τέλεσης του εγκλήματος επιθυμεί να δικάσει τον ύποπτο, το ζήτημα περιπλέκεται καθώς το πιθανότερο είναι να προκληθούν έντονες αντιθέσεις. Σε θεωρητικό επίπεδο επιχειρήματα έχουν αναπτυχθεί και από τις δύο πλευρές.

Είναι αντικειμενικά αποδεκτό- ή ίσως, θα λέγαμε και ιδανικό- τα εγκλήματα να δικάζονται στον τόπο τέλεσής τους. Δυστυχώς αυτό δεν είναι πάντοτε εφικτό. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις κρατών που είτε βγαίνουν από μια σύγκρουση, εμφύλια ή διεθνή είτε από την ανατροπή ενός δικτατορικού καθεστώτος. Είναι λογικό και αναμενόμενο σε τέτοιες χώρες το νομικό σύστημα να είναι σαθρό, καθώς θα εκλείπουν οι απαραίτητες νομοθετικές προβλέψεις που θα τιμωρήσουν τα εν λόγω εγκλήματα σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, ως εγκλήματα του κοινού ποινικού δικαίου, και οι δομές να είναι κατεστραμμένες, Αλλά και σε περίπτωση που το κράτος έχει προχωρήσει σε νομοθετική κάλυψη των εγκλημάτων αυτών, δεν αποκλείονται οι περιπτώσεις στις οποίες εισαγγελείς και εισηγητές δικαστές αδυνατούν να εφαρμόσουν το νόμο. Είναι ακόμα πιθανό τα πρόσωπα που θα στελεχώσουν τις δημόσιες υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων των δικαστικών και αστυνομικών αρχών να είχαν συμμετάσχει στις συγκρούσεις ή να αποτελούσαν μέρος του προηγούμενου καθεστώτος. Αυτό συμβαίνει, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, όταν ολόκληρο το νομικό σύστημα έχει καταρρεύσει, όταν τυπικά το δικαστηριακό σύστημα λειτουργεί, επί της ουσίας όμως υπάρχει έλλειψη μέσων ή αδυναμία για παροχή προστασίας στους υπόπτους, τα θύματα και τους μάρτυρες κατά τη διάρκεια της διαδικασίας. Μια τέτοια κατάσταση δε μπορεί παρά να οδηγήσει σε μη δίκαιη δίκη. Κι αν ακόμα υπάρχουν επαρκή μέσα πρέπει να συμπεριλάβουμε και την περίπτωση της έλλειψης πολιτικής βούλησης για τη δίωξη των υπευθύνων που μπορεί να εκδηλωθεί ή καλύτερα να καλυφθεί πίσω από νομικές φόρμες, όπως αυτή της χορήγησης αμνηστίας για τα εγκλήματά τους. Τέλος, μπορεί να υπάρχουν όλα τα παραπάνω αλλά εμποδίζεται η άσκηση της δικαιοδοσίας λόγω πιέσεων από

²¹⁴ Paper on some Policy Issues Before the Office of the Prosecutor, ICC-OTP 2003, σελ.7, online στο http://www.amicc.org/docs/OcampoPolicyPaper9_03.pdf.

εκτελεστικά όργανα λόγω και δικής τους εμπλοκής στη διάπραξη τέτοιων εγκλημάτων. Η τελευταία περίπτωση είναι ιδιαίτερος συχνή στις μεταβατικές κυβερνήσεις, οι οποίες παρουσιάζονται απρόθυμες να διώξουν μέλη της προηγούμενης κυβέρνησης ή καταφεύγουν σε διάφορα μέτρα ατιμωρησίας με πρώτο αυτό της χορήγησης αμνηστίας. Επομένως, είναι λογικό όταν προδιαγράφεται η αποτυχία του κράτους όπου τελέστηκε το έγκλημα (territorial state) να εκπληρώσει την υποχρέωσή του να φέρει τους υπεύθυνους για σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου ενώπιον της δικαιοσύνης, να επιτρέπεται σε ποινικά συστήματα δικαιοσύνης άλλων κρατών να ασκούν δικαιοδοσία στο όνομα της διεθνούς κοινότητας είτε οι ύποπτοι βρίσκονται εντός της δικαιοδοσίας τους είτε υποβάλλοντας αίτημα έκδοσης από το κράτος όπου ο ύποπτος έχει καταφύγει.

Τα ίδια επιχειρήματα μπορεί κανείς να φέρει και για την άσκηση της οικουμενικής δικαιοδοσίας, καθώς στην ουσία αποτελεί την άλλη πλευρά του νομίσματος. Κατά συνέπεια, ένα από τα βασικά εμπόδια που παρουσιάζονται κατά την εφαρμογή της οικουμενικής δικαιοδοσίας είναι η έλλειψη από το κράτος που επιθυμεί να επικαλεστεί την αρχή, των νομικών μέσων για τη διεξαγωγή της έρευνας και την άσκηση της δίωξης βάσης της οικουμενικής δικαιοδοσίας. Η ύπαρξη νομοθεσίας με ευρύ πεδίο εφαρμογής και χωρίς νομικούς, χρονικούς και τοπικούς περιορισμούς αλλά και με προσαρμογή όλων των παρελκόμενων τομέων του δικαίου, όπως για παράδειγμα των ρυθμίσεων περί της χορήγησης ασυλίας και αμνηστίας, ή της έκδοσης ή της παροχής αμοιβαίας νομικής βοήθειας αποτελούν προαπαιτούμενα για την ένταξη της αρχής στο σύστημα της διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης.²¹⁵ Αναφορικά με τη δίωξη ενός προσώπου., και σε αυτή την περίπτωση, οι παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη είναι πολλοί και σχετίζονται με τη δυνατότητα συλλογής επαρκών πληροφοριών και αποδεικτικών μέσων, τη βαρύτητα και τις συνέπειες των εγκλημάτων που έχουν τελεστεί, τις εναλλακτικές για δίωξη του κατηγορουμένου και τους διαθέσιμους πόρους για την ανάληψη της υπόθεσης και τέλος τις σχέσεις που διατηρεί με το κράτος τέλεσης του εγκλήματος ή το κράτος της υπηκοότητας του κατηγορουμένου.

Έπειτα ένα σημαντικό ανάχωμα στην εφαρμογή της οικουμενικής δικαιοδοσίας είναι αναμφίβολα το θέμα της έκδοσης του κατηγορουμένου. Για να ασκήσει ένα κράτος

²¹⁵ Για περαιτέρω ανάλυση δες B. Broomhall, *Towards the Development of an effective system of Universal jurisdiction for crimes under international Law*, ο.π., σελ. 412-418.

οικουμενική δικαιοδοσία, όταν δε βρίσκεται στην επικράτειά του ο κατηγορούμενος, οφείλει να υποβάλλει αίτημα έκδοσης από το κράτος όπου βρίσκεται ο τελευταίος. Και όταν δεν υπάρχει στο κράτος αυτό σχετική πρόβλεψη περί έκδοσης ή προβλέπεται μιν, αλλά τίθενται πολλοί περιορισμοί κατά την εφαρμογή της, όπως για παράδειγμα αδυναμία έκδοσης του κατηγορουμένου όταν είναι υπήκοος της χώρας από την οποία αιτείται η έκδοση, διαφορετικά όρια παραγραφής των εγκλημάτων, η αρχή *non bis in idem*, η εξαίρεση πολιτικών εγκλημάτων από τη δυνατότητα έκδοσης, το κρατικό συμφέρον ή εθνικοί λόγοι ασφάλειας, τα πράγματα περιπλέκονται. Στην περίπτωση που δεν προβλέπεται η δυνατότητα έκδοσης σε διμερή ή διεθνής συνθήκη ή στο διεθνές εθιμικό δίκαιο, αφήνεται στη διακριτική ευχέρεια του κράτους να υιοθετήσει στο εσωτερικό δίκαιο διατάξεις για την έκδοση προσώπων κατηγορούμενων για τη διάπραξη συγκεκριμένων εγκλημάτων σε περίπτωση υποβολής σχετική αίτησης. Βέβαια, το θέμα παραμένει εξαιρετικά κρίσιμο και λεπτό, καθώς η εθνική νομοθεσία οφείλει, σύμφωνα με θεμελιώδη αρχή της ποινικής δικαιοσύνης, να προστατεύει και να παράσχει τα εχέγγυα για μια δίκαιη δίκη σε όλους ανεξαιρέτως. Συνεπώς, εάν το κράτος από το οποίο ζητήθηκε η έκδοση θέλει να απορρίψει το παραπάνω αίτημα, φέρει το βάρος της αποδείξεως ότι είναι ικανό και πρόθυμό να διεξάγει έρευνα και να προχωρήσει στη δίωξη των υπόπτων μέσα από δίκαιες διαδικασίες που δε θα καταλήξουν σε θανατική ποινή.

Η προσπάθεια απαξίωσης της οικουμενικής δικαιοδοσίας έρχεται και με τη μορφή ενός ακόμη επιχειρήματος. Σε σχετικά πρόσφατο άρθρο του,²¹⁶ ο Fletcher θέτει το πρόβλημα του διττού αξιοποίνου κατά την εφαρμογή της οικουμενικής δικαιοδοσίας. Η *ne bis in idem* αποτελεί βασική αρχή των περισσότερων εθνικών ποινικών συστημάτων και ένα από τα εχέγγυα για την προστασία της αξιοπρέπειας κάθε ανθρώπου, ακόμα του κατηγορουμένου για τα πιο σοβαρά αδικήματα. Στην περίπτωση της οικουμενικής δικαιοδοσίας το παραδοσιακά ακολουθούμενο από τις (δημοκρατικές) εθνικές έννομες τάξεις σύστημα που είναι διαμορφωμένο βάσει του σχήματος κατηγορούμενος-θύμα-κράτος, ανατρέπεται. Η ικανοποίηση και η δικαίωση του θύματος ιεραρχείται πρώτη με αποτέλεσμα να είναι ορατός ο κίνδυνος πολλαπλών δικών του κατηγορουμένου. Ακόμα και εάν υιοθετηθεί ως θεσμός η οικουμενική δικαιοδοσία που περιλαμβάνει στη

²¹⁶ G.P. Fletcher, *Against Universal Jurisdiction*, J Int'l Crim Just, Δεκέμβριος 2003, σελ.580-583.

θεωρητική της βάση την αρχή *ne bis in idem*, η εφαρμογή της είναι δύσκολο να επιτευχθεί. Η αθώωση ενός κατηγορουμένου από ένα εθνικό δικαστήριο είναι πιθανό να μη γίνει αποδεκτή από τα υπόλοιπα με αποτέλεσμα να δημιουργείται ο κίνδυνος ένα πρόσωπο να υποβληθεί επανειλημμένα σε δίκη, έως ότου θεωρηθεί από το θύμα ότι η δικαιοσύνη έχει αποδοθεί. .

Συνεπώς, η χωρίς μέτρο άσκηση της οικουμενικής δικαιοδοσίας, μπορεί να προκαλέσει διαταραχές στην διεθνή τάξη και στέρηση των ατομικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδιαιτέρως εάν χρησιμοποιηθεί με πολιτική υστεροβουλία, προκαλώντας πολιτικές συγκρούσεις μεταξύ των κρατών και πιθανές καταχρήσεις των ποινικών διαδικασιών.²¹⁷

Από την άλλη πλευρά, όμως, μπορεί η οικουμενική δικαιοδοσία να αποτελεί αμφιλεγόμενο θέμα, για πολλούς όμως, αποτελεί, παράλληλα, και την απάντηση σε ένα πρόβλημα. Σε μία διεθνή έννομη τάξη που μπορεί για παράδειγμα να παραλυθεί από την άσκηση βέτο ενός μέλους του Συμβουλίου Ασφαλείας είναι θετικό να υπάρχει ένας επιμερισμός της εξουσίας που μπορεί να επιβάλλει τη δικαιοσύνη όταν η διεθνής κοινότητα σιωπά.

²¹⁷ M. Cherif Bassiouni, ...σελ. 82.

ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Από τον Grotius, που μίλησε για οικουμενική δικαιοδοσία, μέχρι τον Clausevitz, ο οποίος απαξίωσε τους κανόνες του διεθνούς δικαίου, και τη σύγχρονη εποχή της δίωξης του Pinochet και του Habré, τίθεται πάντα το μόνιμο ερώτημα σχετικά με την ύπαρξη, την οριοθέτηση και την αξία των διεθνών κανόνων. Κάποιοι μελετητές του δικαίου διατύπωσαν την άποψη ότι οι διεθνείς κανόνες έχουν έναν «κύκλο ζωής» στη διάρκεια του οποίου πρώτα γίνονται αποδεκτοί και στην συνέχεια ενσωματώνονται στο εσωτερικό δίκαιο.²¹⁸ Ίσως, εν τέλει, αυτή να είναι και η μεγαλύτερη επιτυχία στη ζωή ενός διεθνούς κανόνα. Μια νόρμα, που δημιουργείται είτε βάσει της πολιτικής προσπάθειας και της βούλησης των κρατών για νομική δέσμευσή τους, όπως υλοποιείται μέσα από την διαμόρφωση και την αποδοχή ενός συμβατικού κειμένου, είτε μέσω της πρακτικής των κρατών σε συνδυασμό με την *opinion iuris*, στην περίπτωση του εθίμου, εισχωρεί στο εσωτερικό δίκαιο και γίνεται μέρος του, με αυξημένη πολλές φορές τυπική ισχύ έναντι της εθνικής νομοθεσίας. Η εσωτερικοποίηση ενός διεθνούς κανόνα αποτελεί δύσκολη και μακρόχρονη διαδικασία και δημιουργεί παράλληλα την ανάγκη αναδιαμόρφωσης του εθνικού νομικού συστήματος προκειμένου να είναι δυνατή όχι μόνο η εφαρμογή αλλά και η επιβολή της.

Στη περίπτωση της οικουμενικής δικαιοδοσίας, το μεγαλύτερο ίσως πρόβλημα είναι η μη ομοιόμορφη αντιμετώπισή της αρχής της από τα κράτη. Μπορεί οι κινήσεις και οι απόψεις άλλων, μη-κρατικών φορέων, για παράδειγμα μη κυβερνητικών οργανώσεων, ακτιβιστών, και ακαδημαϊκών να γέρνουν την πλάστιγγα άλλοτε προς τη μία ή την άλλη πλευρά, όμως όσο και αν έχει διευρυνθεί η έννοια των υποκειμένων του διεθνούς δικαίου, στο συγκεκριμένο ζήτημα των δικαιοδοσιών των πρώτο και τελευταίο λόγο έχουν τα κράτη. Η εφαρμογή της αρχής της οικουμενικής δικαιοδοσίας είναι, συνεπώς, ιδιαίτερος δύσκολη καθώς, πέραν από θέμα του διεθνούς δικαίου, αποτελεί μερικός και θέμα του εκάστοτε εθνικού δικαίου. Η χορήγηση δικαιοδοσίας σε ένα εθνικό δικαστήριο βάσει όχι ενός κανόνα του διεθνούς δικαστηρίου αλλά μιας εθνικής απόφασης εμφανώς δημιουργεί ζήτημα έλλειψης ομοιόμορφης εφαρμογής της αρχής. Υπάρχει μεν ο σκληρός πυρήνας που περιλαμβάνει μια αρχική λίστα με τα εγκλήματα

²¹⁸ D. Hawkins, ο.π., σελ. 349.

που υπάγονται σε αυτήν όμως το ακριβές εύρος της οικουμενικής δικαιοδοσίας ποικίλλει από χώρα σε χώρα με αποτέλεσμα να δημιουργεί ερωτηματικά- και όχι αδικώς- ως προς μια ομοιογενή παρουσίασή της, καθώς ανάλογα με το βαθμό ενσωμάτωσής της στην εκάστοτε εσωτερική έννομη τάξη μπορεί να αποτελεί δυνατότητα ή υποχρέωση για δίωξη των εν λόγω εγκλημάτων.

Η απόλυτη υποστήριξη και αποδοχή της αρχής από ορισμένα από αυτά, την ίδια στιγμή που άλλα την πολεμούν με σθένος μη αποδεχόμενα πολλές φορές όχι την αποτελεσματικότητα αλλά ούτε και την ίδια την ύπαρξή της, οδηγεί στη δημιουργία μιας θολής εικόνας που πιστεύω ότι δεν επιτρέπεται να υπάρχει όταν τα θέματα που πραγματεύεται η αρχή αφορούν εγκλήματα όπως η γενοκτονία, τα βασανιστήρια, τα εγκλήματα πολέμου και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Η ύπαρξη διεθνών συνθηκών, που στηρίζουν, πάντα σε συγκεκριμένα πλαίσια ή υπό κάποιες προϋποθέσεις την οικουμενική δικαιοδοσία, όπως οι Συμβάσεις της Γενεύης και η Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων, (π.χ. οι πρώτες ισχύουν μόνο για εγκλήματα τελούμενα στο πλαίσιο μιας διεθνούς σύρραξης), με την καθολική αποδοχή που τις διακρίνει προσδίδουν κάποιο κύρος στην αρχή. Από την άλλη, το παράδοξο να μπορούν να βρίσκονται υπόλογοι ενώπιον οποιουδήποτε εθνικού δικαστηρίου βάσει της οικουμενικής δικαιοδοσίας οι φερόμενοι ως δράστες για το έγκλημα των βασανιστηρίων, ενώ όσοι βαρύνονται με γενοκτονία όχι, καταδεικνύει ένα σοβαρό έλλειμμα στη βάση της. Μπορεί περιπτώσεις όπως αυτές της Γιουγκοσλαβίας, της Ρουάντα, των Ναζί να βρήκαν το δρόμο προς τη δικαιοσύνη, και σύλληψη του Pinochet, το 1998, και του Habré –ακόμα σε εξέλιξη- να προκάλεσε σοκ σε ολόκληρο τον πλανήτη, καθώς ο κόσμος δεν ήταν συνηθισμένος να βλέπει αρχηγούς κρατών να καλούνται ως υπόλογοι για τις πράξεις τους, όμως υπάρχουν ακόμα πολλοί υποψήφιοι που προς το παρόν διαμένουν ανενόχλητοι ακόμα και σε χώρες που προωθούν και υπερασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Αν και οι διάφορες προσπάθειες καταγραφής του *status* της οικουμενικής δικαιοδοσίας παγκοσμίως δεν συμφωνούν απόλυτα μεταξύ τους, εξαρτώμενες αναμφίβολα και από τον φορέα που αναλαμβάνει μια τέτοια πρόκληση²¹⁹, θα ήταν υπερβολή να πει κανείς ότι η αρχή χαίρει παγκοσμίου αποδοχής. Σε γενικές γραμμές, τα κράτη ακολουθούν συντηρητικές γραμμές στην εσωτερική τους νομοθεσία, υιοθετώντας

²¹⁹ Πχ. Amnesty International, Human Rights Watch, European Union.

την αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας μόνο για την καταστολή των εγκλημάτων που έχουν αποκτήσει υπόσταση σε διεθνή συνθήκη. Έγινε πολλές φορές λόγος στην παρούσα μελέτη για την απροθυμία των κρατών ως ανασταλτικός παράγοντας εφαρμογής της αρχής. Όμως, όσο και αυτή η αρνητική στάση παρακωλύει την ανάπτυξη της αρχής, δεν είναι και απολύτως αδικαιολόγητη, εάν την προσεγγίσουμε υπό το πρίσμα των διεθνών σχέσεων. Οι συνέπειες που μπορεί να έχει η δίωξη αρχηγών κρατών και υψηλόβαθμων αξιωματούχων οφείλουν να λαμβάνονται υπόψη και να προσμετρώνται – όπως και γίνεται- για την εκκίνηση τέτοιου είδους διαδικασιών. Η ανησυχία για μια μόνιμη διατάραξη των σχέσεων μεταξύ του κράτους του *forum* και του κράτους του κατηγορουμένου είναι βάσιμη. Αυτός είναι και ένας από τους λόγους που οι περιπτώσεις οι οποίες προχώρησαν εν τέλει, αφορούσαν παρελθούσες κυβερνήσεις και μάλιστα κατά γενική ομολογία έντονα αποδοκιμαστέες από τη διεθνή κοινότητα. Σε πολλές περιπτώσεις τα κράτη που με θάρρος προσπάθησαν να εφαρμόσουν την αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας αλλά και αυτή της συμπληρωματικότητας πιο συστηματικά μέσω της εθνικής τους νομοθεσίας δεν άργησαν να συνειδητοποιήσουν ότι οι περιορισμοί της *Realpolitik* και της διπλωματίας συγκρούονται με την αντίληψη της οικουμενικής δικαιοδοσίας. Δεν είναι λίγες οι φορές που πολιτικοί λόγοι επικράτησαν νομικών συλλογισμών! Πρόκειται λοιπόν για αρχές που είναι και θα παραμείνουν σε θεωρητικό ακαδημαϊκό επίπεδο ή υπάρχει και πρακτική εφαρμογή είναι αρκετή ώστε να τους δίνει υπόσταση;

Η απάντηση είναι τόσο δύσκολη όσο και απλή. Κατ' αρχήν ότι η οικουμενική δικαιοδοσία είναι μια αρχή με σάρκα και οστά παρά το γεγονός ότι κατά τη μακρά περίοδο της διαμόρφωσής της παρουσίασε –και εξακολουθεί να παρουσιάζει- διακυμάνσεις τόσο ως προς το δικονομικό όσο και ως προς το ουσιαστικό μέρος του πεδίου εφαρμογής της, είναι αδιαμφισβήτητο. Το θετικό στην υπόθεση είναι ότι σήμερα, μελετώντας τα θεωρητικά επιχειρήματα αλλά και παρατηρώντας την πρακτική εφαρμογή –ή τη μη-εφαρμογή της-, αλλά και τα πρώτα βήματα αλληλεπίδρασής της με το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, πιστεύω ότι πλέον μπορεί κανείς να περιγράψει εκείνη την μορφή της οικουμενικής δικαιοδοσίας που θα επιφέρει με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο την επίτευξη του τελικού στόχου όλων των μέχρι σήμερα προσπαθειών, τον αποκλεισμό, δηλαδή, στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό κάθε πιθανότητας ατιμωρησίας.

Η μορφή οικουμενικής δικαιοδοσίας που μπορεί να επιτύχει το σκοπό αυτό έχει τα εξής χαρακτηριστικά.

Πρόκειται για την απόλυτη μορφή της οικουμενικής δικαιοδοσίας, στην οποία δεν υπάρχει κανένας σύνδεσμος με το κράτος του *forum*, η παρουσία, όμως του φερόμενου ως δράστη αποτελεί απαραίτητη δικονομική προϋπόθεση για την παραπομπή του σε δίκη.²²⁰ Είναι ωστόσο δυνατόν η προανακριτική διαδικασία να γίνει *in absentia* του υπόπτου. Ως προς το ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής της, η αρχή καλύπτει τις σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου, δηλαδή την πειρατεία και τη δουλεία, τα εγκλήματα πολέμου, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, και τα βασανιστήρια καθώς και το έγκλημα της γενοκτονία κατ' έθιμο. Είναι δυνατή ωστόσο και η επέκταση της εφαρμογής της σε άλλα εγκλήματα το ίδιο ειδική με τα παραπάνω, βάσει διεθνών συνθηκών. Η εφαρμογή της δεν εμποδίζεται από ασυλίες και αμνηστίες, ακριβώς λόγω της βαρύτητας των εγκλημάτων και βασικό στοιχείο αποτελεί και η μη παραγραφή των σοβαρών παραβιάσεων του διεθνούς δικαίου προκειμένου να λειτουργήσει αποτελεσματικά. Τα εθνικά δικαστήρια ακολουθούν την αρχή *aut dedere aut judicare*, βάση της περιορισμένης αρχής της οικουμενικής δικαιοδοσίας, χωρίς η δυνατότητα εκδίκασης μιας υπόθεσης να προϋποθέτει τη μη αίτηση έκδοσης από άλλο κράτος.²²¹

Για να λάβει όμως την παραπάνω μορφή, πρέπει να επιτευχθεί μια συμφωνία επί της ουσίας και του εύρους των εγκλημάτων που να δικαιολογούν την εκδίκαση τους βάσει της οικουμενικής δικαιοδοσίας. Προς αυτή την κατεύθυνση μπορεί να συμβάλλει η κατάρτιση συμβάσεων. Είδαμε παραπάνω κάποιες χαρακτηριστικές Συμβάσεις με τέτοια πρόβλεψη, ενώ και το καταστατικό του ΔΠΔ συνέβαλλε ιδιαίτερα. Το γεγονός όμως ότι για παράδειγμα η σύμβαση για τη γενοκτονία δεν προβλέπει άσκηση οικουμενικής δικαιοδοσίας ή ότι ο κύκλος με τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας ολοένα μεγαλώνει περιπλέκει τα πράγματα. Η μόνο απάντηση σε αυτές τις περιπτώσεις έρχεται μέσα από την εφαρμογή του διεθνούς εθιμικού δικαίου, το οποίο όμως προϋποθέτει πρακτική των κρατών, η οποία με τη σειρά της δύσκολα θεμελιώνεται.

²²⁰ Όπως δηλώνει και ο Πρόεδρος του ΔΔ στην υπόθεση του *Εντάλματος Σύλληψης*, στη χωριστή γνώμη του επί της *in absentia* δίωξης του κατηγορουμένου, ένα τέτοιο σύστημα θα “would risk creating total judicial chaos [...] would encourage the arbitrary for the benefit of powerful, purportedly acting as agents for an ill-defined” international community”.“, παρ.15.

²²¹ Κάποιες από τις προτάσεις εμπεριέχονται και στις 14 αρχές που διατυπώθηκαν σχετικά με το θέμα στο πλαίσιο του Princeton Project on Universal Jurisdiction, το 2004.

Αν και η άσκηση οικουμενικής δικαιοδοσίας μπορεί αποτελέσει ένα χρήσιμο και, ενίοτε απαραίτητο εργαλείο, καλύπτοντας ένα υπάρχων δικαιοδοτικό κενό και διασφαλίζοντας τον καταλογισμό των ευθυνών στους υπευθύνους για τη διάπραξη διεθνών εγκλημάτων, μια χρήση της με πολιτικές σκοπιμότητες μπορεί να διαταράξει την παγκόσμια τάξη και να στερήσει τα άτομα από τα βασικά τους δικαιώματα. Για το λόγο αυτό είναι επιτακτική η χρήση της δυνατότητας αυτής με σύνεση και εντός προκαθορισμένων πλαισίων. Η λέξη που μπορεί να οδηγήσει σε αυτόν τον δρόμο είναι η συνεργασία. Συνεργασία μεταξύ των κρατών, συνεργασία μεταξύ των εθνικών και των διεθνών δικαστηρίων και των εθνικών δικαστηρίων μεταξύ τους, γιατί ο σκοπός της αρχής, η απονομή της δικαιοσύνης στην πιο ολοκληρωμένη και απόλυτη μορφή της, αποτελεί συμφέρον όλων των ανωτέρω.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

❖ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

M. Ch. Bassiouni, *Crimes against Humanity in International Law*, The Hague/London/Boston: Kluwer Law International, 2nd ed., 1999.

M. Ch. Bassiouni, *International Criminal law Conventions and their Penal Provisions*, Ardsley Park, N.Y: Transnational Publishers, 1997.

Black's Law Dictionary, St. Paul, Minnesota, 5th ed., 1987.

I. Brownlie, *Principles of Public International Law*, 5th ed., Oxford University Press, 1998.

Marc Henzelin, *Le principe de l'universalite en droit pénal international*, Bruylant, Bruxelles, 2001.

Herve Ascensio et al. (eds), *Droit International Penal*, 2000.

Κ. Κούφα,- Φ. Παζαρτζη (εκδ.), *Η διεθνής ποινική δικαιοσύνη ως μηχανισμός επιβολής του διεθνούς δικαίου*, Εκδ.Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2007.

St. Macedo (ed.), *Universal Jurisdiction: National Courts and the Prosecution of Serious Crimes Under International Law*, University of Pennsylvania Press, 2004.

Osborn's Concise Law Dictionary, Sweet & Maxwell, London, 7th ed., 1983.

J. Paust, M. Ch. Bassiouni, M. Scharf, J. Gurulé, L. Sadat, and Br. Zagaris (eds), *International Criminal Law Documents Supplement*, Carolina Academic Press, 2006.

St. R. Ratner-J.S. Abrams, *Accountability for Human Rights Atrocities in International Law*, 2nd ed, Oxford University Press, 2001.

Luc Reydamas, *Universal Jurisdiction: International and Municipal Legal Perspectives*, Oxford University Press, 2004.

Εμμ. Ρούκουνας, *Διεθνές Δίκαιο, Τεύχος Πρώτο, Σχέσεις διεθνούς και εσωτερικού δικαίου-Τρόποι παραγωγής του διεθνούς δικαίου*, Β' Έκδοση, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1997, σελ. 61-62.

G. Robertson, *Crimes against humanity: The struggle for global justice*, New Press, 2000.

W. A. Schabas, *Genocide in International Law*, Cambridge University Press, 2000.

M.N. Shaw. *International Law*, 5th ed, Cambridge University Press, 2003.

❖ **ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ**

- M. Akehurst, *Jurisdiction in International Law*, 46 BYIL, 1972-1973.
- L. Arbour, *Will the ICC have an Impact on Universal Jurisdiction?*, J.I.C.J. 585, 587, 2003.
- M. Ch. Bassiouni, *Universal Jurisdiction for International Crimes: Historical Perspectives and Contemporary Practice*, 42 Va. J. Int'l L., 81 2001-2002.
- M.Ch. Bassiouni, *The ICC- Quo vadis?*, 4 J Int'l Crim Just, Ιούλιος 2006, σελ.421-422.
- C.L. Blakesley, *United States Jurisdiction over Extraterritorial Crime*, 73 J Crim L. & Criminology, 1982.
- B. Broomhall, *Towards the Development of an Effective System of Universal Jurisdiction for Crimes under international Law*, 35 New Eng L Rev, 2000-2001.
- B.S. Brown, *Primacy or complementarity: Reconciling the jurisdiction of national courts and International Criminal Tribunals*, Yale J Int'l L, 1998.
- B. S. Brown, *The Evolving Concept of Universal Jurisdiction*, 35 new Eng. L. Rev., 2001
- D. L. Bosco, *Dictators in the Dock*, The American Prospect, Vol.11, Iss.18, 14.8.2000.
- G. Bottini, *Universal Jurisdiction after the creation of the International Criminal Court*,36 New York Univ. J. Int'l L, 2003-2004.
- A.R. Carnegie, *Jurisdiction over Violations of the Laws and Customs of War*, 39 BYIL, 1963.
- D. Cassel, *Symposium: Universal Jurisdiction: Myths, Realities and Prospects: Empowering United States Courts to Hear Crimes within the Jurisdiction of the International Criminal Court*, 35 New Eng. L. Rev, 2001.
- A. Cassesse, *The Belgian Court of Cassation v. The International Court of justice: The Sharon and Others Case*, 1 J. Int'l Crim Just, 2003.
- A. Cassesse, *When May Senior State Officials be Tried for International Crimes?*,13 E.J.I.L., 2002.
- W B Cowles, *Universality of Jurisdiction over War Crimes*, 33 California Law Revue, 1945.
- Henri Donnedieu de Vabres, *Les Principes Modernes du Droit Pénal International*, 135 Paris: Librairie du Recueil Sirey, 1928.

R. van Elst, *Implementing Universal Jurisdiction over Grave Breaches of the Geneva Conventions*, 13 Leiden JIL, 2000.

C. Enache-Brown – A. Fried, *Universal Crime, Jurisdiction and Duty: The obligation of aut dedere aut judicare in International Law*, 43 McGill L J, 1997-1998.

J E S Fawcett, *The Eichmann Case*, 27 Brit, Ybk Int'l L, 1962.

G.P. Fletcher, *Against Universal Jurisdiction*, J Int'l Crim Just, 2003.

Th. Graditzky, *Individual Criminal Responsibility for Violations of International Humanitarian Law Committed in Non-International Armed Conflicts*, International Revue of the Red Cross, No,322 1998.

B. Graefrath, *Universal Criminal Jurisdiction and an International Criminal Court*, 1 EJIL, 1990.

K. R. Gray, *Case Concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000*, 13 EJIL 3, 2002.

L. C. Green, *Legal issues of the Eichmann Trial*, 641 Tulane Law Review, 1962-1963.

M. Hans, *Providing for Uniformity in the Exercise of Universal Jurisdiction: Can either the Princeton Principles on Universal Jurisdiction or an International Criminal Court Accomplish this Goal?*, 15 Transnational Law, 2002.

D. Hawkins, *Universal jurisdiction for human rights: from legal principle to limited reality*, 9 Global Governance, 2003.

R. Higgins, *After Pinochet: developments on head of state and ministerial immunities*, The ICLR Annual Lecture 2006.

Karl Jaspers, *Who should have tried Eichmann?*, 4 J. Int'l Crim. Just, Σεπτέμβριος 2006.

C. Johnson, *The Extradition Proceedings against General Augusto Pinochet: Is justice being met under international Law*, 29 Ga J Int'l L,

Ph. Kirsch, *The International Criminal Court: Current Issues and Perspectives*, 64 Law & Cont. Probs 3, 2001.

H. Kissinger, *The Pitfalls of Universal Jurisdiction*, Foreign Affairs, July-August 2001.

R. Kolb, *The jurisprudence of the Yugoslav and Rwandan criminal tribunals on their jurisdiction and on international crimes*, B.Y.I.L., 2000.

-
- E. Lauterpacht, *The Law of Nations and the Punishment of War Crimes*, 21 B.Y.I.L., 1944.
- M. Lippmann, *The Trial for Adolf Eichmann and the protection of universal human rights under International Law*, Houston J Int'l L, 1982.
- F. Macpherson, *Building an International Criminal Court for the 21st century*, 13 Connecticut J. Int'l L., 1998.
- Th. Meron, *International criminalisation of Internal Atrocities*, 89 A.J.I.L., 1995,
- N. Norberg, *The US Supreme Court affirms the Filartiga Paradigm*, , J Int'l Crim Justice, 2005.
- A. Putter, *Extraterritorial Application of Criminal Law: Jurisdiction to Prosecute Drug Trafficking Conducted by Aliens Abroad*, στο K.M.Meessen(ed), "Extraterritorial Jurisdiction in Theory and Practice", London-Boston,1996.
- K. C. Randall, *Universal Jurisdiction under International Law*, 66 Texas L Rev, 1988.
- L. Reydam, *Belgium's First Application of Universal Jurisdiction: The Butare Four Case*, 1 J Int'l Crim. Just, 2003.
- N. Roht-Arriaza, *The Pinochet Precedent and Universal Jurisdiction*, 35 New Eng. L. Rev. 315,
- C. Ryngaert, *Universal Jurisdiction in an ICC era: A role to play for EU Member States with the support of the European Union*, Working Paper No87, Institute for International Law, K.U. Leuven Faculty of Law, September 2004.
- L. N. Sadat, *Redefining Universal Jurisdiction*, 35 New Eng. L. Rev., 2001.
- A. Sammons, *The "Under-theorization of Universal Jurisdiction: Implications for legitimacy on Trials f War Criminals By National Courts*, 21 Berkeley J. Int'l L., 2003.
- Shachor-Landau, *Extra-territorial penal Jurisdiction and Extradition*, 29 Int'l & Comp. L Quart., 1980.
- L. de Smett en F. Naert, *Making or breaking international law? An international analysis of Belgium's Act concerning the punishment of grave breaches of international humanitarian law*, Rev Belge de Droit Int'l, vol.1-2, 2002.
- Thomas H. Sponsler, *The Universality Principle of Jurisdiction and the Threatened Trials of American Airmen*, 15 Loy. L. Rev. 1968-1969.

J. G. Starke, *The Convention of 1936 for the Suppression of the Illicit Traffic in Dangerous Drugs*, A.J.I.L., Vol. 31, No. 1., 1937.

C. Tomuschat, *Universal Jurisdiction in Criminal Matters*, Bard Hall, New York, 14 October 2004.

C. Ward, *Universal Jurisdiction and the Prosecution of the War on Terror: International and Domestic Law Intersect*, National Security Law Symposium, Sydney, 12 March 2005.

St. Wirth, *Immunity for Core Crime? The ICJ's Judgment in the Congo v. Belgium Case*, 13 E.J.I.L. 4, 2002.

R. Wolfram, *The Decentralized Prosecution of international offences Through National Courts*", 24 Israel Ybk Human Rights, 1995.

J. Wouters & L. De Smet, *The ICJ's Judgement in the case Concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000: Some critical observations*, Institute for International Law, K. U. Leuven, Working Paper No 27, January 2003.

❖ *Εκθέσεις-Μελέτες*

Amnesty International, *The duty of States to enact and enforce legislation*, 2001,

Council of Europe, European Committee on Crime Problems, *Extraterritorial Criminal Jurisdiction*, 1990.

Harvard Research in International Law, *Jurisdiction with Respect to Crime*, 29 A.S.I.L., 1935.

International Law Association, Committee on International Human Rights Law and Practice, *Final Report on the Exercise of Universal Jurisdiction in respect of gross human rights offences*, 2000

REDRESS, *Universal Jurisdiction in the European Union*, Country Studies, 2003.

Third Restatement of Foreign Relations Law of the United States, 1987, vol.1.

Human Rights Watch, *Universal Jurisdiction in Europe: The State of the Art*, June 2006 Volume 18, No. 5(D)

❖ *Δικτυακοί Τόποι*

http://www.un.org/Docs/sc/	UN Security Council
http://69.94.11.53/default.htm	International Criminal Tribunal for Rwanda
http://www.un.org/icty/	International Criminal Tribunal for Yugoslavia
http://www.icc-cpi.int/	International Criminal Court
http://www.icj-cij.org/	International Court of Justice
http://www.amnesty.org/	Amnesty International
http://www.hrw.org/	Human Rights Watch
http://www.redress.org/	Redress
http://www.amicc.org/	The American Non-Governmental Organizations Coalition for the International Criminal Court
http://www.idi-iil.org/	Institut de Droit International
http://www.un.org/law/ilc/	International Law Commission
http://www.derechos.org/nizkor/eng.html	Derechos Human Rights
http://noticias.juridicas.com/base_datos/	Noticias Juridicas-Base de datos de legislacion
http://www.opsi.gov.uk/	Office of Public Sector Information

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Convention against Torture, and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment

Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircraft

Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Civil Aviation

International Convention against the Taking of Hostages

European Convention on the Suppression of Terrorism

Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field. Geneva, 12 August 1949.

Convention (II) for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea. Geneva, 12 August 1949.

Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, 12 August 1949.

Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949.

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977.

Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention 1954

Statute of the International Criminal Court

Loi de 1993 telle que modifiée par la loi du 10 février 1999 relative à la répression des violations graves du droit international humanitaire

Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium)
(OPINION INDIVIDUELLE DE M. GUILLAUME, PRESIDENT)

Règles relatives aux conflits des lois pénales en matière de compétence, Institut de Droit international, 1883

Le conflit des lois pénales en matière de compétence, Institut de Droit international, 1931

La compétence universelle en matière pénale à l'égard du crime de génocide, des crimes contre l'humanité et des crimes de guerre, Institut de Droit international, 2005

Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind

**CONVENTION AGAINST TORTURE
and Other Cruel, Inhuman or Degrading
Treatment or Punishment**

Preamble

The States Parties to this Convention,

Considering that, in accordance with the principles proclaimed in the Charter of the United Nations, recognition of the equal and inalienable rights of all members of the human family is the foundation of freedom, justice and peace in the world,

Recognizing that those rights derive from the inherent dignity of the human person,

Considering the obligation of States under the Charter, in particular Article 55, to promote universal respect for, and observance of, human rights and fundamental freedoms,

Having regard to article 5 of the Universal Declaration of Human Rights and article 7 of the International Covenant on Civil and Political Rights, both of which provide that no one may be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment,

Having regard also to the Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, adopted by the General Assembly on 9 December 1975 (resolution 3452 (XXX)),

Desiring to make more effective the struggle against torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment throughout the world,

Have agreed as follows:

Part I

Article 1

1. For the purposes of this Convention, torture means any act by which severe pain or suffering, whether physical or mental, is intentionally inflicted on a person for such purposes as obtaining from him or a third person information or a confession, punishing him for an act he or a third person has committed or is suspected of having committed, or intimidating or coercing him or a third person, or for any reason based on discrimination of any kind, when such pain or suffering is inflicted by or at the instigation of or with the consent or acquiescence of a public official or other person acting in an official capacity. It does not include pain or suffering arising only from, inherent in or incidental to lawful sanctions.

2. This article is without prejudice to any international instrument or national legislation which does or may contain provisions of wider application.

Article 5

1. Each State Party shall take such measures as may be necessary to establish its jurisdiction over the offences referred to in article 4 in the following cases:
 1. When the offences are committed in any territory under its jurisdiction or on board a ship or aircraft registered in that State;
 2. When the alleged offender is a national of that State;
 3. When the victim was a national of that State if that State considers it appropriate.
2. Each State Party shall likewise take such measures as may be necessary to establish its jurisdiction over such offences in cases where the alleged offender is present in any territory under its jurisdiction and it does not extradite him pursuant to article 8 to any of the States mentioned in Paragraph 1 of this article.
3. This Convention does not exclude any criminal jurisdiction exercised in accordance with internal law.

Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircraft

*SIGNED AT THE HAGUE, ON 16 DECEMBER 1970
(THE HAGUE CONVENTION 1970)*

THE STATES PARTIES to this Convention,

CONSIDERING that unlawful acts of seizure or exercise of control of aircraft in flight jeopardize the safety of persons and property, seriously affect the operation of air services, and undermine the confidence of the peoples of the world in the safety of civil aviation;

CONSIDERING that the occurrence of such acts is a matter of grave concern;

CONSIDERING that, for the purpose of deterring such acts, there is an urgent need to provide appropriate measures for punishment of offenders;

HAVE AGREED AS FOLLOWS:

Article 1

Any person who on board an aircraft in flight:

- a. unlawfully, by force or threat thereof, or by any other form of intimidation, seizes, or exercises control of, that aircraft, or attempts to perform any such act, or
- b. is an accomplice of a person who performs or attempts to perform any such act commits an offence (hereinafter referred to as "the offence").

Article 7

The Contracting State in the territory of which the alleged offender is found shall, if it does not extradite him, be obliged, without exception whatsoever and whether or not the offence was committed in its territory, to submit the case to its competent authorities for the purpose of prosecution. Those authorities shall take their decision in the same manner as in the case of any ordinary offence of a serious nature under the law of that State.

Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Civil Aviation

U.N.T.S. No. 14118, vol. 974, pp. 178-184
ENTRY INTO FORCE: 26 January 1973

The States Parties to the Convention

Considering that unlawful acts against the safety of civil aviation jeopardize the safety of persons and property, seriously affect the operation of air services, and undermine the confidence of the peoples of the world in the safety of civil aviation;

Considering that the occurrence of such acts is a matter of grave concern;

Considering that, for the purpose of deterring such acts, there is an urgent need to provide appropriate measures for punishment of offenders;

Have agreed as follows:

Article 1

1. Any person commits an offence if he unlawfully and intentionally:
 - a. performs an act of violence against a person on board an aircraft in flight if that act is likely to endanger the safety of that aircraft; or
 - b. destroys an aircraft in service or causes damage to such an aircraft which renders it incapable of flight or which is likely to endanger its safety in flight; or
 - c. places or causes to be placed on an aircraft in service, by any means whatsoever, a device or substance which is likely to destroy that aircraft, or to cause damage to it which renders it incapable of flight, or to cause damage to it which is likely to endanger its safety in flight; or
 - d. destroys or damages air navigation facilities or interferes with their operation, if any such act is likely to endanger the safety of aircraft in flight; or
 - e. communicates information which he knows to be false, thereby endangering the safety of an aircraft in flight.
2. Any person also commits an offence if he:
 - a. attempts to commit any of the offences mentioned in paragraph 1 of this Article; or
 - b. is an accomplice of a person who commits or attempts to commit any such offence.

Article 7

The Contracting State in the territory of which the alleged offender is found shall, if it does not extradite him, be obliged, without exception whatsoever and whether or not the offence was committed in its territory, to submit the case to its competent authorities for the purpose of prosecution. Those authorities shall take their decision in the same manner as in the case of any ordinary offence of a serious nature under the law of that State.

International Convention Against the Taking of Hostages

Signed at New York on 18 December 1979

THE STATES PARTIES to this Convention,

HAVING IN MIND the purposes and principles of the Charter of the United Nations concerning the maintenance of international peace and security and the promotion of friendly relations and co-operation among States,

RECOGNIZING in particular that everyone has the right to life, liberty and security of person, as set out in the Universal Declaration of Human Rights and the International Covenant on Civil and Political Rights,

REAFFIRMING the principle of equal rights and self-determination of peoples as enshrined in the Charter of the United Nations and the Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations, as well as in other relevant resolutions of the General Assembly,

CONSIDERING that the taking of hostages is an offence of grave concern to the international community and that, in accordance with the provisions of this Convention, any person committing an act of hostage taking shall either be prosecuted or extradited,

BEING CONVINCED that it is urgently necessary to develop international co-operation between States in devising and adopting effective measures for the prevention, prosecution and punishment of all acts of taking of hostages as manifestations of international terrorism,

HAVE AGREED AS FOLLOWS:

ARTICLE 1

1. Any person who seizes or detains and threatens to kill, to injure or to continue to detain another person (hereinafter referred to as the "hostage") in order to compel a third party, namely, a State, an international intergovernmental organization, a natural or juridical person, or a group of persons, to do or abstain from doing any act as an explicit or implicit condition for the release of the hostage commits the offence of taking of hostages ("hostage-taking") within the meaning of this Convention.
2. Any person who:
 - a. attempts to commit an act of hostage-taking, or

- b. participates as an accomplice of anyone who commits or attempts to commit an act of hostage-taking likewise commits an offence for the purposes of this Convention.

ARTICLE 8

1. The State Party in the territory of which the alleged offender is found shall, if it does not extradite him, be obliged, without exception whatsoever and whether or not the offence was committed in its territory, to submit the case to its competent authorities for the purpose of prosecution, through proceedings in accordance with the laws of that State. Those authorities shall take their decision in the same manner as in the case of any ordinary offence of a grave nature under the law of that State.
2. Any person regarding whom proceedings are being carried out in connexion with any of the offences set forth in article 1 shall be guaranteed fair treatment at all stages of the proceedings, including enjoyment of all the rights and guarantees provided by the law of the State in the territory of which he is present.

European Convention on the Suppression of Terrorism

The Council of Europe
January 27, 1977

European Convention on the Suppression of Terrorism

The member States of the Council of Europe, signatory hereto.

Considering that the aim of the Council of Europe is to achieve a greater unity between its Members:

Aware of the growing concern caused by the increase in acts of terrorism;

Wishing to take effective measures to ensure that the perpetrators of such acts do not escape prosecution and punishment;

Convinced that extradition is a particularly effective measure for achieving this result.,

Have agreed as follows:

Article 1

For the purposes of extradition between Contracting States, none of the following offences shall be regarded as a political offence or as an offence connected with a political offence or as an offence inspired by political motives:

- an offence within the scope of the Convention of the Suppression of Unlawful Seizure of Aircraft, signed at The Hague on 16 December 1970;
- an offence within the scope of the Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Civil Aviation, signed at Montreal on 23 September 1971;
- a serious offence involving an attack against the life, physical integrity or liberty of internationally protected persons, including diplomatic agents;
- an offence involving kidnapping, the taking of a hostage or serious unlawful detention;
- an offence involving the use of a bomb, grenade, rocket, automatic firearm or letter or parcel bomb if this use endangers persons;
- an attempt to commit any of the foregoing offences or participation as an accomplice of a person who commits or attempts to commit such an offence.

Article 7

A Contracting State in whose territory a person suspected to have committed an offence mentioned in Article 1 is found and which has received a request for extradition under the conditions mentioned in Article 6. Paragraph 1, shall, if it does not extradite that person, submit the case, without exception whatsoever and without undue delay, to its competent authorities for the purpose of prosecution. Those authorities shall take their decision in the same manner as in the case of any offence of a serious nature under the law of that State.

**Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in
Armed Forces in the Field. Geneva, 12 August 1949.**

Preamble

The undersigned Plenipotentiaries of the Governments represented at the Diplomatic Conference held at Geneva from April 21 to August 12, 1949, for the purpose of revising the Geneva Convention for the Relief of the Wounded and Sick in Armies in the Field of July 27, 1929, have agreed as follows:

Chapter IX : Repression of abuses and infractions

ARTICLE 49

The High Contracting Parties undertake to enact any legislation necessary to provide effective penal sanctions for persons committing, or ordering to be committed, any of the grave breaches of the present Convention defined in the following Article:

Each High Contracting Party shall be under the obligation to search for persons alleged to have committed, or to have ordered to be committed, such grave breaches, and shall bring such persons, regardless of their nationality, before its own courts. It may also, if it prefers, and in accordance with the provisions of its own legislation, hand such persons over for trial to another High Contracting Party concerned, provided such High Contracting Party has made out a ' prima facie ' case

Each High Contracting Party shall take measures necessary for the suppression of all acts contrary to the provisions of the present Convention other than the grave breaches defined in the following Article

In all circumstances, the accused persons shall benefit by safeguards of proper trial and defence, which shall not be less favourable than those provided by Article 105 and those following of the Geneva Convention relative to the Treatment of Prisoners of War of August 12, 1949.

Convention (II) for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea. Geneva, 12 August 1949.

Preamble

The undersigned Plenipotentiaries of the Governments represented at the Diplomatic Conference held at Geneva from April 21 to August 12, 1949, for the purpose of revising the Xth Hague Convention of October 18, 1907 for the Adaptation to Maritime Warfare of the Principles of the Geneva Convention of 1906, have agreed as follows:

Chapter VIII : Repression of abuses and infractions

ARTICLE 50

The High Contracting Parties undertake to enact any legislation necessary to provide effective penal sanctions for persons committing, or ordering to be committed, any of the grave breaches of the present Convention defined in the following Article:

Each High Contracting Party shall be under the obligation to search for persons alleged to have committed, or to have ordered to be committed, such grave breaches, and shall bring such persons, regardless of their nationality, before its own courts. It may also, if it prefers, and in accordance with the provisions of its own legislation, hand such persons over for trial to another High Contracting Party concerned, provided such High Contracting Party has made out a prima facie case.

Each High Contracting Party shall take measures necessary for the suppression of all acts contrary to the provisions of the present Convention other than the grave breaches defined in the following Article

In all circumstances, the accused persons shall benefit by safeguards of proper trial and defence, which shall not be less favourable than those provided by Article 105^b and those following of the Geneva Convention relative to the Treatment of Prisoners of War of August 12, 1949

Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, 12 August 1949.

Preamble

The undersigned Plenipotentiaries of the Governments represented at the Diplomatic Conference held at Geneva from April 21 to August 12, 1949, for the purpose of revising the Convention concluded at Geneva on July 27, 1929, relative to the Treatment of Prisoners of War, have agreed as follows:

Part VI : Execution of the convention -Section I : General provisions
ARTICLE 129

The High Contracting Parties undertake to enact any legislation necessary to provide effective penal sanctions for persons committing, or ordering to be committed, any of the grave breaches of the present Convention defined in the following Article

.Each High Contracting Party shall be under the obligation to search for persons alleged to have committed, or to have ordered to be committed, such grave breaches, and shall bring such persons, regardless of their nationality, before its own courts. It may also, if it prefers, and in accordance with the provisions of its own legislation, hand such persons over for trial to another High Contracting Party concerned, provided such High Contracting Party has made out a prima facie case

Each High Contracting Party shall take measures necessary for the suppression of all acts contrary to the provisions of the present Convention other than the grave breaches defined in the following Article

In all circumstances, the accused persons shall benefit by safeguards of proper trial and defence, which shall not be less favourable than those provided by Article 105 and those following of the present Convention.

**Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War.
Geneva, 12 August 1949.**

Preamble

The undersigned Plenipotentiaries of the Governments represented at the Diplomatic Conference held at Geneva from April 21 to August 12, 1949, for the purpose of establishing a Convention for the Protection of Civilian Persons in Time of War, have agreed as follows:

Part IV : Execution of the convention #Section I : General provisions

ARTICLE 146

The High Contracting Parties undertake to enact any legislation necessary to provide effective penal sanctions for persons committing, or ordering to be committed, any of the grave breaches of the present Convention defined in the following Article

Each High Contracting Party shall be under the obligation to search for persons alleged to have committed, or to have ordered to be committed, such grave breaches, and shall bring such persons, regardless of their nationality, before its own courts. It may also, if it prefers, and in accordance with the provisions of its own legislation, hand such persons over for trial to another High Contracting Party concerned, provided such High Contracting Party has made out a ' prima facie ' case

Each High Contracting Party shall take measures necessary for the suppression of all acts contrary to the provisions of the present Convention other than the grave breaches defined in the following Article

In all circumstances, the accused persons shall benefit by safeguards of proper trial and defence, which shall not be less favourable than those provided by Article 105 and those following of the Geneva Convention relative to the Treatment of Prisoners of War of August 12, 1949.

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977.

Part V : Execution of the conventions and of this protocol #Section II -- Repression of breaches of the conventions and of this protocol

Article 85 -- Repression of breaches of this Protocol

1. The provisions of the Conventions relating to the repression of breaches and grave breaches, supplemented by this Section, shall apply to the repression of breaches and grave breaches of this Protocol.

Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention 1954

The Hague, 14 May 1954

The High Contracting Parties,

Recognizing that cultural property has suffered grave damage during recent armed conflicts and that, by reason of the developments in the technique of warfare, it is in increasing danger of destruction;

Being convinced that damage to cultural property belonging to any people whatsoever means damage to the cultural heritage of all mankind, since each people makes its contribution to the culture of the world;

Considering that the preservation of the cultural heritage is of great importance for all peoples of the world and that it is important that this heritage should receive international protection;

Guided by the principles concerning the protection of cultural property during armed conflict, as established in the Conventions of The Hague of 1899 and of 1907 and in the Washington Pact of 15 April, 1935;

Being of the opinion that such protection cannot be effective unless both national and international measures have been taken to organize it in time of peace;

Being determined to take all possible steps to protect cultural property;

Have agreed upon the following provisions:

Chapter I. General provisions regarding protection

Article 1. Definition of cultural property

For the purposes of the present Convention, the term 'cultural property' shall cover, irrespective of origin or ownership:

(a) movable or immovable property of great importance to the cultural heritage of every people, such as monuments of architecture, art or history, whether religious or secular; archaeological sites; groups of buildings which, as a whole, are of historical or artistic interest; works of art; manuscripts, books and other objects of artistic, historical or archaeological interest; as well as scientific collections and important collections of books or archives or of reproductions of the property defined above;

(b) buildings whose main and effective purpose is to preserve or exhibit the movable cultural property defined in sub-paragraph (a) such as museums, large libraries and depositories of archives, and refuges intended to shelter, in the event of armed conflict, the movable cultural property defined in sub-paragraph (a);

(c) centers containing a large amount of cultural property as defined in sub-paragraphs (a) and (b), to be known as 'centers containing monuments'.

Article 28. Sanctions

The High Contracting Parties undertake to take, within the framework of their ordinary criminal jurisdiction, all necessary steps to prosecute and impose penal or disciplinary sanctions upon those persons, of whatever nationality, who commit or order to be committed a breach of the present Convention

[as corrected by the procès-verbaux of 10 November 1998 and 12 July 1999]

PREAMBLE

The States Parties to this Statute,

Conscious that all peoples are united by common bonds, their cultures pieced together in a shared heritage, and concerned that this delicate mosaic may be shattered at any time,

Mindful that during this century millions of children, women and men have been victims of unimaginable atrocities that deeply shock the conscience of humanity,

Recognizing that such grave crimes threaten the peace, security and well-being of the world,

Affirming that the most serious crimes of concern to the international community as a whole must not go unpunished and that their effective prosecution must be ensured by taking measures at the national level and by enhancing international cooperation,

Determined to put an end to impunity for the perpetrators of these crimes and thus to contribute to the prevention of such crimes,

Recalling that it is the duty of every State to exercise its criminal jurisdiction over those responsible for international crimes,

Reaffirming the Purposes and Principles of the Charter of the United Nations, and in particular that all States shall refrain from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any State, or in any other manner inconsistent with the Purposes of the United Nations,

Emphasizing in this connection that nothing in this Statute shall be taken as authorizing any State Party to intervene in an armed conflict or in the internal affairs of any State,

Determined to these ends and for the sake of present and future generations, to establish an independent permanent International Criminal Court in relationship with the United Nations system, with jurisdiction over the most serious crimes of concern to the international community as a whole,

Emphasizing that the International Criminal Court established under this Statute shall be complementary to national criminal jurisdictions,

Resolved to guarantee lasting respect for and the enforcement of international justice,

Have agreed as follows

PART 2. JURISDICTION, ADMISSIBILITY AND APPLICABLE LAW

Article 5

Crimes within the jurisdiction of the Court

1. The jurisdiction of the Court shall be limited to the most serious crimes of concern to the international community as a whole. The Court has jurisdiction in accordance with this Statute with respect to the following crimes:

- (a) The crime of genocide;
- (b) Crimes against humanity;
- (c) War crimes;
- (d) The crime of aggression.

2. The Court shall exercise jurisdiction over the crime of aggression once a provision is adopted in accordance with articles 121 and 123 defining the crime and setting out the conditions under which the Court shall exercise jurisdiction with respect to this crime. Such a provision shall be consistent with the relevant provisions of the Charter of the United Nations.

Article 6

Genocide

For the purpose of this Statute, "genocide" means any of the following acts committed with intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnical, racial or religious group, as such:

- (a) Killing members of the group;
- (b) Causing serious bodily or mental harm to members of the group;
- (c) Deliberately inflicting on the group conditions of life calculated to bring about its physical destruction in whole or in part;
- (d) Imposing measures intended to prevent births within the group;
- (e) Forcibly transferring children of the group to another group.

Article 7

Crimes against humanity

1. For the purpose of this Statute, "crime against humanity" means any of the following acts when committed as part of a widespread or systematic attack directed against any civilian population, with knowledge of the attack:

- (a) Murder;
- (b) Extermination;

- (c) Enslavement;
 - (d) Deportation or forcible transfer of population;
 - (e) Imprisonment or other severe deprivation of physical liberty in violation of fundamental rules of international law;
 - (f) Torture;
 - (g) Rape, sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy, enforced sterilization, or any other form of sexual violence of comparable gravity;
 - (h) Persecution against any identifiable group or collectivity on political, racial, national, ethnic, cultural, religious, gender as defined in paragraph 3, or other grounds that are universally recognized as impermissible under international law, in connection with any act referred to in this paragraph or any crime within the jurisdiction of the Court;
 - (i) Enforced disappearance of persons;
 - (j) The crime of apartheid;
 - (k) Other inhumane acts of a similar character intentionally causing great suffering, or serious injury to body or to mental or physical health.
2. For the purpose of paragraph 1:
- (a) "Attack directed against any civilian population" means a course of conduct involving the multiple commission of acts referred to in paragraph 1 against any civilian population, pursuant to or in furtherance of a State or organizational policy to commit such attack;
 - (b) "Extermination" includes the intentional infliction of conditions of life, inter alia the deprivation of access to food and medicine, calculated to bring about the destruction of part of a population;
 - (c) "Enslavement" means the exercise of any or all of the powers attaching to the right of ownership over a person and includes the exercise of such power in the course of trafficking in persons, in particular women and children;
 - (d) "Deportation or forcible transfer of population" means forced displacement of the persons concerned by expulsion or other coercive acts from the area in which they are lawfully present, without grounds permitted under international law;
 - (e) "Torture" means the intentional infliction of severe pain or suffering, whether physical or mental, upon a person in the custody or under the control of the accused; except that torture shall not include pain or suffering arising only from, inherent in or incidental to, lawful sanctions;
 - (f) "Forced pregnancy" means the unlawful confinement of a woman forcibly made pregnant, with the intent of affecting the ethnic composition of any population or carrying out other grave violations of international law. This definition shall not in any way be interpreted as affecting national laws relating to pregnancy;
 - (g) "Persecution" means the intentional and severe deprivation of fundamental rights contrary to international law by reason of the identity of the group or collectivity;

- (h) "The crime of apartheid" means inhumane acts of a character similar to those referred to in paragraph 1, committed in the context of an institutionalized regime of systematic oppression and domination by one racial group over any other racial group or groups and committed with the intention of maintaining that regime;
- (i) "Enforced disappearance of persons" means the arrest, detention or abduction of persons by, or with the authorization, support or acquiescence of, a State or a political organization, followed by a refusal to acknowledge that deprivation of freedom or to give information on the fate or whereabouts of those persons, with the intention of removing them from the protection of the law for a prolonged period of time.
3. For the purpose of this Statute, it is understood that the term "gender" refers to the two sexes, male and female, within the context of society. The term "gender" does not indicate any meaning different from the above.

Article 8
War crimes

1. The Court shall have jurisdiction in respect of war crimes in particular when committed as part of a plan or policy or as part of a large-scale commission of such crimes.
2. For the purpose of this Statute, "war crimes" means:
- (a) Grave breaches of the Geneva Conventions of 12 August 1949, namely, any of the following acts against persons or property protected under the provisions of the relevant Geneva Convention:
- (i) Wilful killing;
 - (ii) Torture or inhuman treatment, including biological experiments;
 - (iii) Wilfully causing great suffering, or serious injury to body or health;
 - (iv) Extensive destruction and appropriation of property, not justified by military necessity and carried out unlawfully and wantonly;
 - (v) Compelling a prisoner of war or other protected person to serve in the forces of a hostile Power;
 - (vi) Wilfully depriving a prisoner of war or other protected person of the rights of fair and regular trial;
 - (vii) Unlawful deportation or transfer or unlawful confinement;
 - (viii) Taking of hostages.
- (b) Other serious violations of the laws and customs applicable in international armed conflict, within the established framework of international law, namely, any of the following acts:
- (i) Intentionally directing attacks against the civilian population as such or against individual civilians not taking direct part in hostilities;
 - (ii) Intentionally directing attacks against civilian objects, that is, objects which are not military objectives;

- (iii) Intentionally directing attacks against personnel, installations, material, units or vehicles involved in a humanitarian assistance or peacekeeping mission in accordance with the Charter of the United Nations, as long as they are entitled to the protection given to civilians or civilian objects under the international law of armed conflict;
- (iv) Intentionally launching an attack in the knowledge that such attack will cause incidental loss of life or injury to civilians or damage to civilian objects or widespread, long-term and severe damage to the natural environment which would be clearly excessive in relation to the concrete and direct overall military advantage anticipated;
- (v) Attacking or bombarding, by whatever means, towns, villages, dwellings or buildings which are undefended and which are not military objectives;
- (vi) Killing or wounding a combatant who, having laid down his arms or having no longer means of defence, has surrendered at discretion;
- (vii) Making improper use of a flag of truce, of the flag or of the military insignia and uniform of the enemy or of the United Nations, as well as of the distinctive emblems of the Geneva Conventions, resulting in death or serious personal injury;
- (viii) The transfer, directly or indirectly, by the Occupying Power of parts of its own civilian population into the territory it occupies, or the deportation or transfer of all or parts of the population of the occupied territory within or outside this territory;
- (ix) Intentionally directing attacks against buildings dedicated to religion, education, art, science or charitable purposes, historic monuments, hospitals and places where the sick and wounded are collected, provided they are not military objectives;
- (x) Subjecting persons who are in the power of an adverse party to physical mutilation or to medical or scientific experiments of any kind which are neither justified by the medical, dental or hospital treatment of the person concerned nor carried out in his or her interest, and which cause death to or seriously endanger the health of such person or persons;
- (xi) Killing or wounding treacherously individuals belonging to the hostile nation or army;
- (xii) Declaring that no quarter will be given;
- (xiii) Destroying or seizing the enemy's property unless such destruction or seizure be imperatively demanded by the necessities of war;
- (xiv) Declaring abolished, suspended or inadmissible in a court of law the rights and actions of the nationals of the hostile party;
- (xv) Compelling the nationals of the hostile party to take part in the operations of war directed against their own country, even if they were in the belligerent's service before the commencement of the war;
- (xvi) Pillaging a town or place, even when taken by assault;
- (xvii) Employing poison or poisoned weapons;

(xviii) Employing asphyxiating, poisonous or other gases, and all analogous liquids, materials or devices;

(xix) Employing bullets which expand or flatten easily in the human body, such as bullets with a hard envelope which does not entirely cover the core or is pierced with incisions;

(xx) Employing weapons, projectiles and material and methods of warfare which are of a nature to cause superfluous injury or unnecessary suffering or which are inherently indiscriminate in violation of the international law of armed conflict, provided that such weapons, projectiles and material and methods of warfare are the subject of a comprehensive prohibition and are included in an annex to this Statute, by an amendment in accordance with the relevant provisions set forth in articles 121 and 123;

(xxi) Committing outrages upon personal dignity, in particular humiliating and degrading treatment;

(xxii) Committing rape, sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy, as defined in article 7, paragraph 2 (f), enforced sterilization, or any other form of sexual violence also constituting a grave breach of the Geneva Conventions;

(xxiii) Utilizing the presence of a civilian or other protected person to render certain points, areas or military forces immune from military operations;

(xxiv) Intentionally directing attacks against buildings, material, medical units and transport, and personnel using the distinctive emblems of the Geneva Conventions in conformity with international law;

(xxv) Intentionally using starvation of civilians as a method of warfare by depriving them of objects indispensable to their survival, including wilfully impeding relief supplies as provided for under the Geneva Conventions;

(xxvi) Conscripting or enlisting children under the age of fifteen years into the national armed forces or using them to participate actively in hostilities.

(c) In the case of an armed conflict not of an international character, serious violations of article 3 common to the four Geneva Conventions of 12 August 1949, namely, any of the following acts committed against persons taking no active part in the hostilities, including members of armed forces who have laid down their arms and those placed hors de combat by sickness, wounds, detention or any other cause:

(i) Violence to life and person, in particular murder of all kinds, mutilation, cruel treatment and torture;

(ii) Committing outrages upon personal dignity, in particular humiliating and degrading treatment;

(iii) Taking of hostages;

(iv) The passing of sentences and the carrying out of executions without previous judgement pronounced by a regularly constituted court, affording all judicial guarantees

which are generally recognized as indispensable.

(d) Paragraph 2 (c) applies to armed conflicts not of an international character and thus does not apply to situations of internal disturbances and tensions, such as riots, isolated and sporadic acts of violence or other acts of a similar nature.

(e) Other serious violations of the laws and customs applicable in armed conflicts not of an international character, within the established framework of international law, namely, any of the following acts:

(i) Intentionally directing attacks against the civilian population as such or against individual civilians not taking direct part in hostilities;

(ii) Intentionally directing attacks against buildings, material, medical units and transport, and personnel using the distinctive emblems of the Geneva Conventions in conformity with international law;

(iii) Intentionally directing attacks against personnel, installations, material, units or vehicles involved in a humanitarian assistance or peacekeeping mission in accordance with the Charter of the United Nations, as long as they are entitled to the protection given to civilians or civilian objects under the international law of armed conflict;

(iv) Intentionally directing attacks against buildings dedicated to religion, education, art, science or charitable purposes, historic monuments, hospitals and places where the sick and wounded are collected, provided they are not military objectives;

(v) Pillaging a town or place, even when taken by assault;

(vi) Committing rape, sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy, as defined in article 7, paragraph 2 (f), enforced sterilization, and any other form of sexual violence also constituting a serious violation of article 3 common to the four Geneva Conventions;

(vii) Conscripting or enlisting children under the age of fifteen years into armed forces or groups or using them to participate actively in hostilities;

(viii) Ordering the displacement of the civilian population for reasons related to the conflict, unless the security of the civilians involved or imperative military reasons so demand;

(ix) Killing or wounding treacherously a combatant adversary;

(x) Declaring that no quarter will be given;

(xi) Subjecting persons who are in the power of another party to the conflict to physical mutilation or to medical or scientific experiments of any kind which are neither justified by the medical, dental or hospital treatment of the person concerned nor carried out in his or her interest, and which cause death to or seriously endanger the health of such person or persons;

(xii) Destroying or seizing the property of an adversary unless such destruction or seizure be imperatively demanded by the necessities of the conflict;

(f) Paragraph 2 (e) applies to armed conflicts not of an international character and thus does not apply to situations of internal disturbances and tensions, such as riots, isolated and sporadic acts of violence or other acts of a similar nature. It applies to armed conflicts that take place in the territory of a State when there is protracted armed conflict between governmental authorities and organized armed groups or between such groups.

3. Nothing in paragraph 2 (c) and (e) shall affect the responsibility of a Government to maintain or re-establish law and order in the State or to defend the unity and territorial integrity of the State, by all legitimate means.

Loi de 1993 telle que modifiée par la loi du 10 février 1999 relative à la répression des violations graves du droit international humanitaire

CHAPITRE I. Des infractions graves

Article 1

§ 1er. Constitue un crime de droit international et est réprimé conformément aux dispositions de la présente loi, le crime de génocide, tel que défini ci-après, qu'il soit commis en temps de paix ou en temps de guerre. Conformément à la Convention pour la prévention et la répression du crime de génocide du 9 décembre 1948, et sans préjudice des dispositions pénales applicables aux infractions commises par négligence, le crime de génocide s'entend de l'un des actes ci-après, commis dans l'intention de détruire, en tout ou en partie, un groupe national, ethnique, racial ou religieux comme tel :

1° meurtre de membres du groupe;

2° atteinte grave à l'intégrité physique ou mentale de membres du groupe;

3° soumission intentionnelle du groupe à des conditions d'existence devant entraîner sa destruction physique totale ou partielle;

4° mesures visant à entraver les naissances au sein du groupe;

5° transfert forcé d'enfants du groupe à un autre groupe.) (L 1999-02-10/40, art. 3, 002; En vigueur : 02-04-1999)

§ 2. Constitue un crime de droit international et est réprimé conformément aux dispositions de la présente loi, le crime contre l'humanité, tel que défini ci-après, qu'il soit commis en temps de paix ou en temps de guerre. Conformément au statut de la Cour pénale internationale, le crime contre l'humanité s'entend de l'un des actes ci-après commis dans le cadre d'une attaque généralisée ou systématique lancée contre une population civile et en connaissance de cette attaque :

1° meurtre;

2° extermination;

3° réduction en esclavage;

4° déportation ou transfert forcé de population;

5° emprisonnement ou autre forme de privation grave de liberté physique en violation des dispositions fondamentales du droit international;

6° torture;

7° viol, esclavage sexuel, prostitution forcée, grossesse forcée, stérilisation forcée et toute autre forme de violence sexuelle de gravité comparable;

8° persécution de tout groupe ou de toute collectivité identifiable pour des motifs d'ordre politique, racial, national, ethnique, culturel, religieux ou sexiste ou en fonction d'autres critères universellement reconnus comme inadmissibles en droit international, en corrélation avec tout acte visé dans le présent article.)

(L 1999-02-10/40, art. 3, 002; En vigueur : 02-04-1999)

(§ 3.) Constituent des crimes de droit international et sont réprimées conformément aux dispositions de la présente loi, les infractions graves énumérées ci-après, portant atteinte, par action ou omission, aux personnes et aux biens protégés par les Conventions signées à Genève le 12 août 1949 et approuvées par la loi du 3 septembre 1952 et par les Protocoles I et II additionnels à ces Conventions, adoptés à Genève le 8 juin 1977 et approuvés par la loi du 16 avril 1986, sans préjudice des dispositions pénales applicables aux autres infractions aux conventions visées par la présente loi et sans préjudice des dispositions pénales applicables aux infractions commises par négligence : (L 1999-02-10/40, art. 3, 002; En vigueur : 02-04-1999)

1° l'homicide intentionnel;

2° la torture ou les autres traitements inhumains, y compris les expériences biologiques;

3° le fait de causer intentionnellement de grandes souffrances ou de porter des atteintes graves à l'intégrité physique, à la santé;

4° le fait de contraindre à servir dans les forces armées de la puissance ennemie ou de la partie adverse un prisonnier de guerre, une personne civile protégée par la convention relative à la protection des personnes civiles en temps de guerre ou une personne protégée à ce même égard par les Protocoles I et II additionnels aux Conventions internationales de Genève du 12 août 1949;

5° le fait de priver un prisonnier de guerre, une personne civile protégée par la Convention sur la protection des personnes civiles en temps de guerre ou une personne protégée à ce même égard, par les Protocoles I et II additionnels aux Conventions internationales de Genève du 12 août 1949, de son droit d'être jugé régulièrement et impartialement selon les prescriptions de ces dispositions;

6° la déportation, le transfert ou le déplacement illicites, la détention illicite d'une personne civile protégée par la Convention sur la protection des personnes civiles en temps de guerre ou une personne protégée à ces mêmes égards par les Protocoles I et II additionnels aux Conventions internationales de Genève du 12 août 1949;

7° la prise d'otages;

8° la destruction et l'appropriation de biens, non justifiées par des nécessités militaires telles qu'admises par le droit des gens et exécutées sur une grande échelle de façon illicite et arbitraire;

9° les actes et omissions, non légalement justifiés, qui sont susceptibles de compromettre la santé et l'intégrité physique ou mentale des personnes protégées par une des Conventions relatives à la protection des blessés, des malades et des naufragés, notamment tout acte médical qui ne serait pas justifié par l'état de santé de ces personnes ou ne serait pas conforme aux règles de l'art médical généralement reconnues;

10° sauf s'ils sont justifiés dans les conditions prévues au 9°, les actes consistant à pratiquer sur les personnes visées au 9°, même avec leur consentement, des mutilations physiques, des expériences médicales ou scientifiques ou des prélèvements de tissus ou d'organes pour des transplantations, à moins qu'il s'agisse de dons de sang en vue de transfusions ou de dons de peau destinée à des greffes, pour autant que ces dons soient volontaires, consentis et destinés à des fins thérapeutiques;

11° le fait de soumettre la population civile ou des personnes civiles à une attaque;

12° le fait de lancer une attaque sans discrimination atteignant la population civile ou des biens de caractère civil, en sachant que cette attaque causera des pertes en vies humaines, des blessures aux personnes civiles ou des dommages aux biens de caractère civil, qui seraient excessifs par rapport à l'avantage militaire concret et direct attendu, sans préjudice de la criminalité de l'attaque dont les effets dommageables, même proportionnés à l'avantage militaire attendu, seraient incompatibles avec les principes du droit des gens, tels qu'ils résultent des usages établis, des principes de l'humanité et des exigences de la conscience publique;

13° le fait de lancer une attaque contre des ouvrages ou installations contenant des forces dangereuses, en sachant que cette attaque causera des pertes en vies humaines, des blessures aux personnes civiles ou des dommages aux biens de caractère civil, qui seraient excessifs par rapport à l'avantage militaire concret et direct attendu, sans préjudice de la criminalité de l'attaque dont les effets dommageables même proportionnés à l'avantage militaire attendu seraient incompatibles avec les principes du droit des gens, tels qu'ils résultent des usages établis, des principes de l'humanité et des exigences de la conscience publique;

14° le fait de soumettre à une attaque des localités non défendues ou des zones démilitarisées;

15° le fait de soumettre une personne à une attaque en la sachant hors de combat;

16° le fait d'utiliser perfidement le signe distinctif de la croix rouge ou du croissant rouge ou d'autres signes protecteurs reconnus par les Conventions et les Protocoles I et II additionnels à ces Conventions;

17° le transfert dans un territoire occupé d'une partie de la population civile de la puissance occupante, dans le cas d'un conflit armé international, ou de l'autorité occupante dans le cas d'un conflit armé non international;

18° le fait de retarder sans justification le rapatriement des prisonniers de guerre ou des civils;

19° le fait de se livrer aux pratiques de l'apartheid ou à d'autres pratiques inhumaines ou dégradantes fondées sur la discrimination raciale et donnant lieu à des outrages à la dignité personnelle;

20° le fait de diriger des attaques contre les monuments historiques, les oeuvres d'art ou les lieux de culte clairement reconnus qui constituent le patrimoine culturel ou spirituel des peuples et auxquels une protection spéciale a été accordée en vertu d'un arrangement particulier alors qu'il n'existe aucune preuve de violation par la partie adverse de l'interdiction d'utiliser ces biens à l'appui de l'effort militaire, et que ces biens ne sont pas situés à proximité immédiate d'objectifs militaires. Les faits énumérés aux 11°, 12°, 13°, 14°, 15° et 16° sont considérés comme infractions graves au sens du présent article, à la condition qu'ils entraînent la mort ou causent une atteinte grave à l'intégrité physique ou à la santé d'une ou plusieurs personnes.

Article 2

(L 1999-02-10/40, art. 4, 002; En vigueur : 02-04-1999) Les infractions énumérées aux paragraphes 1er et 2 de l'article 1er et aux 1°, 2° et 11° à 15° du paragraphe 3 de l'article 1er sont punies de la réclusion à perpétuité.

Les infractions énumérées au 3° et au 10° du paragraphe 3 du même article sont punies de la réclusion de vingt à trente ans. Elles sont punies de la réclusion à perpétuité si elles ont eu pour conséquence la mort d'une ou plusieurs personnes.

L'infraction visée au 8° du paragraphe 3 du même article est punie de la réclusion de quinze à vingt ans. La même infraction ainsi que celle visée au 16° du paragraphe 3 du même article sont punies de la réclusion de vingt à trente ans si elles ont eu pour conséquence soit une maladie paraissant incurable, soit une incapacité permanente de travail personnel, soit la perte de l'usage absolu d'un organe, soit une mutilation grave. Elles sont punies de la réclusion à perpétuité si elles ont eu pour conséquence la mort d'une ou plusieurs personnes.

Les infractions énumérées aux 4° à 7° et 17° du paragraphe 3 du même article sont punies de la réclusion de dix à quinze ans. Dans les cas de circonstances aggravantes prévues à l'alinéa précédent, elles sont punies, selon les cas, des peines prévues à cet alinéa.

Les infractions énumérées aux 18° à 20° du paragraphe 3 du même article sont punies de la réclusion de dix à quinze ans, sous réserve de l'application des dispositions pénales plus sévères réprimant les atteintes graves à la dignité de la personne.

L'infraction prévue au 9° du paragraphe 3 du même article est punie de la réclusion de dix à quinze ans. Elle est punie de la réclusion de quinze à vingt ans lorsqu'elle a entraîné des conséquences graves pour la santé publique.

Article 3

Ceux qui fabriquent, détiennent ou transportent un instrument, engin ou objet quelconque, érigent une construction ou transforment une construction existante, sachant que l'instrument, l'engin, l'objet, la construction ou la transformation est destinée à commettre l'une des infractions prévues à l'article 1er ou à en faciliter la perpétration, sont punis de la peine prévue pour l'infraction dont ils ont permis ou facilité la perpétration.

Article 4

Sont punis de la peine prévue pour l'infraction consommée :

- l'ordre, même non suivi d'effet, de commettre l'une des infractions prévues par l'article 1er,
- la proposition ou l'offre de commettre une telle infraction et l'acceptation de pareille proposition ou offre,
- la provocation à commettre une telle infraction, même non suivie d'effet,
- la participation, au sens des articles 66 et 67 du Code pénal, à une telle infraction, même non suivie d'effet,
- l'omission d'agir dans les limites de leur possibilité d'action de la part de ceux qui avaient connaissance d'ordres donnés en vue de l'exécution d'une telle infraction ou de faits qui en commencent l'exécution, et pouvaient en empêcher la consommation ou y mettre fin,

- la tentative, au sens des articles 51 à 53 du Code pénal, de commettre une telle infraction.

Article 5

§ 1. Aucun intérêt, aucune nécessité d'ordre politique, militaire ou national, ne peut justifier, même à titre de représailles, les infractions prévues par les articles 1er, 3 et 4, sans préjudice des exceptions mentionnées aux 9°, 12° et 13° (du paragraphe 3) de l'article premier. (L 1999-02-10/40, art. 5, 002; En vigueur : 02-04-1999)

§ 2. Le fait que l'accusé a agi sur l'ordre de son gouvernement ou d'un supérieur hiérarchique ne dégage pas sa responsabilité si, dans les circonstances existantes, l'ordre pouvait manifestement entraîner la perpétration (d'un crime de génocide ou d'un crime contre l'humanité, tels que définis par la présente loi, ou) d'une infraction grave aux Conventions de Genève du 12 août 1949 et à leur premier Protocole additionnel du 8 juin 1977. (L 1999-02-10/40, art. 5, 002; En vigueur : 02-04-1999)

(§ 3. L'immunité attachée à la qualité officielle d'une personne n'empêche pas l'application de la présente loi.) (L 1999-02-10/40, art. 5, 002; En vigueur : 02-04-1999)

Article 6

Sans préjudice des articles 4 et 8 de la présente loi, toutes les dispositions du Livre premier du Code pénal, à l'exception de l'article 70, sont applicables aux infractions prévues par la présente loi.

CHAPITRE II. - De la compétence, de la procédure et de l'exécution des peines

Article 7

Les juridictions belges sont compétentes pour connaître des infractions prévues à la présente loi, indépendamment du lieu où celles-ci auront été commises.

Pour les infractions commises à l'étranger par un Belge contre un étranger, la plainte de l'étranger ou de sa famille ou l'avis officiel de l'autorité du pays où l'infraction a été commise n'est pas requis.

Article 8

Ne sont pas applicables aux infractions prévues à l'article premier de la présente loi, l'article 21 du Titre préliminaire du Code de procédure pénale et l'article 91 du Code pénal relatifs à la prescription de l'action publique et des peines.

Article 9

§ 1. Sous réserve des articles 99 à 108 de la Convention de Genève relative au traitement des prisonniers de guerre du 12 août 1949, de l'article 75 du 1er Protocole additionnel et de l'article 6 du IIe Protocole additionnel du 8 juin 1977, les infractions prévues par la présente loi ressortissent, lorsque la Belgique est en temps de guerre, à la compétence de la juridiction militaire.

§ 2. Lorsqu'une infraction ressortissant à la compétence de la juridiction ordinaire est connexe à une infraction ressortissant en vertu du § 1er du présent article à la compétence de la juridiction militaire, chacune de ces infractions est jugée par la juridiction militaire.

§ 3. Lorsqu'une infraction prévue à la présente loi ressortit à la compétence de la juridiction militaire, l'action publique est mise en mouvement soit par la citation de l'inculpé par le ministère public devant la juridiction de jugement soit par la plainte de toute personne qui se prétendra lésée par l'infraction et qui se sera constituée partie civile devant le président de la commission judiciaire au siège du Conseil de guerre dans les conditions prévues à l'article 66 du Code d'instruction criminelle.

Dans ce dernier cas, la décision de ne pas poursuivre ne peut être prise que par le Conseil de guerre composé uniquement du membre civil assisté d'un greffier ou par la Cour militaire composée uniquement de son président et de deux de ses membres militaires ayant le grade de major, assistée par un greffier, sans préjudice de l'application des articles 111 à 113, 140 et 147 du Code de procédure pénale militaire. Cette décision ne sera rendue, le ministère public entendu en ses réquisitions, que dans les conditions prévues à l'article 128 du Code d'instruction criminelle ou lorsque l'action publique n'est pas recevable; elle comportera condamnation de la partie civile aux frais exposés par l'Etat et par l'inculpé.

§ 4. La procédure de renvoi à la discipline de corps, prévue à l'article 24, § 1er, du Code de procédure pénale militaire, n'est jamais applicable aux infractions prévues par la présente loi.

International Court of Justice

Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium)

OPINION INDIVIDUELLE DE M. GUILLAUME, PRESIDENT

5. Traditionnellement, le droit international coutumier admettait cependant un cas de compétence universelle, celui de la piraterie. Plus récemment, il a été précisé à l'article 19 de la convention de Genève sur la haute mer du 29 avril 1958, puis à l'article 105 de la convention de Montego Bay du 10 décembre 1982 que:

«Tout Etat peut, en haute mer ou en tout autre lieu ne relevant de la juridiction d'aucun Etat, saisir un navire ou un aéronef pirate ... et appréhender les personnes et saisir les biens se trouvant à bord. Les Ainsi, dans ces conventions, la compétence universelle est acceptée pour la piraterie du fait que celle-ci est perpétrée en haute mer, hors du territoire d'un quelconque Etat. Toutefois, même en haute mer, le droit international classique se montre fort restrictif puisqu'il n'admet la compétence universelle que pour la piraterie et non pour d'autres crimes ou délits comparables qui peuvent, eux aussi, être commis hors de la juridiction des Etats côtiers, tels le trafic des esclaves⁸ ou celui des stupéfiants ou de substances psychotropes.

Centre de Droit international - ULB

Session de Munich - 1883

**Règles relatives aux conflits des lois pénales
en matière de compétence**

(Rapporteurs : MM. Charles Brocher, Ludwig von Bar et Emile Brusa)

Article premier

La compétence territoriale de la loi pénale est celle du pays où se trouve le coupable lors de son activité criminelle.

Article 2

La justice pénale d'un pays dans le territoire duquel se réalisent ou devaient se réaliser, selon l'intention du coupable, les effets de son activité, n'est pas compétente à raison de ces effets seuls.

Article 3

Par contre, si la réalisation desdits effets devait, selon l'intention de l'agent, avoir lieu seulement dans un pays dont la législation pénale ne regarde comme criminels ni l'action destinée à produire ces effets, ni ces effets mêmes, l'Etat dans le territoire duquel l'*action* est commise ne pourra déclarer punissable cette action comme tentative ou acte préparatoire.

Il pourra déclarer punissable cette action expressément comme délit spécial, en faisant abstraction des effets que l'agent voulait atteindre.

Article 4

Par le mot "coupable", on comprend toutes sortes de "coupables" - principaux, secondaires ou accessoires - participant d'une façon quelconque à l'infraction (auteurs, provocateurs, aides et complices en général, continueurs, receleurs et tous ceux qui favorisent l'impunité).

Article 5

Toutefois, des Etats limitrophes ou voisins pourraient, en vertu d'un traité et après consentement préalable du gouvernement, s'accorder réciproquement une prorogation de leur compétence territoriale en vue de réunir, dans le même procès, le jugement du coupable accessoire ou secondaire avec celui du coupable principal, ou d'un autre coupable accessoire ou secondaire, pourvu qu'il ne s'agisse pas d'infractions ou attentats à la sûreté politique d'un Etat, et que le tribunal décrète la peine encourue selon la loi de l'activité criminelle (articles 1-3).

Article 6

Lorsque la loi pénale d'un pays, compétente d'après le principe de la territorialité (articles 1-3), considère comme infraction une et indivisible dans le sens juridique, des actes commis en partie au dedans des frontières et en partie au dehors, la justice pénale de ce pays pourrait juger et punir même les actes commis à l'étranger.

Il y aurait donc une compétence pénale double ou même multiple, dont l'une, dûment exercée par prévention, exclurait l'autre et serait respectée partout, sauf les cas des délits contre la sûreté de l'Etat et des infractions mentionnées à l'article 8.

Article 7

Chaque Etat conserve le droit d'étendre sa loi pénale nationale à des faits commis par ses nationaux à l'étranger.

Article 8

Tout Etat a le droit de punir les faits commis même hors de son territoire et par des étrangers en violation de ses lois pénales, alors que ces faits constituent une atteinte à l'existence sociale de l'Etat en cause et compromettent sa sécurité, et qu'ils ne sont point prévus par la loi pénale du pays sur le territoire duquel ils ont eu lieu.

Article 9

Les nationaux restent responsables, selon la législation de leur patrie, pour toute infraction dont ils se rendent coupables dans des pays qui ne sont soumis à aucune souveraineté quelconque, ou qui sont régis par une justice pénale fondée sur des principes tout à fait différents de ceux qui sont adoptés par les législations des pays chrétiens ou reconnaissant les principes du droit des pays chrétiens.

Dans cette hypothèse cependant, le juge est tout particulièrement tenu d'avoir égard aux circonstances de fait qui peuvent amoindrir ou exclure la culpabilité.

La législation nationale peut établir des règles spéciales pour ces cas.

Article 10

Chaque Etat chrétien (ou reconnaissant les principes du droit des pays chrétiens), ayant sous sa main le coupable, pourra juger et punir ce dernier, lorsque, nonobstant des preuves certaines de prime abord d'un crime grave et de la culpabilité, le lieu de l'activité ne peut pas être constaté ou que l'extradition du coupable, même à sa justice nationale, n'est pas admise ou est réputée dangereuse.

Dans ces cas, le tribunal jugera d'après la loi la plus favorable à l'accusé, eu égard à la probabilité du lieu du crime, à la nationalité du coupable et à la loi pénale du tribunal même.

Article 11

Le tribunal qui, d'après les règles mentionnées ci-dessus, doit appliquer la loi la plus favorable à l'accusé, en cas de divergence des peines sanctionnées dans les législations différentes, apprécie souverainement la gravité des peines. La peine de mort est toujours regardée comme étant la plus sévère.

Article 12

Les peines prononcées par jugement régulier des tribunaux d'un Etat quelconque, même non compétent, mais dûment subies doivent empêcher toute poursuite dirigée à raison du même fait contre le coupable. Seraient exceptés, toutefois, les délits contre la sûreté des Etats et les délits mentionnés ci-dessus à l'article 8.

Une peine subie seulement en partie, s'il n'y a pas eu remise du reste, n'entraverait pas la poursuite devant les tribunaux d'un autre pays.

Cependant, dans ce cas, on offrira l'extradition même d'un national, lorsqu'il y a extradition entre les pays respectifs et que le coupable préfère l'extradition ; excepté seulement les cas des crimes et délits contre la sûreté de l'Etat et ceux mentionnés, ci-dessus, à l'article 8.

Toutes les fois qu'il y a lieu d'exercer de nouvelles poursuites après un jugement prononcé à l'étranger, on tiendra compte de la peine que le coupable a déjà subie du chef du même fait. L'appréciation du tribunal quant à la mitigation de la peine, dans ces cas, sera souveraine.

Article 13

Les acquittements prononcés du chef d'insuffisance des preuves produites contre l'accusé seraient valables partout. De même, les grâces accordées par le souverain d'un pays ayant sous sa main le coupable.

Les acquittements motivés par la non-criminalité du fait auraient même force que la loi du pays déclarant non punissable ce même fait.

S'il y avait doute quant à la portée du jugement, la présomption serait en faveur du prévenu.

La prescription est traitée de la même manière que l'acquittement motivé par la non-criminalité.

Ces règles ne s'appliquent pas aux délits contre la sûreté de l'Etat, ni aux cas exceptionnels mentionnés à l'article 8.

Article 14

L'exécution de la peine ne peut jamais avoir lieu hors du pays où le jugement est prononcé, sauf le cas d'une convention internationale ou conclue entre les membres d'un Etat formant un système fédératif.

Article 15

L'aggravation de la peine à raison de récidive, quand la condamnation antérieure est émanée d'un tribunal étranger, ne peut être appliquée qu'après examen préalable de l'infraction antérieure. Cependant, selon l'avis du tribunal, le *dossier* de l'instruction étrangère pourra suffire. Le tribunal, vu les circonstances et les doutes soulevés, pourra écarter souverainement la question d'aggravation à raison de récidive.

*

(7 septembre 1883)

Session de Cambridge - 1931

Le conflit des lois pénales en matière de compétence

(Rapporteur : M. André Mercier)

L'Institut,

Prenant en considération l'évolution de la science du droit pénal international et du droit positif, estime qu'il y a lieu de modifier et de compléter les Résolutions votées dans sa session de Munich, en 1883, en remplaçant les articles 1 à 11 par les dispositions suivantes :

Article premier

La loi pénale d'un Etat régit toute infraction commise sur son territoire, sous réserve des exceptions consacrées par le Droit des Gens.

Article 2

La loi d'un Etat peut considérer une infraction comme ayant été commise sur son territoire aussi bien lorsqu'un acte de commission ou d'omission qui la constitue y a été perpétré ou tenté que lorsque le résultat s'y est produit ou devait s'y produire.

Cette règle est aussi applicable aux actes de participation.

Article 3

Chaque Etat a le droit d'étendre sa loi pénale à toute infraction ou à tout acte de participation délictueuse commis par ses nationaux à l'étranger.

Article 4

Tout Etat a le droit de punir des actes commis en dehors de son territoire, même par des étrangers, lorsque ces actes constituent :

- a) un attentat contre sa sécurité ;
- b) une falsification de sa monnaie, de ses timbres, sceaux ou marques officiels.

Cette règle est applicable lors même que les faits considérés ne sont pas prévus par la loi pénale du pays sur le territoire duquel ils ont été commis.

Article 5

Tout Etat a le droit de punir des actes commis à l'étranger par un étranger découvert sur son territoire lorsque ces actes constituent une infraction contre des intérêts généraux protégés par le droit international (tels que la piraterie, la traite des noirs, la traite des blanches, la propagation de maladies contagieuses, l'atteinte à des moyens de communication internationaux, canaux, câbles sous-marins, la falsification des monnaies, instruments de crédit, etc.), à condition que l'extradition de l'inculpé ne soit pas demandée ou que l'offre en soit refusée par l'Etat sur le territoire duquel le délit a été commis ou dont l'inculpé est ressortissant.

*

(3 août 1931)

DIX-SEPTIEME COMMISSION
**La compétence universelle en matière pénale à l'égard du crime de génocide,
des crimes contre l'humanité et des crimes de guerre**

SEVENTEENTH COMMISSION
***Universal criminal jurisdiction with regard to the crime of genocide,
crimes against humanity and war crimes***

Rapporteur : M. Christian Tomuschat

RESOLUTION

L'Institut de droit international,

Considérant que des valeurs fondamentales de la communauté internationale sont violées par les crimes internationaux graves tels que définis par le droit international (ci-dessous : crimes internationaux) ;

Soulignant que la compétence universelle a pour objet de protéger ces valeurs, en particulier la vie humaine, la dignité humaine et l'intégrité physique, en permettant la poursuite de crimes internationaux ;

Désirant en conséquence contribuer à la prévention et à la répression de ces crimes en vue de mettre fin à l'impunité, qui peut en particulier résulter du manque de volonté ou de l'incapacité d'autorités étatiques de prendre les mesures de poursuite nécessaires ;

Rappelant que tous les Etats ont la responsabilité principale de poursuivre effectivement les crimes internationaux relevant de leur juridiction ou commis par des personnes sous leur contrôle ;

Conscient de l'importance des institutions judiciaires internationales chargées de la répression de crimes internationaux qui ne sont pas ou pas adéquatement poursuivis par les autorités judiciaires nationales compétentes ;

Notant que la compétence universelle est un moyen additionnel effectif de prévenir l'impunité des crimes internationaux ;

Soulignant que la compétence des Etats de poursuivre des crimes commis sur le territoire d'un autre Etat par des personnes n'ayant pas leur nationalité doit être régie par des règles claires afin d'assurer la sécurité juridique et l'utilisation raisonnable de cette compétence ;

Adopte la Résolution suivante :

1. La compétence universelle en matière criminelle, en tant que titre additionnel de compétence, comprend la compétence d'un Etat de poursuivre tout suspect et de le punir s'il est reconnu coupable, indépendamment du lieu de la commission des crimes et sans avoir égard à un lien de nationalité active ou passive, ou à d'autres fondements de compétence reconnus par le droit international.
2. La compétence universelle est fondée en premier lieu sur le droit international coutumier. Elle peut également être établie par un traité multilatéral dans les relations entre les Etats parties à ce traité, en particulier en vertu de clauses prévoyant qu'un Etat partie sur le territoire duquel un suspect est trouvé devra l'extrader ou le juger.
3. L'exercice de la compétence universelle est subordonné aux dispositions ci-après, à moins qu'il en soit convenu autrement de manière licite :
 - a) La compétence universelle peut être exercée en cas de crimes internationaux identifiés par le droit international comme relevant de cette compétence dans les matières telles que le génocide, les crimes contre l'humanité, les violations graves des conventions de Genève de 1949 sur la protection des victimes de guerre, ou d'autres violations sérieuses du droit international humanitaire commises durant un conflit armé international ou non international.
 - b) Mis à part les actes d'instruction et les demandes d'extradition, l'exercice de la compétence universelle requiert la présence du suspect sur le territoire de l'Etat qui le poursuit, ou sa présence à bord d'un navire battant son pavillon ou d'un aéronef immatriculé conformément à sa législation, ou d'autres formes licites de contrôle à son égard.
 - c) L'Etat détenant un suspect devrait, avant l'ouverture d'un procès fondé sur la compétence universelle, demander à l'Etat sur le territoire duquel le crime a été commis, ou à l'Etat de la nationalité de la personne concernée, s'il est disposé à poursuivre cette personne, sauf si ces Etats n'en ont manifestement pas la volonté ou sont dans l'incapacité de le faire. Il tient également compte de la compétence des juridictions pénales internationales.
 - d) Dans la mesure où il se fonde uniquement sur la compétence universelle, l'Etat détenant un suspect devrait envisager avec toute l'attention requise de donner, le cas échéant, suite à une demande d'extradition qui lui est adressée par un Etat ayant un lien significatif, tel que principalement la territorialité ou la nationalité, avec le crime, le suspect ou la victime, pour autant que ce dernier Etat soit clairement capable de le poursuivre et en ait la volonté.
4. Tout Etat poursuivant un suspect sur la base de la compétence universelle est tenu d'observer les standards généralement reconnus concernant les droits de l'homme et le droit international humanitaire.
5. Les Etats devraient, le cas échéant, s'aider et coopérer entre eux pour détecter, instruire, recueillir les preuves, arrêter et traduire en justice les personnes suspectées d'avoir commis des crimes internationaux et prendre toutes mesures adéquates à cet effet.
6. Les dispositions qui précèdent sont sans préjudice des immunités établies par le droit international.

Adoptée le 26 août 2005.

Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind

1996

Text adopted by the International Law Commission at its forty-eighth session, in 1996, and submitted to the General Assembly as a part of the Commission's report covering the work of that session (at para. 50). The report, which also contains commentaries on the draft articles, appears in *Yearbook of the International Law Commission, 1996*, vol. II (Part Two).

Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind (1996)

PART ONE GENERAL PROVISIONS

Article 1

Scope and application of the present Code

1. The present Code applies to the crimes against the peace and security of mankind set out in part two.
2. Crimes against the peace and security of mankind are crimes under international law and punishable as such, whether or not they are punishable under national law.

Article 2

Individual responsibility

1. A crime against the peace and security of mankind entails individual responsibility.
2. An individual shall be responsible for the crime of aggression in accordance with article 16.
3. An individual shall be responsible for a crime set out in article 17, 18, 19 or 20 if that individual:
 - (a) Intentionally commits such a crime;
 - (b) Orders the commission of such a crime which in fact occurs or is attempted;
 - (c) Fails to prevent or repress the commission of such a crime in the circumstances set out in article 6;
 - (d) Knowingly aids, abets or otherwise assists, directly and substantially, in the commission of such a crime, including providing the means for its commission;
 - (e) Directly participates in planning or conspiring to commit such a crime which in fact occurs;
 - (f) Directly and publicly incites another individual to commit such a crime which in fact occurs;
 - (g) Attempts to commit such a crime by taking action commencing the execution of a crime which does not in fact occur because of circumstances independent of his intentions.

Article 3

Punishment

An individual who is responsible for a crime against the peace and security of mankind shall be liable to punishment. The punishment shall be commensurate with the character and gravity of the crime.

Article 4
Responsibility of States

The fact that the present Code provides for the responsibility of individuals for crimes against the peace and security of mankind is without prejudice to any question of the responsibility of States under international law.

Article 5
Order of a Government or a superior

The fact that an individual charged with a crime against the peace and security of mankind acted pursuant to an order of a Government or a superior does not relieve him of criminal responsibility, but may be considered in mitigation of punishment if justice so requires.

Article 6
Responsibility of the superior

The fact that a crime against the peace and security of mankind was committed by a subordinate does not relieve his superiors of criminal responsibility, if they knew or had reason to know, in the circumstances at the time, that the subordinate was committing or was going to commit such a crime and if they did not take all necessary measures within their power to prevent or repress the crime.

Article 7
Official position and responsibility

The official position of an individual who commits a crime against the peace and security of mankind, even if he acted as head of State or Government, does not relieve him of criminal responsibility or mitigate punishment.

Article 8
Establishment of jurisdiction

Without prejudice to the jurisdiction of an international criminal court, each State Party shall take such measures as may be necessary to establish its jurisdiction over the crimes set out in articles 17, 18, 19 and 20, irrespective of where or by whom those crimes were committed. Jurisdiction over the crime set out in article 16 shall rest with an international criminal court. However, a State referred to in article 16 is not precluded from trying its nationals for the crime set out in that article.

Article 9
Obligation to extradite or prosecute

Without prejudice to the jurisdiction of an international criminal court, the State Party in the territory of which an individual alleged to have committed a crime set out in article 17, 18, 19 or 20 is found shall extradite or prosecute that individual.

Article 10
Extradition of alleged offenders

1. To the extent that the crimes set out in articles 17, 18, 19 and 20 are not extraditable offences in any extradition treaty existing between States Parties, they shall be deemed to be included as such

therein. States Parties undertake to include those crimes as extraditable offences in every extradition treaty to be concluded between them.

2. If a State Party which makes extradition conditional on the existence of a treaty receives a request for extradition from another State Party with which it has no extradition treaty, it may at its option consider the present Code as the legal basis for extradition in respect of those crimes. Extradition shall be subject to the conditions provided in the law of the requested State.

3. States Parties which do not make extradition conditional on the existence of a treaty shall recognize those crimes as extraditable offences between themselves subject to the conditions provided in the law of the requested State.

4. Each of those crimes shall be treated, for the purpose of extradition between States Parties, as if it had been committed not only in the place in which it occurred but also in the territory of any other State Party.

Article 11 *Judicial guarantees*

1. An individual charged with a crime against the peace and security of mankind shall be presumed innocent until proved guilty and shall be entitled without discrimination to the minimum guarantees due to all human beings with regard to the law and the facts and shall have the rights:

(a) In the determination of any charge against him, to have a fair and public hearing by a competent, independent and impartial tribunal duly established by law;

(b) To be informed promptly and in detail in a language which he understands of the nature and cause of the charge against him;

(c) To have adequate time and facilities for the preparation of his defence and to communicate with counsel of his own choosing;

(d) To be tried without undue delay;

(e) To be tried in his presence, and to defend himself in person or through legal assistance of his own choosing; to be informed, if he does not have legal assistance, of this right; and to have legal assistance assigned to him and without payment by him if he does not have sufficient means to pay for it;

(f) To examine, or have examined, the witnesses against him and to obtain the attendance and examination of witnesses on his behalf under the same conditions as witnesses against him;

(g) To have the free assistance of an interpreter if he cannot understand or speak the language used in court;

(h) Not to be compelled to testify against himself or to confess guilt.

2. An individual convicted of a crime shall have the right to his conviction and sentence being reviewed according to law.

Article 12 *Non bis in idem*

1. No one shall be tried for a crime against the peace and security of mankind of which he has already been finally convicted or acquitted by an international criminal court.

2. An individual may not be tried again for a crime of which he has been finally convicted or acquitted by a national court except in the following cases:

(a) By an international criminal court, if:

(i) The act which was the subject of the judgement in the national court was characterized by that court as an ordinary crime and not as a crime against the peace and security of mankind; or

(ii) The national court proceedings were not impartial or independent or were designed to shield the accused from international criminal responsibility or the case was not diligently prosecuted;

(b) By a national court of another State, if:

(i) The act which was the subject of the previous judgement took place in the territory of that State; or

(ii) That State was the main victim of the crime.

3. In the case of a subsequent conviction under the present Code, the court, in passing sentence, shall take into account the extent to which any penalty imposed by a national court on the same person for the same act has already been served.

Article 13
Non-retroactivity

1. No one shall be convicted under the present Code for acts committed before its entry into force.

2. Nothing in this article precludes the trial of anyone for any act which, at the time when it was committed, was criminal in accordance with international law or national law.

Article 14
Defences

The competent court shall determine the admissibility of defences in accordance with the general principles of law, in the light of the character of each crime.

Article 15
Extenuating circumstances

In passing sentence, the court shall, where appropriate, take into account extenuating circumstances in accordance with the general principles of law.

PART TWO
CRIMES AGAINST THE PEACE AND SECURITY OF MANKIND

Article 16
Crime of aggression

An individual who, as leader or organizer, actively participates in or orders the planning, preparation, initiation or waging of aggression committed by a State shall be responsible for a crime of aggression.

Article 17
Crime of genocide

A crime of genocide means any of the following acts committed with intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnic, racial or religious group, as such:

- (a) Killing members of the group;
- (b) Causing serious bodily or mental harm to members of the group;
- (c) Deliberately inflicting on the group conditions of life calculated to bring about its physical destruction in whole or in part;
- (d) Imposing measures intended to prevent births within the group;
- (e) Forcibly transferring children of the group to another group.

Article 18
Crimes against humanity

A crime against humanity means any of the following acts, when committed in a systematic manner or on a large scale and instigated or directed by a Government or by any organization or group:

- (a) Murder;
- (b) Extermination;
- (c) Torture;
- (d) Enslavement;
- (e) Persecution on political, racial, religious or ethnic grounds;
- (f) Institutionalized discrimination on racial, ethnic or religious grounds involving the violation of fundamental human rights and freedoms and resulting in seriously disadvantaging a part of the population;
- (g) Arbitrary deportation or forcible transfer of population;
- (h) Arbitrary imprisonment;
- (i) Forced disappearance of persons;
- (j) Rape, enforced prostitution and other forms of sexual abuse;
- (k) Other inhumane acts which severely damage physical or mental integrity, health or human dignity, such as mutilation and severe bodily harm.

Article 19
Crimes against United Nations and associated personnel

1. The following crimes constitute crimes against the peace and security of mankind when committed intentionally and in a systematic manner or on a large scale against United Nations and associated personnel involved in a United Nations operation with a view to preventing or impeding that operation from fulfilling its mandate:

- (a) Murder, kidnapping or other attack upon the person or liberty of any such personnel;
- (b) Violent attack upon the official premises, the private accommodation or the means of transportation of any such personnel likely to endanger his or her person or liberty.

2. This article shall not apply to a United Nations operation authorized by the Security Council as an enforcement action under Chapter VII of the Charter of the United Nations in which any of the personnel are engaged as combatants against organized armed forces and to which the law of international armed conflict applies.

Article 20
War crimes

Any of the following war crimes constitutes a crime against the peace and security of mankind when committed in a systematic manner or on a large scale:

- (a) Any of the following acts committed in violation of international humanitarian law:
 - (i) Wilful killing;
 - (ii) Torture or inhuman treatment, including biological experiments;
 - (iii) Wilfully causing great suffering or serious injury to body or health;
 - (iv) Extensive destruction and appropriation of property, not justified by military necessity and carried out unlawfully and wantonly;
 - (v) Compelling a prisoner of war or other protected person to serve in the forces of a hostile Power;
 - (vi) Wilfully depriving a prisoner of war or other protected person of the rights of fair and regular trial;
 - (vii) Unlawful deportation or transfer or unlawful confinement of protected persons;
 - (viii) Taking of hostages;
- (b) Any of the following acts committed wilfully in violation of international humanitarian law and causing death or serious injury to body or health:
 - (i) Making the civilian population or individual civilians the object of attack;

- (ii) Launching an indiscriminate attack affecting the civilian population or civilian objects in the knowledge that such attack will cause excessive loss of life, injury to civilians or damage to civilian objects;
 - (iii) Launching an attack against works or installations containing dangerous forces in the knowledge that such attack will cause excessive loss of life, injury to civilians or damage to civilian objects;
 - (iv) Making a person the object of attack in the knowledge that he is hors de combat;
 - (v) The perfidious use of the distinctive emblem of the red cross, red crescent or red lion and sun or of other recognized protective signs;
- (c) Any of the following acts committed wilfully in violation of international humanitarian law:
- (i) The transfer by the Occupying Power of parts of its own civilian population into the territory it occupies;
 - (ii) Unjustifiable delay in the repatriation of prisoners of war or civilians;
- (d) Outrages upon personal dignity in violation of international humanitarian law, in particular humiliating and degrading treatment, rape, enforced prostitution and any form of indecent assault;
- (e) Any of the following acts committed in violation of the laws or customs of war:
- (i) Employment of poisonous weapons or other weapons calculated to cause unnecessary suffering;
 - (ii) Wanton destruction of cities, towns or villages, or devastation not justified by military necessity;
 - (iii) Attack, or bombardment, by whatever means, of undefended towns, villages, dwellings or buildings or of demilitarized zones;
 - (iv) Seizure of, destruction of or wilful damage done to institutions dedicated to religion, charity and education, the arts and sciences, historic monuments and works of art and science;
 - (v) Plunder of public or private property;
- (f) Any of the following acts committed in violation of international humanitarian law applicable in armed conflict not of an international character:
- (i) Violence to the life, health and physical or mental well-being of persons, in particular murder as well as cruel treatment such as torture, mutilation or any form of corporal punishment;
 - (ii) Collective punishments;
 - (iii) Taking of hostages;
 - (iv) Acts of terrorism;

(v) Outrages upon personal dignity, in particular humiliating and degrading treatment, rape, enforced prostitution and any form of indecent assault;

(vi) Pillage;

(vii) The passing of sentences and the carrying out of executions without previous judgement pronounced by a regularly constituted court, affording all the judicial guarantees which are generally recognized as indispensable;

(g) In the case of armed conflict, using methods or means of warfare not justified by military necessity with the intent to cause widespread, long-term and severe damage to the natural environment and thereby gravely prejudice the health or survival of the population and such damage occurs.
